İSMET ÖZEL

CUMA MEKTUPLARI

I

bir siperden sözediyorum • kemalizmi kim savunacak, kim eleştirecek • kemalist çizgi anap çizgisidir • sistemin bir beyni var mı • türkiye'nin önemli yeri • 12 eylül: bir off-side • sisteme muhalefetin dayanakları • din mi, milliyet mi • müslümanların özür beyanı • müslümanların ittifakları • islâmi hareket bir din hareketi midir • bu iş partiyle olur mu • islâmi hareketin neresindeyiz • devleti yıkalım mı yapalım mı • uşakların kuvveti kölelerin aczidir • kim kazandı kim kaybetti • bu saatten sonra ne yapılır •

ÇIDAM YAYINLARI

CUMA MEKTUPLARI

1

İsmet Özel

ÇIDAM YAYINLARI

Çatalçeşme Sk. Üretmen Han
Kat: 1 No: 106
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: 513 65 16

Dizgi-Kapak : Aycan Grafik 526 24 87

Çatalçeşme Sk. Üretmen Han Kat: 1 No: 106 Cağaloğlu/İSTANBUL Tel: 513 65 16

Baskı : Gündoğdu Matbaası 526 38 07

Cilt : Çiftçi Mücellithanesi

Birinci Baskı : NİSAN 1989

bir siperden sözediyorum • kemalizmi kim savunacak, kim eleştirecek • kemalist çizgi anap çizgisidir • sistemin bir beyni var mı • türkiye'nin önemli yeri • 12 eylül: bir off-side • sisteme muhalefetin dayanakları • din mi, milliyet mi • müslümanların özür beyanı • müslümanların ittifakları • islâmi hareket bir din hareketi midir • bu iş partiyle olur mu • islâmi hareketin neresindeyiz • devleti yıkalım mı yapalım mı • uşakların kuvveti kölelerin aczidir • kim kazandı kim kaybetti • bu saatten sonra ne yapılır •

BİR SİPERDEN SÖZEDİYORUM

1977 yılından bu yana gazete yazılarımı izleyenler ve daha önceden yazdıklarıma aşina olanlar bundan bir süre önce “Benden bu kadar” diyerek gazete yazarlığına veda ettiğimi hatırlayacaklardır. Bunların bir kısmı bugün yine beni karşılarında bulunca ister istemez “ne oldu?” diye soracak, benim önceki kararımdan cayıp caymadığımı merak edecekler. Herşeyden önce okurlarımın zihnine takılan bu ve buna benzer sorulara bir açıklık getirmenin zorunlu olduğunu düşünüyorum.

Peşinen belirteyim ki 1977 yılında başlayıp bazı aralıklarla 1987 yılına kadar kendimi yıpratarak sürdürdüğüm “fikra” yazarlığı benim için gerçekten sona erdi. Ne var ki böyle bir son benim yazarlığımı noktaladığım anlamına gelemezdi. Doğrusu şu ki gazetelerde fıkra yazmak belli bir insan tipinin, belli ilişkiler içinde yürütebileceği bir iş. Kendimi o insan tipine uygun saymadığım, gazete yazarlığının gerektirdiği ilişkilerden rahatsız olduğum için yeniden aynı sıkıntılara dönmeyeceğim. (Hazır yeri gelmişken şunu da eklemeliyim: Sözünü ettiğim “sıkıntı” herhangi bir zorlukla ilgili değil. Günlük fıkra yazarlığında benim için büyük kolaylıklar bile var!)

Cuma Mektupları'nda yapmak istediğim, Türkiye'de bir Müslüman olarak bulunduğumuz yeri ilgilendiren meseleleri kapsayan konuları kendimce enine boyuna ele almak ve gazete yazılarının herhangi bir meseleye şöyle bir dokunmakla iktifa eden ve bunu yaparken de sözcülüğünü yüklendiği odakların kısa vadeli çıkarlarını gözeten sınırlarını aşmak veya zorlamaktır. Yazdıklarımı sıkılmadan, öfkelenmeden ve benim açılım aradığım noktalarda kendi açılımını arayarak izleyecek olanlara bu yol arkadaşlığının engebelerini şimdiden hatırlatmalıyım. Kimsenin sırtını sıvazlamaya niyetim yok. Toplumun hal-i hazırdaki kuruluşu dolayısıyla sahip olduğumuz önyargıların birçoğunu elimizin tersiyle itmek zorundayız. Bazı önyargıları ise beslemek, sağlıklı bir temele oturtmak göreviyle karşı karşıyayız. Önyargısız olmaya çalışmanın bir tuzağa yakalanmak olduğu düşüncesindeyim. Ben önyargıları eleştirerek, temelsiz olanları ayıklamak ve temele sahip olanları da pekiştirmekten yanayım. İşte Cuma Mektupları bu zorlukla ve böyle bir görevle başı hoş olanlara seslenecek.

Diğerleriyle yolumuz zaten ayrılmıştı.

Evet, benimle fıkra yazarlığının çerez kabilenden eğlencesini paylaşmak üzere yazdıklarıma eğilenler mutlaka eğlenecek bir başka şey bulurlar. Ve lâkin terkettiğim fıkra yazılarını okurken bile benim temel endişemi veya temel endişelerimi sezen ve benimkilere yakın endişeler taşıyan her kim ise, onlar nelerin farkedilmesi ve neler uğruna bazı çabalara girişilmesi konusunda ciddi tespitlere açık oldukları için yürünecek yolun kıldan ince, kılıçtan keskin tarafını meşakkatli görmeyeceklerdir. Zira haklılığı aramak onlar için en büyük tesellidir. Şimdi sadece onlarla yol arkadaşlığı yapabileceğimi hissediyorum ve onlarla **Cuma Mektupları**'nın çetinliğine rıza gösterdikleri oranda ilerleyeceğiz.

Bazıları vardır, rağbette olan neyse sadece ona rağbet eder, ama bazıları da rağbet edilecek şeyi arar bulur. Türkiye'de Müslümanlığın küfre karşı bir siper kılınmasını sağlayanlar da bu ikincilerdir. Türkiye'de Müslümanlığın dünyada benzeri görülmemiş sarsıntılara uğramasına rağmen hâlâ bir siper özelliğini koruması ne geleneksel değerlerin yıkılmaz gücüyle, ne de Müslümanlığını dünya olaylarının dalgalanması içinde doğan etkilere açık tutanların faaliyetleriyle açıklanabilir.

Yüzyıllar boyunca Türkiye'de "doğru" ve "haklı" uğruna birçok mahrumiyeti göze alan insanlar yaşadı. Müslüman olarak bizi bu güne onlar getirdi. Amacımız, bu insanlar arasında yer almak. Okurlarımın arasında bu insanlardan bulunduğuna inanıyorum. Siperleri terketmeye niyetim olmayışının yanı sıra, siperleri terketmeyen başkalarına duyduğum saygı gazete yazarlığını bırakmama rağmen Millî Gazete'nin bir sayfasında hâlâ görünmemin izahını getirecektir sanırım.

Bir siperden sözediyorum. İlk soru şu: Acaba bu siperin bir yakasında Müslümanlar, karşı yakasında ise gayri müslimler mi yer alıyor? Elbette böyle bir durum ideal, ama ne yazık ki gerçek değil. Ne yazık ki siperin iki yakasında da Müslümanlar var. Bazıları dünya sisteminin işletilmesinden ve bu işletiliş içinde birçok Müslümanın mağdur olmasından büyük bir rahatsızlık duymuyor. Dünya sisteminin gerçek dinamiklerinin neler olduğundan habersiz. Belki bir "dünya sistemi" olduğunu bile umarsamıyor. Kendi bilgisizliğinin nelere mal olduğunu ya bilmiyor veya bilmez görünmenin işine geldiğini düşünüyor. Bazı Müslümanlar ise işleyen dünya sisteminin hem bütün Müslümanları ezdiğinin farkında, hem de ezilenler arasında henüz Müslümanlıkla şereflenmemiş kimselerin de bulunduğunu anlamış. Demek ki siperin her iki yakasında gayri müslimler de var. Dünya sistemi ve onun işleyişi sözkonusu olduğunda müslim ve gayri müslim ayırımı tek belirleyici unsur değil. Yukarıda da belirttiğim gibi

ideal durum siperin bir yanında yalnızca Müslümanların, karşıda ise gayri müslimlerin bulunmasıdır. Yani hakkı, hakikati savunanlar sadece Müslümanlar olmalı ve Müslümanların düşmanı olarak sadece butlan içinde kalanlar, zulme yardakçılık edenler, cehaleti makbul sayanlar kalmalı. Durum bu değil ve durumun bu olması için birşeyler yapılmalıdır.

Durum karışık, fakat anlaşılmayacak kadar değil. Eğer anlamak, aydınlanmak ve neler yapacağımız konusunda bir karara varmak istiyorsak karışıklığı çözebiliriz. Acaba herkes anlamak, aydınlanmak ve ne yapması gerektiği konusunda karara varmak istiyor mu? Hayır. Bazıları anlamaktan kaçındığı kadar, anlaşılmaktan da korkuyor. Yaptıklarının doğruluğu konusunda bir soru ile karşılaşmaktan hoşlanmıyor ve neler yapması gerektiği konusunda karar almayı çıkarlarına aykırı buluyor. Diğer bazıları ise önüne çıkan meseleleri, içinde bulunduğu durumu anlamakla bir yere varılabileceğine inanıyor. Kendini anlaşılır kılmakla bir çözüm elde edebileceğini kabul ediyor. Anladıklarının yardımıyla yeni kararlara varmaktan çekinmiyor. İnsanları müslim ve gayri müslim diye ikiye ayırmadan önce bilgiden güç ve cesaret alanlar ile bilgi karşısında telâşa kapılanlar, yani özgür düşünenler ve dogmatikler diye ikiye ayırmak bana daha sağlıklı görünüyor.

Özgür düşünenler dediklerimiz hiçbir esasa bağlı kalmayıp da herşeyi düşünebilenler değildir. Özgür düşünebilmek için en temeldeki kesin bilgiye rabıtalı kalma zarureti vardır. Ancak bu irtibat insanı düşüncelerinde özgür kılabilir. Aksi halde düşünceler dağılır ve temel niteliklerinden uzaklaşır. Düşüncenin temel nitelikleri arasında en vazgeçilmez sayacağımız da onun tutarlı oluşudur. Dogmatik düşünenler düşüncenin tutarlı oluşuna önem vermekten ziyade otorite saydıkları mercilerin kabullerine uygunluğu gözetirler. Dogmatik düşünce, arayışı terketmiş ve kavramlarını dondurmuştur. Böylelikle her türlü bilgilenmeye kuşkulu bir gözle bakar, çünkü kesinliği kavramların yüzeydeki geçerliliğinde bulmuştur. Yürürlükteki kuralların devamına yetecek ölçüde düşünmeye hazırdır. Düşüncenin, derindeki bağlılıktan güç alarak, görünüşteki yapının gerçeğe ne ölçüde uygun olduğuna yönelteceği eleştirilere tahammül gösteremez.

Müslümanları özgür düşünenler arasında saymak en doğru yaklaşımdır. Bunun birinci sebebi Müslümanların bilgiden korkmayan insanlar oluşları. Müslim olmak ancak bilgi ile mümkün. Üstelik bu bilgi en derindeki kesinlikten yani varlık alanındaki kesinlikten doğmaktadır. Cehalet gayri müslimlerin payına düşer. Diyebiliriz ki cehaletle dogmatik düşünce çoğu zaman birbiriyle örtüşür. Çünkü her ikisinde de sezginin harekete geçirici gücü dışta bırakılmış, eyleyen

ve düşünen insanın eylerken ve düşünürken kesinliğini pekiştirmesi yerine kavramların mutlaklaştırılması tercih edilmiştir.

Buraya kadar söylediklerimizin sonucu olarak özgür düşünenleri henüz Müslüman değilseler potansiyel Müslümanlar olarak görme noktasına ulaşabiliriz. Yine aynı sonucun diğer bir uzantısında Müslümanlar arasında dogmatik düşünceler varsa onların ancak özgür düşünme rabıtası içinde doğru çizgiye varabilecekleri görüşüne varabiliriz. Ulaştığımız bu nokta, edindiğimiz bu görüş siperlerimizin daha güvenilir bir sağlamlığa kavuşmasına sebep olacaktır. Bu kazancımız bir şeydir, ama herşey değildir.

Bizler doğru düşünmenin şartlarına ne kadar yaklaşırsak yaklaşalım, ahlâklı davranmanın yollarını kendimize ne kadar uygun kılarsak kılalım düşüncemizin ve davranışımızın yönü, içinde yaşadığımız zaman diliminin ruhuyla bağlantılı kılınamamışsa hakikat insanlığın önünde tecelli etmez. Doğru düşünen, ahlâklı davranan her zaman olduğu gibi, bu zamanda da kazançlıdır, ama onun kazancı bütün insanlığın kazancı haline dönüşmemiştir. Bir şeyin herşey olduğu zamanlar hakikatin tecelli ettiği zamanlardır. Her insan tek tek hakikatin özünden, mahiyetinden haberdar olabilir, fakat hakikatin tecellisi en az iki insanın kavrayış, duyuş ve eyleyiş alanlarının birbirine geçişmesi ve müşterek aydınlanmaya kavuşmalarıyla mümkündür. Benim insan olarak peşinde olduğum bu aydınlanmadır.

Karanlık ne kadar koyu ise aydınlanmaya olan iştiyak da o derece güçlü olsa gerek. Dünyada 80'li yılların karanlığı egemen. Türkiye’de karanlık hem dünyayı karartan zulmet perdesi yüzünden, hem de ülkemizin özel şartları sebebiyle kat be kat fazla. İlginçtir ki Türkiye 80'li yıllara bir askeri darbe ile girdi. Bu askeri darbe Türk kamuoyunu 12 Eylül'den önce ve 12 Eylül'den sonra gibi bir ayrıma şartlandırdı. 12 Eylül öncesini öcü gibi göstermeye gayret etti. Bu çabasında da pek başarısız kaldı denilemez. Zaten Türkiye'de 80'li yılların katmerli bir karanlık olmasında halkın iki korku arasında kalışı büyük rol oynamaktadır. Korkunç 12 Eylül öncesi ve korkunç 12 Eylül sonrası... Bu tıpkı korkunç bir savaşın ardından korkunç bir barışın gelmesi gibidir. Nitekim dünya da 80'li yılların karanlığı bir ölçüde 50'li yılların karanlığına benzetilebilir. 50'li yıllar İkinci Dünya Savaşının ardından gelen “soğuk savaş” yıllarıdır. Bütün dünya halkları o yıllarda sosyalizm ile kapitalizm arasında bir ideolojik savaş cereyan ettiğine inandırılmıştı. Gerçekte böyle bir savaş yoktu ve muhtaç olunan sadece dünyada yaşayan milyonlarca mazlumun sahte mücadelelerle oyalanmasını, avutulmasını temin idi. 80'li yılların karanlığı ise uluslararası terör hareketlerinin ardından gelmiştir ve reel sosyalizmin kapitalist yapılanmadan ne

kadar çok şey alırsa o kadar iyi sonuç vereceğinin propagandası milyonlarca mazlumu avutma yolunu bu zamanda açmıştır. Ama gerek 50'li yıllarda ve gerekse 80'li yıllarda karanlığı hükümran kılan sadece “suyun başındakiler” değildir. Kandırılan insanlar kandırılmak için özel taleplerde bulunmaktadırlar. Çünkü bedenen ve ruhen yorgun hissetmektedirler kendilerini. Herhangi bir haklı dava uğruna mücadele için ne kaslarında ne de beyinlerinde yeterli güç, yeterli donatı yoktur.

Türkiye 50'li yıllarını dünya karanlığından farklı bir boyutta yaşadı. 80'li yılları da dünyadaki karanlıktan daha koyu algılamasının sebebi budur. Yüzeydeki belirtileri bakımından 50'li yılların karanlığı hem dünyada hem de Türkiye'de aynı kaynaklara sahiptir: İkinci Dünya Savaşı galiblerinin siyasi yapılanma, ideolojik şartlanma ekonomik donanma yönünden dayatmaları. Bu dayatmalar Avrupa'da olduğu kadar, Türkiye'de de görüntüyü çok değiştirmiştir. Ne var ki Türkiye'de dünyanın hiç bir yerinde görülmeyen bir başka oluşumun tomurcuklanması da böylelikle başlamıştır. Türkiye, Müslüman halkın ipleri kendi ellerine alma sürecine 50'li yıllarla birlikte girmiştir. Bu süreç yeni bir gözle, ülkemizdeki sağ-sol bölünmesinin, satıhtaki politik dalgalanmaların ötesinde sosyo-kültürel dinamikler hesaba katılarak değerlendirilmeyi beklemektedir.

Eğer 50'li yıllarda Türkiye'de Müslüman halkın kendi gücünü belirleme açısından bir başlangıç yapması sözkonusu ise neden aynı yılları karanlık yıllar olarak görmeli, tam tersine bu yıllarla başlayan bir aydınlanma sürecinden bahis açmanın isabetli olduğunu vurgulamak gerekli değil midir? Bu soruya cevap vermek için Türkiye’de İslâmî hareketin ülkeyi selâmete götürecek bir raya oturtmasına kadar beklemek gerek. Eğer Türkiye'deki İslâmî uyanış çağın ruhuyla Müslümanların bilincini uyumlu kılacak güce erişebilirse 50'li yılları bir aydınlanmanın başlangıcı saymakta tereddüt etmeyeceğiz. Fakat bu durumunda dahi 50'li yıllardaki İslâmî bilinçlenme tomurcuklarını “koyu karanlık içindeki ümit ışığı” diye tavsif etmemiz gerekecek. Yani varılacak hayırlı bir sonucun 50'li yıllarda bir başlangıcının bulunması, o yılların karanlık yıllar olması gerçeğini ortadan kaldırmaz.

50’li yıllar niçin karanlık idiyse, 80'li yıllar da aynı sebepten karanlıktır. Karanlığın belirtisi olarak 1980 sonrasında Türkiye'de uzun yıllardan beri mesele olmamış bir hastalığın, veremin, hortlaması gösterilebilir. Fakat bu yanıltıcı olacaktır. Gelir dağılımının hızla bozulduğu her dönemde, güvensiz bir sosyal ortamın insanları umutsuz çırpınışlara sürüklediği her dönemde, verem değilse bir başka dert mutlaka insanların başına musallat olacaktır. 1980 yılından sonra

Türkiye'de fuhuş yakın tarihteki en büyük yaygınlığını hissettirmiştir. Karanlığın bir belirtisi olarak da bu sayılabilir. Ama fuhuş da verem gibi kendi yayılması için elverişli başka ortamlarda da geniş alan bulabilir. 1980 sonrası Türkiye'sinin bir başka belirtisi da akıl hastalıklarının artışındaki, intihar teşebbüslerinin çoğalmasındaki işaretlerdir. Bu da tek başına karanlığı açıklamağa yeterli değil. Ne var ki 1980 sonrası Türkiye'de hem verem, hem fuhuş. hem de akıl hastalıkları birlikte, aynı oranda ve kısa zamanda artış göstermişlerse buraya bir mim koymalı. Karanlık dediğimiz zaman sadece kötü şartların baskın çıkışını değil, aynı zamanda bu kötü şartları ortadan kaldırmak için girişilen çabaların sönmesini de anlamamız lâzım.

Türkiye'nin 1980 sonrasında koyu bir karanlığa dalması hızla bozulan gelir dağılımı dengesinin ve lüks tüketim malları furyasının ve zengini daha zengin, fakiri daha fakir kılan ekonomi politikasının sonucu değildir. Bunlar yaranın sadece cerahati sayılmalıdır. 80'li yıllar ekonomik gücü yerinde olanların da hoşnutsuzluklar içinde kaldığı, zenginlerin de insanî özlemleri bakımından tedirginlik ve tatminsizliklerle yüzyüze geldikleri yıllar olmuştur. Çünkü karanlığın sebebi bir ülkenin olduğu kadar, insan tekinin, ailelerin olduğu kadar bütün insanlığın yaşama sebebinden mahrum kalışı veya yaşama sebebini insana yakışmayacak ölçüde tek boyuta yani ezilmemek için ezmek ilkesine indirgemesidir. İşin gerçek yüzü bu olduğu halde karanlık bunun görülmesini engeller. 50'li yıllar gibi 80'li yıllar da ahmakça eğlence türlerinin, insanları kendi küçük dünyalarında mahpus kalmanın övgüsünü yapan ve hiç bir büyük hedef, hiçbir erdemli gaye gütmeksizin kendi önlerine konan çanağı yalayarak mutlu olmayı tek amaç haline getirmeyi öneren eğlence türlerinin yaygınlaştığı dönemler olmuştur.

Bütün bunların yöneldiği, elde edilmek istenen sonuç nedir? 50’li yıllarda olduğu gibi 80’li yıllarda da Türkiye'de büyük çoğunluğun Müslümanca özlemlere bir set çekmek ipleri ellerinde tutanların asıl niyetidir. Diyeceksiniz ki 50'li yıllarda olduğu gibi 80’li yıllarda Müslümanlar bazı bakımdan belli toleranslardan istifade etmişlerdir. Zaten meselenin can damarı burada. Türkiye'de Müslümanlar gerçek taleplerini geri almanın bedeli olarak bir müsamaha görmektedirler. Eğer onlar gayri müslim bir yapının değirmenin dönmesine yarayacak suyu taşırlarsa olay bitmiştir. Karanlığı koyulaştıran işte Müslümanların bu bilinç noksanlığıdır.

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de Müslümanların gerçek talepleri İslâmî bir hayat tarzının inşaa edilmesi bir hayat tarzının inşaası ise ancak Müslümanların bütün insanların kurtuluşunu sağlayacak görevlerini üstlenmeleri

suretiyle mümkün olabilir. Yani mevzî kalarak, küfr sisteminin global işleyişini kendine mesele etmeksizin ileri sürülen İslâmî talepler Müslümanlar açısından zararına bir pazarlıktır. Çünkü böylelikle çok verip az almaya rıza göstermiş oluruz. Herşeyi veririz, buna mukabil bir şey almış gibi görünsek bile gerçekte o şey elimizde kalabilecek kadar bizim olmamıştır.

Dünya sisteminin bekçileri zulmet perdelerinin İslâm yoluyla kalkacağını pek iyi bilirler. Bu yüzden Müslümanların insiyatif sahibi olmalarını önlemek üzere Müslümanlara İslâmî görünen bazı kanallar açmakta tereddüt göstermezler. Siperlerimizin her iki tarafında Müslümanların ve gayri müslimlerin bulunmasının temel nedeni budur. Müslümanlara karşı zıtlaşan Müslümanlar, dünya sisteminin kendilerine sunduğu çanaktan hoşnut olanlardır. Gerçekten istenilecek şeyi istememek için verilmiş kadarını büyük bir kazanç gibi gösterirler. Müslümanların eleştiri yeteneklerini körletmek için bazı sözde eleştiri yolları açarlar. Gerçek amaçları öldürücü yarayı almamak olduğu için yaralanabilecekleri fakat sonradan kendilerini toparlamaya imkân sağlayan taraflarını Müslümanların darbelerine açık bırakırlar. Buna bir örnek olmak üzere Kemalizm eleştirisini gösterebiliriz.

12 Eylül 1980'le gelen rejim retorik kabilinden Türkiye'nin en Kemalist dönemi sayılabilir. Ne var ki bu rejimin ipleri gevşek tutma kararı almasıyla birlikte Kemalizmi eleştirmenin kolaylığı da sökün etmiştir. Bu durum tıpkı Müslümanların gerçek taleplerinden vazgeçmeleri karşılığı olarak sonuç doğurmayacak isteklerinin onlara hissetirilmesi olayına benzemektedir. Türkiye'de Kemalizm bazılarının istedikleri dozda, bazılarının istedikleri tarzda ve nihayet bazılarının kazançlı çıkacağı bir dille eleştirilmektedir. Müslümanlar için Kemalizm'in mahiyetinin doğru kavranılması hayat tarzı inşa etmelerine yardımcı olacak şekilde eleştirilmesi esastır. Bunun altından kalkma dirayet ve tahammülünü göstermeyecek bir İslâmî yaklaşımın geleceği kuşkuludur.

Türkiye'deki İslâmî hareketin hedefi bütün toplumun kurtuluşu, dünyadaki İslâmî hareketin hedefi bütün insanlığın kurtuluşu ise böyle geniş kapsamlı bir sonuca yönelmiş insanların kısa vadeli başarılar uğruna gerçek ve büyük kazancı tehlikeye atmayacaklarını düşünmek istiyoruz.

KEMALİZMİ KİM SAVUNACAK, KİM ELEŞTİRECEK?

Türkiye gerek düşüncelerin ifade edilmesi, gerekse ifade edilen düşüncelerin arkasındaki sosyal gruplaşmalar bakımından on yıl öncesine nazaran çok farklı bir manzara arzediyor. On yıl önce, yani 70'li yılların sonlarında Türkiye çeşitli ideolojilerin birbiriyle çatıştığı bir arena görünümündeydi. Bir yanda irili ufaklı sol politikalar üreten gruplar yer alıyordu. Çoğunluğunu üniversite öğrencisi gençlerden oluşan solcu görüş sahipleri ideolojik grupların arasında sayıca en kabarık kesimi teşkil ediyordu. Buna rağmen solun kendi içindeki bölünmüşlüğü, kabarık sayısı oranına denk düşen bir etkinlik göstermesini engelledi. Sol politika izleyicilerinin karşısında ise ülkücüler bulunuyordu. Bunlar ilk andıklarımızın tersine genç insanlar arasında sayıları büyük bir yekûn tutmasa bile yekvucud olmanın avantajını kullanarak solcu grupların faaliyetlerini dengeleyecek etkinliği gösterebiliyorlardı. Her iki ideolojik kampın hem ara yerinde, hem de dışında mevzilenmiş Müslüman gençlerin durumu iki bakımdan özellik arzediyordu. Müslüman gençlerin gerek siyasi tahlilleri ve gerekse kurulu düzenden talepleri sol politika izleyicilerinin düşmanlık gösteremeyeceği kadar haklı temellerden yükselmiş tahliller ve taleplerdi. Ülkücüler de kendilerini Müslüman olmaktan gayri bir vasıfla vasıflandıramadıkları için düşmanlık göstermede bu bölükte olanların en sonuncuları saymak zorunda hissediyorlardı kendilerini.

Müslüman gençlerin arzettikleri ikinci özellik onların sağcı veya solcu ideolojiler dışında mevzilenmelerini mümkün kılmakla kalmıyor, aynı zamanda ülkenin siyasi ve sosyal yapısı içinde diğer ikisiyle kıyaslanamayacak ölçüde sahici bir alana sürüklüyordu onları. Gerçekten bundan on yıl önce Türkiye’de kuru gürültü çıkaran ideolojik grupların Türkiye'de yaşayan büyük çoğunluk yanında hiç bir ağırlığı yoktu. Müslüman gençler sözkonusu ideolojik grupların sayıca en az olanlarıydı ve gürültü yaptıkları da vaki değildi. Üniversite gençleri arasında sayıca kabarık durumda olanların ülke hayatında köklü bir dayanaktan mahrum bulunuşlarının iki göstergesi var. Birincisi kendilerini halka bir

alternatif olarak sunamıyorlar. Solcu, sosyalist veya komünist bir politikanın ülke yönetiminde kabul görebilecek bir programı yok. Bu yüzden siyasi geleceklerini iktidarı şu veya bu yolla gasbedip (bu yol az veya çok jakobendir) bir program uygulamaktan başka çare bulamazlar. Aynı yöntemin ülkücüler içinde geçerli olduğunu tereddütsüz söyleyebiliriz, Açıkçası, Türkiye'de sol veya sağ radikalizmin okumuşlar takımına mahsus fantazyalardan ibaret olduğu rahatlıkla ileri sürülebilir. Buna mukabil, 70'li yıllarda Müslüman gençlerin Türkiye'de yaşayan her insan için anlam taşıyan bir teklifleri vardı ve bu teklif her ne kadar derli toplu, ayrıntılara inen bir program haline dönüşmemiş olsa de geçen on yıla rağmen ülke gerçeği dolayısıyla geçerliliğini korumaktadır. Oysa okumuşların heveskârane sağ ve sol ideolojileri otoritenin sert kayasına çarpar çarpmaz çıkmaza girdiklerini itiraftan fazlasına güç yetirememiştir.

Türkiye'de sağ veya sol radikalizmin bekçiliğini yapmak üzere öne atılan gençler kendileri bir sonuç alıcı siyasi güç haline dönüşmekten ümitli olmadıklarından bundan on yıl önce işleyen gerçek siyasi mekanizmanın dışında hareketlilik gösterdiler. Fakat gerçek siyasi güçlerin kendilerine yükledikleri görevleri yerine getirmekten de geri durmadılar. Yani kendileriyle düşünce yapıları tetabuk etmeyen kimi güçlerin gövde gösterilerinin birer aleti olmaktan kendilerini alamadılar. Buna mukabil Müslüman gençlerin böyle bir karışıklığa düşmelerine gerek yoktu. Çünkü doğrudan doğruya kendilerini temsil ediyorlar ve eğer gerçek siyasi mekanizmada paralel görüşte unsurlar varsa onların aleti durumuna düşmek yerine onların motoru pozisyonuna geçiyorlardı.

Bugün on yıl öncesini hatırlama gereği sadece 70'li yılların sonlarındaki sahte çatışmalarla 80'li yılların sonunda yaşadığımız sahte sükûnet arasındaki farkı tebarüz ettirme gayretinden doğmuyor. Asıl anlaşılması gereken düşünce dünyamıza getirilen kontrol mekanizmalarıdır. On yıl önce Türkiye'de tartışılan şeyler gerçekten tartışılması gereken şeyler değildi ve ülkede siyasi ilgisi canlı kalmış kimselerin olan biten karşısında önce hazırlıksız yakalanması ve sonra gecikmiş halde bulunması bu suretle temin edildi. Eğer bu kadar yakın bir geçmişten bir hisse çıkarmak gerekiyorsa bugün yayın organlarını işgal eden konuların da tartışılmaya değip değmediği veya hangi konu olursa olsun ele alınış tarzının bizim zorlandığımız bir tarz olup olmadığı hesaba katılmalıdır.

On yıl önce sokakta çatışma ve yayın organlarında sloganlar vardı, ama ne o çatışmanın, ne de o sloganların ülkedeki yaraya melhem olacak bir yanı yoktu. On yıl sonra sokakta yozlaşma ve ezilmişlik, yayın organlarında homurtu ve pervasızlık (daha doğrusu korku ve edepsizlik) hükümrandır. On yıl önce tartışılan konular arasında Kemalizm kaydadeğer bir yer işgal etmiyordu, on yıl

sonra Kemalizme yayın alanında (lehte ve aleyhte) geniş bir yer açıldı, neden?

22 Nisan 1977 Cuma günü konuşmak sütûnundaki yazıma şöyle başlamışım: **“1977 Türkiye'sinde 'Kemalizmden başka siyasi doktrine ihtiyacımız yoktur' diye bas bas bağıran meydan hatipleri ortalıkta pek görünmüyor. Bunca Marksist, Maocu, Turancı vs furyası içinde bir kimse çıkıp da 'Ben Kemalistim' diyecek olsa, onun yüzüne tuhaf tuhaf bakılacağı muhakkak.”** Durum buydu. Fakat, bu satırların yayınlanması üzerinden üç yıl geçince 12 Eylül 1980’de başlayan askeri yönetim Atatürkçü görüşlerin bütün resmi kuruluşlarda üstün tutulması için gerekli tedbirleri aldı. Devlet memurları sözlü veya yazılı olarak Atatürkçülük yemini mecburiyeti ile yüz yüze bırakıldı. Eğitimdeki müfredat programları yeniden düzenlendi ve Atatürk'e dair bilgilerin yabancı dil dahil bütün derslerde öğrencilere aktarılabilmesi için genelgeler çıkarıldı. Bütün bu faaliyet ve çabalar on yıl öncesinin Kemalizmi unutmuş nesli yerine genç bir Kemalist nesil yetiştirecek bir hasılaya ulaştı mı? Bunu açık seçik cevaplandırmak pek zor. Zira Türkiye'de Atatürkçü bir eğitim gayreti ancak öğrencilerin politikanın aktüel gerçeğinden kopmaları şartı paralelinde gösterilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla genç zihinler Atatürkçü olmayı bir karşılaştırma ve yaşanan gerçekle doğrulanma ilkesiyle değil, kendisine sunulan Atatürkçülük ambalajını itirazsız ve soruşturmaksızın kabullenmek mecburiyetiyle bağlantılı saymışlardır. 1981 yılında ortaokula başlayan bir öğrenci bugün üniversitenin ikinci sınıfında olsa gerek. Bu öğrencilere bakılarak son yedi yılda eğitimde tercih edilen ideolojik yönsemenin ne gibi sonuçlar verdiği anlaşılabilir. Kemalizmi bir önceki üniversite öğrencisi kuşağa oranla daha çok benimsemiş bir kuşakla mı karşı karşıyayız? Evet demek zor. Bunlara rağmen, yani Kemalizmin geçerliliği artık daha çok insanın zihnini işgal ediyormuşçasına 12 Eylül rejiminin sertliği hissedilmez olunca çeşitli sağ çevrelerde kolay tarafından bir Kemalizm eleştirisi sökün etmeye başladı. Bu tutum beni kuşkuya sürüklüyor, Kemalizmin savunulması nasıl resmi bir tutumun, üstelik bütün tartışma imkanlarının askıya alındığı, her türlü sansürün kıyasıya uygulandığı dönemlerde güç kazanan bir tutumun uzantısıysa; bir aydınlanmanın, açılım getirici bir tezin yedeğinde yer almaksızın gündeme sokuşturulan Kemalizm eleştirisini de benzeri bir resmi tutumun ve yeni bir sansür taktiğinin uzantısı sayma eğilimindeyim. Eğer Türkiye insanları olarak ve bunların arasında özellikli yere sahip Müslümanlar olarak bir güç, bir önem sahibi olmamız arzulanan bir şeyse, şu gün Kemalizm eleştirisiyle meşgul olmak bizi en azından başka bir müsbet faaliyetten alıkoyacağı için mevsimsizdir. 70'li yılların sonlarında Kemalizmi konuşmalı idik, çünkü Türkiye'de siyasi

belirlenmeyi çözüme götürecek gücün bir başka ideolojik gerekçesi olmadığını ve sol gibi, sağ gibi görünen siyasi yapıların Kemalizmin birer versiyonu olduğunu anlamalı idik. Ama onu o zaman yapmayanlar, yapma yeterliliğini gösteremeyenler; bugün aynı yetersizliği sergilemek istemiyorlar ise havanda su düğmekten başka anlam taşımayacak olan Kemalizm eleştirisinden geri durmalıdırlar.

O halde ne yapılmalıdır? Kemalizmi, onu doğuran şartlarla birlikte anlamalı ve dünyaya karşı tavrımızın bir parçası halinden fazlasıyla onu tanıma yoluna girmemeliyiz. Çok daha önemlisi her durumu, her olayı, her düşünceyi olduğu gibi Kemalizmi de iki cihandaki hayatımızın arzulaya geldiğimiz seyri bakımından en isabetli noktada değerlendirmeliyiz. Yukarıda sözünü ettiğim ve başlangıç kısmını iktibas ettiğim yazımın ikinci paragrafı şöyle: **“Buna rağmen** (yani kimsenin Kemalist olarak ortaya çıkmamasına rağmen) **günümüz Türkiye'sinde (1977) Kemalizmin ideolojik baskısı ve hukuki müesseriyeti düşünen ve düşünmeyen bütün kafalara yönelmiştir. Garip olan şu ki Kemalizmin yanında ve karşısında olan kimse için neyin Kemalizmin içinde, neyin dışında olduğunun tespiti mümkün olamamıştır. Hatta Cumhuriyetin 50. yılında Kemalizmi bir formüle bağlamak, belirlemek amacıyla bir enstitü kurulmuş ama yine sonuç elde edilememiştir.”**

Bugün 12 Eylül darbesinden sekiz yıl sonra durum nedir? Kemalizmden yana olanlar meseleyi Mustafa Kemal'in şahsına duyulan sevgi ve saygı olarak ele almakta, Kemalizme karşı olanlar da aynı şahsın kişisel özelliklerini konuya dahil ederek eleştirilerini yürütmektedirler. Olayın Mustafa Kemal'i sevmek veya sevmemek noktasında düğümlenmesinin ve bir milletin hayatını ilgilendiren bir konuyu basit bir sempati/antipati derekesine indirgenmenin ciddiyetle bağdaşır hiçbir yanı yoktur. Toplum hayatını ilgilendiren her konuda meseleyi o toplumun kazandıkları ve kaybettikleri açısından ele almaktan daha isabetli bir yaklaşım bulunabileceğini sanmıyorum. Bir toplumun kazançları ve kayıpları sözkonusu olunca da anlayış çerçevemiz içine giren yalnızca geçmişin doğru değerlendirilmesi olmayacaktır. Aynı zamanda toplumun hangi istikameti tutturduğu ve eleştirilerin ne adına yapıldığı önem sahibi olacaktır. Size çok tuhaf geleceğini bile bile şu kadarını peşinen söylemek isterim ki günümüz Türkiye'sinde Kemalizmden yana çıkanlar da, Kemalizme hücum edenler de müştereken aynı cepheyi tutmaktadırlar. Bu cephe üzerinde yaşadığımız toprakların ve bu topraklar üzerinde yaşayan insanların dünya üzerinde temayüz etmiş bir konuma gelmelerini önleyici bir görevi yerini getirmek üzere teşkil edilmiştir. Bir yandan çağdaşlık adına şahsiyetsizliğin yüceltilmesi işe

koşulurken, diğer yandan heyecanların istismarıyla inisyatiften mahrum bir cehaletin propagandası yapılıyor. Müslümanlar olarak biz, kirli banyo suyunu dökerken, leğendeki bebeği de fırlatıp atmama dikkat ve dirayetini göstermeliyiz. Zor iş. Ama ne yapalım ki başarılması gereken tek iş.

Türkiye Cumhuriyeti bir şeyin sonu olduğu kadar, bir şeyin de başlangıcıdır. Bazıları diyeceklerdir ki Türkiye Cumhuriyeti şeriat hükümleriyle, halife-sultan tarafından yönetilen Osmanlı İmparatorluğunun sonu, ve fakat batıcı-laik kanunlarla yönetilen milli bir devletin başlangıcıdır. Durumu bu basitleştirme içinde görenler tarihin seyrinden ve tarihin oluşumundaki gizli dinamik(ler)den habersiz kalanlardır. Gerçekte Türkiye Cumhuriyeti büyük (belki de çok büyük) bir bedel karşılığında İslâm topraklarından bir bölümünün Batı medeniyetinin doğrudan kontrolünden kaçırılışıdır. Bugün tartışmaya konu olan husus andığımız kaçırılma sırasında ödenen bedelin fahiş olup olmadığıdır. Bazıları diyebilirler ki bu kadarcık mal için böylesine ağır bir bedel ödenmemeliydi. Diğer bazıları da şunu söyleyebilirler: Ateşin sönmesini göze almaktansa, onun külle örtülmesine razı olmak, yarınki harlı ateş uğruna tedarikli davranmaktır. Şimdi biz bu bilmeceli sözleri bir kenara bırakalım ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu dönemdeki dünya şartlarına bir göz atalım.

Türkiye Cumhuriyeti Birinci Dünya Savaşı sonrası şartlarında kuruldu. Durumun bir çok açıdan kavranılacak çeşitli anlamlan var. Öncelikle Batı medeniyetinin insanlığa yegâne kurtuluş yolunu açtığı düşüncesi bu savaşın cereyanı sırasında ve sonuçlarının alınmasıyla birlikte iflas etmiştir. Ama Batı medeniyetinin iplerini ellerinde tutan kapitalist şefler krizden en önce haberdar olma imtiyazını da ellerinde bulunduruyorlardı. Bu yüzden Batı medeniyeti tam bir çöküşe uğradığı takdirde Batılı değerlerin farklı bir yorumla, ama ana damara bağlanacak bir şekilde devamına imkân veren bir tecrübenin Avrupa toprakları doğusunda, Rusya'da yaşanmasına göz yumdular. Sovyet rejimi felsefî temelleri bakımından Batı Avrupa'da 12. yüzyılda başlamış bulunan, 16, yüzyılda asli karakterine, kavuştuktan sonra 18. yüzyılda en büyük ivmesini kazanmış medeniyetin mirasını benimsemişti. Burjuva demokrasileri yıkılacak olur da Sovyet rejimi ayakta kalacak olursa Batı medeniyeti bu fidanın köklü bir ağaç olmasına gayret edecekti. Kısacası, Sovyet Rusya burjuva demokrasilerinin serazat bir kolonisiydi.

Batı medeniyeti'nin yaşadığı büyük kriz kapitalist şeflerin rezerv-muhalif sayacakları Sovyet sosyalizmi gibi rejimleri doğurmadı sadece, bir de muhalif olamayacak kadar zayıf, lâkin can sıkacak kadar gürültücü İtalyan faşizmine yol açtı. İtalya'da faşizm kâğıt üzerinde savaşın galiplerinden biri imiş gibi görünen

bu ülkenin dünya üzerinde hegemonya adına hangi dolapların döndüğünü anlaması sonucunda doğdu. Yahudi-Hıristiyan medeniyetinin gerçek sahibi kapitalist şeflerin aile içi kurallarını –madem o da aynı ailenin cılız bir ferdiydi– kendi lehine uygulama hevesine kapıldı İtalya.

İşte, Türkiye Cumhuriyeti Avrupa'nın, büyük bir medeniyet krizi içinde bocaladığı, bunun iktisadi çaresizlik, şaşkınlık ve gelecek endişesiyle desteklendiği bir dönemin ortaya çıkardığı bir boşluktan yararlanılarak kuruldu. Elbette bu kuruluşta galiplerin mağluplara zorla kabul ettirdikleri şartlar vardı. Fakat İngiltere ve Fransa savaş sonrası şartlarında kendilerini biraz daha güçlü hissediyor olsalardı ahalisi Müslüman bir toplumun yönetimini (laik-batıcı görüşlere sahip bile olsalar) kökenleri Müslüman idarecilere bırakmaz ve merkezi idarenin elde kalan son toprak parçası üzerindeki topyekün etkinliğine fırsat tanımazlardı. Türkiye ne Rusya gibi sıkıştığı zaman bazı çok büyük burjuvaların uzatacağı halata sarılma imkânına sahipti, ne de İtalya gibi "aileden" bir ülkeydi. Tam tersine Müslümanların yaşadıkları bütün topraklar savaşı kim kazanırsa kazansın sömürgeleştirilmesi peşinen kararlaştırılmış topraklardı. İngiliz ve Fransız generalleri haçlı ruhuyla savaştıkları açıkça beyandan geri durmuyorlar ve bir İslam şehrine girmeyi başardıkları zaman da buna uygun sembolik hareket yapıyorlardı. Anadolu topraklarında İngiliz destekli Yunan kuvvetlerine, Fransız destekli Ermeni çetelerine karşı verilen savaşı mümkün kılan da, hareketi sonuca götürücü itici güç de din idi. Ayrıca dünya Müslümanları da Anadolu topraklarında yürütülen mücadeleyi kendi savaşları kabul ediyorlardı.

Diyeceksiniz ki üzerinde yaşadığımız topraklarda Birinci Cihan Harbi sonunda yürütülen mücadele iki yönlüdür. Zafere kadar olan kısmında Müslümanlarla batıcı düşünce sahipleri arasında bir zıtlaşma yok, fakat zafer sonrasında nasıl bir sosyal düzen kurulmalı meselesinde bir nimet/külfet dengesizliği olduğu gibi, yetkilerin o yetkilerin alındığı mercie uygun olmayan şekilde ve hatta ters bir yönde kullanılması vakıası yaşanmıştır. Bu tarz mülahazaların tamamen yerinde tespitleri yansıttığını kabul ediyorum. Nitekim Türkiye'de İslâm davası var ise, tarihi dayanaklarının önemli bir kısmını da bu mülahazalardan almaktadır. Ne var ki günümüzün Kemalizm-Antikemalizm zıtlaşmasında bu mülahazaları tek belirleyici kılmanın Türkiye'nin ve Türkiye'deki Müslüman milletin geleceği bakımından, dünyada alacağı yeni yer bakımından sağlıklı bir açılım temin edeceğini ifade etmek de mümkün değildir.

Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasına imkân sağlayan İstiklâl Harbinin mayasını teşkil eden din düşüncesi bu topraklarda Müslüman kökenli olanların

ülkede aslî unsur sayılması şartını da getirmiştir. Hatta bu maya (yani Müslüman kökenli olmak) Türk asıllı olmaktan daha da önemli sayılır olmuştur. İşte bu husus bir başka hususla yanyana gelince Türkiye gerçeğinin kağıt üzerinde görülenden ve televizyon ekranına yansıyandan çok farklı olduğunu anlamamıza yetmektedir. Kuruluş halindeki Türkiye Cumhuriyeti'nin laik ve batıcı yanı, oluşumunu gönümüzdeki laiklerin ve batıcıların kavrayış tarzlarından daha değişik bir gelişmeye borçludur.

Türkiye 1945 yılına kadar geçirdiği değişmelerde Tanzimat batılaşmasının Düvel-i Muazzama'yı örnek alan tutumundan daha farklı bir raya oturtma çabası göstermiştir. Bu çaba içinde bolşevizmden, faşizmden ve nasyonal sosyalizmeden ciddi bir şekilde etkilenmiştir. İki dünya savaşı arasında beliren bu rejimlerin bir ortak paydası aranacak olursa bu, her üçünün de burjuva medeniyetine bir alternatif olma niyetinde bulunabilir. Yukarıda Sovyet rejiminin kapitalist şeflerin tasarım çerçevesi içine sığan bir koloni olduğunu, faşizmin ise aile içi bir nazlanmadan ibaret kaldığını söylemiştim. Fakat bu gerçek, bolşeviklerin ve faşistlerin kendilerini burjuva medeniyetinin bir alternatifi saydıkları görüşünü zayıflatmaz. Nazi rejiminin ise iddiası çok büyüktür. Onlar dünyaya daha önce hiç örneği bilinmeyen bir hayat tarzı getireceklerini ileri sürüyorlardı. Ancak, onların da kültürel özlemlerine iktisadi bir temel temin edememek gibi bir zaafları vardı.

Her üçünün de iddiaları ve gerçek mahiyetleri ne olursa olsun genç Türkiye Cumhuriyeti bu karşı çıkışlardan etkilenmiş ve toplum yapısında her üçünden ödünç aldığı unsurları barındırır olmuştu. Günümüzde Kemalizme karşı çıkanlar da, Kemalizmi savunanlar da tarihi gerçekler karşısında huzursuzluk duymadan edemezler. Çünkü her iki tarafın da amacı bugünün Türkiye'sinde çözüm bekleyen ve çözüme ulaşırsa halkın geleceğini ipotek edenlerin imkânlarını daraltacak meseleleri gözden kaçırmaktır. Temelsiz hayranlıklar ve temelsiz düşmanlıklar için insanları şartlandırmaya çabalayanlar bellidir ki öğrendiğimiz zaman çok geç kalacağımız bazı çıkarların izini sürmektedirler.

Türkiye'de yaşayan Müslümanlar bir kez daha sömürge ahalisi olmadıklarını, kendi yönlerinde yol alırken önlerine konan renkli boncuklara kanmadıklarını, tartışma takvimi bakımından emirlere itaat etmekten fazlasını başarabileceklerini göstermelidirler. Kemalizmin ne zaman, hangi şartlarda ve hangi esaslar dahilinde eleştirileceği, böyle bir eleştiriden hangi kazançların elde edilebileceğini enine boyuna hesaplamış, bir cemaatin sorumluluk alanına girer. Son sekiz yıllık yakın geçmişte gördüğümüz gibi düdük çalınca kalkıp düdük çalınca oturan bir eleştiri usulü nihayet her parayı verenin düdüğü çaldırabileceği

gerekçesiyle hem boşuna emek harcanmasına, hem de daha ilerde etkili olabilecek kimi tezlerin peşinen etkisiz kılınmasına yol açabilir. Zor şartlarda yapamadığımız bir işi, şartlar kolaylaşınca yapmaya kalkmak bize bir şey yaptırmak isteyenlere ne kadar kullanışlı olduğumuzu ispat etmekten fazla işe yaramaz.

KEMALİST ÇİZGİ ANAP ÇİZGİSİDİR

12 Eylül 1980'le gelen askeri rejim Türkiye'de yeni bir dönemi başlattı. Diyeceksiniz ki, ülkemiz her önemli siyasi değişiklikle birlikte hep yeni bir dönemle karşılaşmıştır. 27 yıllık tek parti iktidarından sonra DP iktidarı yeni bir dönemdi, 1960 darbesinden sonra yine bir yeni dönem karşıladı Türkiye'yi. 12 Mart 1971 müdahalesi sonrasındaki siyasi ortamı da yeni dönem diye adlandırırsak kimsenin bunu yadırgamayacağını düşünebiliriz. Acaba 12 Eylül sonrasını da öncekilere benzer “yeni” dönemlerden biri mi saymalı, yoksa bu yeniliklerin öncekilerden temelden bir farkı mı var? Bana kalırsa 12 Eylül üzerinde yaşadığımız topraklara ve bu toprakların insanına Cumhuriyet Tarihi boyunca gördükleri en büyük değişiklik getirmiştir. Bu yüzden de “yeni dönem” olması bakımından ancak bizzat Cumhuriyetin kendisiyle karşılaştırılabilir.

Osmanlı batılılaşmasını da işin içine dahil ederek konuşacak olursak ülkemizde politik bir değişmeyle birlikte bir manzara değişikliği her zaman yaşanagelmiştir. Sarıklar, kavuklar yerini feslere, fesler şapkalara bırakmıştır. Kültür değişmelerimiz siyasî kararların açtığı yoldan gerçekleşmiştir. Elbette ekonominin belli bir zorlamasından, sosyal hareketliliğin belli bir etkisinden sözetmek mümkün. Ne var ki Türkiye’de siyasî iktidarın ekonomiye açtığı bir alan yoksa, hükümetleri toplum hayatının yeniden biçimlendirme faaliyetleri yoksa, ne sermaye sahipleri kârlarını garanti etmek üzere, ne de çalışarak geçimini sağlayan çoğunluk geleceklerini garantiye bağlamak üzere, bir kültürel atılım veya direniş gösterecek değillerdir. Yahut en azından bugüne kadar Türkiye’de görülmüş bir şey değil böylesi. Devlet gücünün sosyal değişme için tek yön verici olduğu toplumumuzda şartlar zorlandıkça yeni bir dönem açılır. Her yeni dönemi “devlet” açar. 12 Eylül 1980 sonrasında açılan yeni dönemin ülkenin çehresini, günlük hayatta karşımıza çıkan manzarasını değiştirdiğini söylemek pek kolay değil. 12 Eylül sonrasında bir şapka inkilabı olmadı, bir elifbayı bırakıp alfabeyi çocukların önüne koyan da yok, takvim ve tartıyı değiştirme işine tevessül edilmedi. Yani 12 Eylül öncesi ve sonrası Türkiye'yi ziyaret eden herhangi bir turist her ülkede görülebilir olandan fazla bir değişme, bir köklü değişme gözleyemeyecek Türkiye’de. Çünkü Türkiye'de gerçekleşen

değişiklik motorda yapılan bir değişiklik.

12 Eylül rejimi ve onun ortaya çıkardığı ANAP iktidarı Türkiye Cumhuriyeti'nin tek parti döneminde inşa ettiği motoru söküp yerine yeni bir motor taktı, fakat bu yeni motor eskisinin yerine getirdiği vazifeyi aynen ifa etmek üzere çalışıyor. Bu bakımdan ANAP çizgisini Kemalist çizginin kendisi olarak görmek doğru bir yaklaşımdır. Görünüşte ANAP icraatı Kemalist devrimlerle zıtlaşan tezahürleri yansıtır, özde ise beynelmilel düzenin Türkiye için biçtiği kılıf açısından her iki dönemin fonksiyonları tıpatıp aynıdır. Batılılaşmış Osmanlı devletiyle Türkiye Cumhuriyeti arasındaki fark Türkiye'nin dünyanın en büyük güçleri karşısındaki tutumuyla anlaşılabilir. Tanzimat öncesi Osmanlı Devleti Batı medeniyeti karşısında önce mütekebbir bir müdafaa tavrı takınmış, Tanzimat'la birlikte kibrini terkederek sadece kendini müdafaa edebilecek yollar aramış ve nihayet Osmanlı Devleti'nden son kalan topraklar üzerinde Batı medeniyetinin üstünlüğüne teslim olan ve onun şartlarıyla yaşamayı kabul eden hilâfetsiz ve saltanatsız bir yönetim biçimine ulaşmıştır.

Mustafa Kemal daha Aralık 1921'de damgasını vurduğu rejimin hudutlarını da çizmiştir: **“...Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin sabit, müsbet, maddi bir siyaseti vardır: O da efendiler... Muayyen hududu millîsi dahilinde hayatını ve istiklâlini temin etmeye matuftur. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükümeti temsil ettiği millet namına çok mütavazıdır. (...) Biz Panislâmizm yapmadık. Belki “yapıyoruz, yapacağız” dedik. Düşmanlar da “yaptırmamak için bir an evvel öldürelim!.” dediler! Panturanizm yapmadık! “yaparız, yapıyoruz dedik yapacağız dedik” yine öldürelim dediler. Bütün dava bundan ibarettir... Biz böyle yapmadığımız ve yapamadığımız mefhumlar üzerinde koşarak düşmanlarımızın adedini ve üzerimize olan tazyikatı tezyidetmekten ise haddi tabiîye, haddi meşrua rûcu edelim. Haddimizi bilelim.”**

Bu sözlerin anlamını daha iyi kavramak ve günümüzün ANAP çizgisinin neden Kemalizme en uygun çizgi olduğunu görebilmek için siyaseti, ekonomisi ve sosyal tercihleriyle Cumhuriyet rejiminin nerede durduğunu açıklıkla bilmek gerekir. Böyle bir bilginin bazı nirengi noktalarına ihtiyacı var: Bu noktaların başlıcası dünyanın bir sistem hegemonyası altında bulunduğudur. Yani dünyada antik çağlardan beri devam eden insan münasebetlerinden farklı, insanların geçim uğruna giriştiği işlerden farklı, devletlerin yöneticileriyle yönetilenler arasındaki eski bağlardan farklı bir düzen, bir sistem yürürlüktedir.

Bu sistem felsefi kökleri bakımından milâdın onikinci yüzyılına kadar uzanan bir Avrupa çıkışlı sistemdir. Onaltıncı yüzyılda ticaret düzenine bu kıtada

damgasını vurmuş, onsekizinci yüzyılda siyasî gücü ele geçirmiş ve ondokuzuncu yüzyılda hakimiyetini dünyaya yaymıştır. Sözkonusu sistemin günümüzdeki gücü sahip olduğu üstün teknolojiden doğmaktadır. Demek ki anlamamız gereken bu sistem karşısında Kemalizmin ne ifade ettiğidir. ANAP günümüzde en sadık Kemalist çizgiyi temsil ediyor derken Türkiye'de tek parti döneminde sistemin gerekleri nasıl yerine getiriliyor idiyse, günümüzde de yapılan işin özdeş değerde olduğunu ifade etmiş bulunuyoruz.

Meseleyi anlamak için sahip olmamız gereken ikinci nirengi noktası sistemin her çağda bir muhalifinin bulunduğudur. Sistemin bütün çabası muhalifini kendi bünyesinde eritmeye yönelmiştir. Daha doğru bir anlatımla, sistem kendine muhalefet edebilecek unsurları işleyişine yardımcı unsurlar haline getirmeye çalışır. Bu çabaların sonucu olarak Birinci Dünya Harbi yirminci yüzyılın ilk düzenlemesini yapmış ve dört imparatorluğu yıkmıştır. Bunlardan birincisi Rus Çarlığı idi. Rus Çarlığı sadece yayılmacı siyasetiyle değil, Avrupalı olmayan temellerini de hesaba katan aydınlanmış mutlakiyetçiliği ile Avrupalı temellerini güçlendirmiş bir intelligentia'nın dayanışması sonucu ortaya çıkan güçle sistemi tehdit ediyordu. Çarlığın yerini alan bolşevik rejim sistemin mantık çerçevesinden taşmama garantisini Avrupa’ya vererek hayatta kalma şartına sahip oldu.

Birinci Dünya Harbi sonunda yıkılan Avusturya-Macaristan ve Alman imparatorluklarının toprakları üzerinde kurulan irili ufaklı bir çok millî devlet, sistemin manevra alanının genişlemesine sebep olmuştur. Orta Avrupa'nın muhafazakâr güçleri olarak bilinen Alman ve Avusturya-Macaristan imparatorlukları yıkılmamış olsalardı sistemin ne şekil alacağını bilemeyiz, ama sistem içinde iktidarın daha merkezi ve hiyerarşisi daha kemikleşmiş bir hal almayacağını söyleyebiliriz. Birinci Dünya Harbi'nin yıktığı imparatorlukların dördüncüsü Osmanlı İmparatorluğu'dur. Sistem karşısındaki durumu itibariyle bu devletin temsilcisi olduğu değerler yıkılan diğer imparatorlukların temsil ettiği değerlerden esaslı bir tarzda farklılık gösteriyordu. Ortodoks Rusya'nın Batı karşısındaki tavrı Müslüman Osmanlı ile karşılaştırıldığında çok daha kabul edilebilir kalıyordu. Gerçi Osmanlı Devleti Batılılaşma sürecine girmekle belli başlı alanlarda sistemle uzlaşır noktaları ön plana çıkarmış görünüyordu, ama aynı süreç Hindistan'da ve Afrika'da, bir ölçüde de İç Asya'da alternatif bir siyasî gücün uç vermesine imkân tanıyordu.

Ankara Hükümeti l921'de Panislâmizden ve Panturanizmden el çektiğini ilân etmekle sistem içinde kalacağını da vurgulamış bulunuyordu. Nitekim aynı yıllarda kuvveti sisteme eklenmekte bulan bir başka harekat da Anadolu ihtilâli

ile kendisi arasındaki bağıntıyı sarahatle dile getirmişti. General Sherrill'in Türkçe'ye Cemal Bükerman tarafından tercüme edilen **Üç Adam** (Kemal Atatürk-Roosevelt-Mussolini) adlı 1937'de İstanbul'da yayınlanan kitabının 57. sahifesinde şu satırlar yer alıyor:

"Mussollini'nin uzun zamanlar Kemal'in hareketlerini en büyük alâka ile takip etmiş olduğu herkesçe malûm bulunuyor.

"1928'de, Milano'da Mussoloni şu şekilde beyanatta bulunuyordu:

"Bugün İtalya'da bir devlet içinde iki devlet, iki hükümet ve iki şef mevcuttur! Ben Milano Ankara'sının kararlarında seri, nizam harici, muzaffer Mustafa Kemal'iyim; karşımda ebedi Bizans, zayıf ve kötürüm Roma İstanbul var."

"İşte bu, daha o zamandan Kemal'in almış olduğu vaziyeti Mussolini'nin ne şekilde anladığını meydana koymaktadır.

"Fakat İtalya'lı bugün Türk hakkında acaba ne düşünüyordu?

"Kemal hakkında ne düşeceksiniz?" Sualime karşı Mussolini şu cevabı verdi: "Bu da büyük cesarete malik bulunan diğer bir şahsiyettir. Osmanlı an'anesiyle bu ananenin Türkiye'de temsil ettiği her şeye karşı yapmış olduğu ihtilâl ile de bunu ispat eylemiş bulunmaktadır."

Yirminci yüzyılın başında dünya sistemi sömürgeci güçlerin kendilerini millî sınırlar içinde daha güçlü ve güvenli saydıkları bir yapıyı yansıtıyordu. Sömürgeler iktisadî işleyişi itibariyle merkez ülkeden ayrı tutuluyordu. Böyle olmasa, zaten, sömürge ve anavatan ayrımı yapılmazdı. Sömürge ana vatana rasyonel işleyiş bakımından benzer hale sokulabilirdi. Sömürgelerin benzemezliği, buralarda işlerin merkezin altında kalınarak yürütülmesi demekti. Ana vatanda herşeyin aslı vardı, sömürgede ise elden düşmesi. Yani ister sömürge olsun, ister bağımsız devlet; her "çevre" birim, merkezin imkânlarından istifade edemeyecek kadar merkeze uzak bir işleyişe sahip olmalıydı. Bu uzaklık gümrüklerle sağlanabildiği gibi, ideolojik sloganlarla da pekiştirilebiliyordu. Fakat sömürgelerin imkânlarının merkez ülkenin işine yarar halde tutulabilmesi ve hammadde kaynaklarının merkezin ihtiyaçlarına göre kullanılması için de sömürgede rasyonel bir işleyişin temini şartı. Sömürgeler ve çevre ülkeler yirminci yüzyılın başlarında benimsedikleri siyasi rejim bakımından irrasyonel, sömürüyü mümkün kılan iktisadi teçhizat bakımından rasyonel bir yapılanmaya zorlanmışlardır. Geri kalmış kapitalist yapısıyla İtalyan faşizmi hem belli bir bölgeyi merkez lehine zapt-ü rapt altına aldı, hem de tarihi gecikmesinden doğan pürüzleri temizlemeye çalıştı. Sistemin asıl mihverinin dışında kalan bütün ülkeler sistemle kaynaşabilecek hazırlığı yapmak üzere devletçi rejimler altında mevzî bir birikim peşinde olmuşlardır. Bu yönüyle birbirinin gözünü oyan sağcı

ve solcu diktatörlükler aynı kaba konulabilir. Ağustos 1939'da Nazi Almanyasıyla Sovyetler Birliği arasında bir saldırmazlık paktı imza edildiği zaman bu olaya çok sevinen Mussolini, Führer'e yazdığı mektupta “amaç” diyordu, “Rusya'nın İngiliz çevirme çabalarına soğukkanlılıkla ve tatsızca Stalin'in konuşmasındaki esaslar dahilinde tepki göstermesini sağlamaktır.... Kaldı ki mihver devletleri, plütokrasi ile kapitalizme açmış oldukları savaşta bir dereceye kadar, Rus rejimi ile aynı amaçları gütmekteydiler.”

Amaçları ne olursa olsun sistemin gerçek sahibi olmayan ve sisteme alternatif olamayacak bir yapıda hayatını devam ettiren rejimler sonunda sistemin birer gladyatörü rolünü üstlendi. Sistemle çarpışıyor gibi görünseler bile sistem adına çarpıştıkları her geçen gün biraz daha anlaşıldı. Sistemin bütün olan bitenden çıkardığı sonuçlar gözönüne alınarak bir değerlendirme yapıldığında Bolşevizm ızdırap dolu bir şaka, faşizm zevksiz bir şaka ve Nazizm de kaba bir şakadır. Türkiye'nin Kemalist çizgisi ise kendinin şaka götürür bir yanı olmadığını peşinen kabullenmiş gibi devam etmiştir. Dikkat edilecek olursa Kemalizmin hiç bir dönemde “militan” bir gücü olmamış, ama her zaman bürokratik mutlakiyetçilikle yanyana bulunmuştur. Türkiye eğer İkinci Dünya Harbine girmediyse bunun tek sebebi bir şaka uğruna herşeyin yani ülke bütünlüğünün, kültürel çerçevenin ve millet varlığının ortadan kalkması korkusudur. Kemalist çizgi devlet çizgisidir, ama millet çizgisi aynı doğrultuda seyretmiştir denilemez.

Türkiye'de batılılaşma çabaları başladığından bu yana devlet çizgisinde elde edilen başarılar millet çizgisinden kayıpları, millet çizgisinde kazanılan imkânlar da devletin kendini uyarlama mecburiyetlerini getirmiştir. Türkiye'de devletle millet arasında gerginlik ve güvensizlik ne ölçüde olur ise ülkenin felce uğrayacağını anlamak zor değil. Çünkü bu yalnızca bizim ülkemiz için değil, bütün dünya için geçerli. Organizasyonun hedefleri bakımından Türkiye'de Cumhuriyet rejimi altmışbeş yıllık geçmişi içinde mutlak bir başarıya ulaşmış görünüyor Çünkü, vardığı yer ANAP iktidarıdır. Bu organizasyonun siyasi planda “misak-ı millî" sınırları dışına çıkmamak ve bu sınırlar dışındaki Müslümanlarla bağlarını koparmak biçiminde beliren istikameti denetimi altında tuttuğu toplum planında da misak-ı millî içinde kalan insanların moral bağlarını umursamamak ama her başı sıkıştığında bu bağları istismar etmek şeklinde belirdi. Devlet organizasyonunun bu tutumu karşısında Türkiye'de yaşayan büyük çoğunluk da kendi oluşumunun gereklerini yerine getirdiği ve geleceğinin kendi elinde olduğuna dair derin bilince sahip çıktı.

Bu bilincin 1988 Türkiye'sinde açık seçik tezahürleri yok, fakat demokratik işleyişe konulan ciddi sınırlamalar dolayısıyla ülkenin hangi açılımlara hazır

olduğunu tersinden kavramak da mümkündür.

12 Eylül 1980'le gelen askeri rejim Mustafa Kemal'in kurduğu Cumhuriyet Halk Fırkası'nı, son adıyla CHP'ni (elbet diğer bütün partilerle birlikte) kapattıysa, bunun anlamı devletin CHP'nin fonksiyonlarından vazgeçmiş olması değil, bu fonksiyonları yerine getirebilecek genel bir işleyişe kavuşmuş bulunmasıdır. ANAP'ın parlak dönemindeki alternatifsizliği, tarihi doğru yorumlayacak olursak CHP'nin tek parti mecburiyetiyle hatırı sayılır parelellik gösterir. 12 Eylül rejimi'nin Türk Dil Kurumu'na ve Türk Tarih Kurumu'na karşı tavrı da bu iki kurumun siyasi görev bakımında üstlerine düşeni artık tamamen yerine getirmiş olmalarındandır. Çünkü onların kültür politikası bakımından sahip oldukları derinlik ANAP'ın kültür politikası derinliği kadardır. Kemalist devrimleri yorumlayan Fransız Akademisi üyesi George Duhamel “Türk milleti; artık bizim için Batılı milletlerin en doğulusudur” demiş, buna cevap olarak Kemalist devrimlerin önemli simalarından Hasan Ali Yücel bu hükmü “Türk milleti, Doğulu milletlerin en Batılısıdır” sözleriyle ifade etmeyi tercih etmiştir. Her iki ifade tarzı da ANAP'ın ruhuyla uyum içindedir. İmdi, Mustafa Kemal'in tabiriyle “haddimizi bilerek”, “çok mütevazı” hedeflerle kendimizi sınırlamış halde ANAP yönetimi altında günümüze en uygun kemalist çizgiyi farketmek mümkün olmuştur. Böylelikle hem İsrail'le ilişkilerde en ileri seviyeye varmayı, hem de kurulan yeni Filistin devletini ilk tanıyan ülkelerden biri olma özelliğini benimsemeyi başarabilen bir çizgi devam etmektedir.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında sisteme entegre olmak ancak millî pazar çerçevesinde sistemin ana ilkelerini o bölgede geçerli kılmak suretiyle gerçekleşebilirdi. Türkiye devletçilikten, kamu iktisadi teşebbüslerine, dil devriminden, Sümerbank'a kadar her teşekkül bu entegrasyonu temine matuftu. 1980 sonrasında ise aynı entegrasyon şirket yönetimleri, kozmopolitizm ve metropolün teknolojik zorlamalarını emmek suretiyle yapabilirdi. Kısacası 1930'larda CHP ne idiyse 1980'lerde ANAP o oldu.

Bütün bu organizasyon tedbirlerine rağmen gelişmeler millet nezdinde çok daha farklı bir sonuç doğurmuş ve doğurmaktadır. Nasıl uygulanan lâik politika milleti dininden başka hiçbir sosyal değeri olmadığı düşüncesinde derinleştirmişse, günümüzün kozmopolitizmi de sahip olunan din değerlerinin belli bir alanda arıtılmış bir siyasete nasıl dönüştürüleceği yolundaki arayışlara hız kazandırmaktır.

Türkiye'nin sisteme entegre olmaktan başka bir çıkar yolu var mı? Bu soru ancak sistemin geleceği konusunda sahip olduğumuz düşüncelerle açıklığa kavuşabilir ve cevaplandırılabilir. Sistem eğer bütün muhalif ve muarızlarını

yutan yutabilen ve yuttukça da güçlenen bir yapıda kabul ediliyorsa elbette boyun eğenlerin sayısı çok olacak ve bu boyun eğişe bir çok mazeret, bu arada İslâmî ve milliyetçi mazeretlerde bulunabilecektir. Yok eğer sistemin hayatiyetinin sadece ona kulluk edenlerin zaaflarından doğduğu anlaşılabilirse, hem sisteme entegre olmanın tek çıkar yol olmadığı anlaşılabilir, hem de bu entegrasyondan kurtulmak isteyen niceleriyle dayanışma, ittifak kurma imkânı farkedilebilir.

SİSTEMİN BİR BEYNİ VAR MI?

Karmakarışık toplum olayları karşısında kendi yerimizi tespit etme endişesiyle bu olayların mahiyetini anlamak isteriz. Bu çabamız doğrultusunda bizi üç varsayım karşılar. Birincisi toplum olayları diye birşey olmadığı görüşüdür. İnsanlar kör tesadüflerin çalkantısı içinde sürüklenip gidiyorlardır. Olan bitenin ne derin sebepleri vardır, ne de bundan sonra olacaklara sebep uydurmak gerekecektir. İnsan ilişkileri denen şey bir kaostan ibarettir. Tarih içinde düzen arayanlar safdil bir eğlence içinde, sosyoloji yapıyorum diyenler de neticesiz bir uğraşa dalmışlar. O halde biz de işimize geldiği gibi ve canımızın çektiği tarzda yaşayalım; herhangi bir canlı gibi ömrümüzü uzatmaya, yaşadığımız süre içinde de mümkün olduğu kadar zevk elde etmeye bakalım, mümkünse bütün ızdırapları kendimizden uzak tutalım.

İkinci varsayım birincinin tam tersidir. Toplum olaylarının keşfedilebilir bir mekanizması vardır. Herşey kurallara uygun bir şekilde cereyan etmektedir. Mesele bu kuralları keşfetmek ve kaçınılmaz akışa uygun bir hayatı seçebilmektedir. Bu varsayımı kabul edenler arasında tam bir mutabakat sağlamak elbette imkânsızdır. Her ne kadar herkes toplumun kuralları olduğunu, tarihin bir akışı olduğunu varsayıyorsa da söz konusu kuralların neler olduğu, kim tarafından konulduğu ve kabul edilen akışın hangi yöne doğru olduğu hususunda anlaşmış değildirler. Bu sebepten ötürü şu anda nasıl bir hayatın seçilmesi gerektiği sorulduğunda herkes farklı bir görüş getirebilir. Bu varsayımdan hareket edenler insanın belirlenmiş olduğu konusunda hemfikirdir, ama insanın ne ile belirlenmiş olduğu birbiriyle uzlaşmayan ve çoğu zaman da birbiriyle çelişen açıklamalara vardığı için temeldeki anlaşma yüzeyde anlaşmazlık şeklinde ortaya çıkar.

Toplum olaylarının mahiyeti hakkında karşımıza çıkan üçüncü varsayım, bu olayların insan iradesiyle yönlendirildiğini kabul eden görüşü yansıtır. İnsan ilişkileri kaostan ibaret değildir, çünkü insanların hiçbiri kaosu mutlak anlamda istemiş değildir. Her insan en azından kendi mikro çevresinde düzen ve kural içindedir, bunu hakim veya hadim bir tutumla ihdas da eder. Toplum olayları da tek tek insanların ne yaptıkları, ne yapmak istedikleriyle izah edilebilir. Farklı

insan iradelerinin ortaya konması sonucunda hiçbir insanın irade etmediği beklenmedik bir olay ortaya çıkmaz. Sonuç iradesini daha güçlü bir tarzda ve elverişli araçlarla ortaya koyabilenin lehine tezahür eder. O halde her insanın kendi hayatı hakkında vereceği karar toplum olaylarının biçimlenmesinde de yön tayin edici ağırlıktadır.

Bu üç görüşten birincisini kolaylıkla konu dışına itebiliriz. Çünkü toplum olaylarını hiç bir sebebe bağlamak istemeyen kişi, anlaşılmaya değer herhangi bir şey olmadığını söylemiş olur ki, bununla kendi söylediklerinin de hesap dışı tutulmasını kabul etmiş sayılır. Görüşlerinde samimi ise bizim ona aldırmayışımıza da aldırmaz. Nasıl olsa herşey anlamsız ve tutarsızdır. Ne kendi hayatının, ne de toplumun varacağı herhangi bir yer vardır.

Toplum olaylarını değerlendirirken elimizde kalan diğer iki görüş, yani insan ilişkilerinin kaçınılmaz mekanizmanın işleyişi gereğince düzenlendiğini ileri süren ve insan ilişkilerinin "bazı" insanların iradî müdahaleleri sonucunda bir düzen kazandığını ileri süren iki görüş kendi geçerliliklerini bir diğeri karşısında mutlaklaştırmazlar. Eğer bir insan toplum olaylarının dışsal ölçülere vurulabilen dinamikler doğrultusunda yürüdüğünü, pek de keyfî ve iradî yönlendirmelere bağlı olmadığını savunuyorsa sözkonusu dinamiklerin uygulamaya konuluşunda insan iradesinin payını kabul eder. Öte yandan toplum olaylarının iradî düzenlemelerden doğrudan doğruya etkilendiğini ileri sürenler de sözkonusu iradenin üzerinde gösterileceği bir mekanizma bulunduğu kabul etmekten geri duramazlar. Dünya olaylarını, siyasi sonuçları ve toplumsal düzenlemeleri açıklarken bir bölük düşünce adamı görünen işaretleri, gösterebilir gelişmeleri ön plana alır, açıklamasında ağırlığı bunlara verir. Dolayısıyla bu bölükteki düşünce adamına göre filânca veya falanca öyle istediği için herhangi bir sonuç doğmuş değildir, ama o insanlar şartların gereğince öyle istemek zorunda kalmışlardır. Diğer bir bölük insan ise karşımıza çıkan değişmelerin görünenlerin ardında bazı müdahalelere bağlı olduğuna ve bazı planların uygulamaya konulması sonucunda toplum olaylarının yönlendirildiğine inanır. Yani birincilere göre dünya sistemi beyni olmayan bir makinadır, İkincilere göre bu makinanın bir beyni vardır. Hangisi haklı?

Bu meseleyi biraz deşebilmek için üzerinde durabileceğimiz konulardan biri, "Çevre korumacılığı" diye bilinen olay dolayısıyla yaşadıklarımızdır. Geçtiğimiz günlerde buzlar arasına sıkışan üç balinanın hayatını kurtarmak için yapılanlar ve dünya kamuoyunu meşgul etme maharetini gösterenler olayı izleyen birçok insanı tedirgin etti. Tedirgin olanlar arasında çevre korumacı örgütler de vardı. Onlar dünya sistemini elinde bulunduranları iki yüzlülükle suçladılar. Yani amaç

“biosphere”in korunması ise, bu güçler çok daha kolay sonuç verecek noktalara el atabilirler ve önceden bir çok sağlıklı tedbiri alabilirlerdi. Öte yandan savaşlar, katliamlar ve suikastlerle, insan hayatına kasteden güçlerin propaganda ve uyutma niyetile üç balinanın koruyucu meleği kesilmeleri açıkça gösteriyordu ki sistemin beyni, cinayetlerini örtebilmek için bir şirinlik numarası peşindedir. Çevre korumacılığı işte böyle bir numarayı sergilemeye elverişli bir temele sahiptir.

Bir yönüyle çevre korumacılığının yeryüzünde yaşayan herkes için kabul edilebilir tezleri var. Hiçkimse kirlenmiş bir çevrede, canlıların günden güne zarar gördüğü bir ortamda yaşamak istemez. Nesli tükenen hayvanların, üreme imkanları daralan bitki türlerinin korunması için birşeyler yapılmalıdır. Yerkürenin çölleşmesi ve böylece insanın hepten tehlikeye düşeceği bir çoraklığın istilası önlenmelidir. Buraya kadar iyi. İyi ama çevre kirliliğinin, canlıların bozulma ve tükenmelerinin, insanın tehlikeye düşmesinin tek sebebi var: O da bugünkü dünya sisteminin çalışma tarzı, işleyiş biçimi. Oysa çevreyi bütün canlılar için elverişli tutmanın yolu, yöntemi nedir sorusununun cevabını bulmada çevre korumacılığının herkes tarafından kabul görebilir bir programı yok. Çevre koruma hareketi insanlar için yeni bir toplum örgütlenmesi öngörmekten çok uzak. Bu güne kadar verdiği işaretlere bakarak söyleyebiliriz ki çevreciler hedeflerine mevcut siyasi, sosyal, ekonomik kuruluş ve işleyiş tarzının bünyesini korumak suretiyle ulaşmak istiyor. Devletlerin idari yapılarında çevre meselesiyle ilgilenen birimler şimdiden var ve böyle birimleri ihdas etmekle hiçbir devlet diğer fonksiyonlarında aksama doğacağı telaşına düşmüyor. Çünkü çevre korumacılığı birşeyleri değiştirmek için değil, bir şeyleri sağlamlaştırmak için sistemin beyni tarafından icad edilmiş bir düşüncedir. Çünkü çevreciliğin zihnî formasyonu sadece **status quo** içinde anlam ifade edecek kadar dar. Dünya sisteminin beyni olarak çalışan insanlar çevre korumacılığı düşüncesini yeryüzünde karşılaştığımız zorlukların dünyada vuku bulacak köklü ve esaslı bir değişiklik akabinde giderilebileceği görüşünü zayıflatmak için ortaya atmışlardır. Yani çevre korumacılığı tezi bazı meselelerin çözümünü sağlamak amacıyla doğmuş bir tez değil, o meseleleri bahane ederek sistemi tehlikeden kurtarmak amacıyla devreye sokulmuş oyalayıcı bir tezdir. Bu yönüyle sistemin gayri şahsi bir mekanik işleyişi olmadığının ve sistemin beyin olduğunun belirgin bir göstergesidir.

Her zaman söylendiği üzere 1960'lı yıllar Avrupa'da olduğu kadar Amerika Birleşik Devletlerinde de bazı ihtilâlci görüşlerin yaygınlık ve kuvvet kazandığı zamanlardır. Bu durum da sistemin beyni tarafından hazırlanmış bir tezgahın yan

ürünüydü. Çünkü sistemin beyni savaş sonrası nesline anti-totaliter görüşler aşılamak ve sistemin tercihe şayan bir işleyişi olduğunu gösterebilmek (hatta ortada sistem olmadığına gençleri inandırabilmek) için büyük bir beyin yıkama faaliyetlerine girişmiştir. (Beyin yıkayan beyin!)

60'lı yıllarda ABD sistemi (ki sistemler hiyerarşisinde en yüksek mevkie sahiptir) üç karşı çıkış hareketi ile yüzyüzeydi. Birincisi üniversitelerden geliyordu. ABD üniversitelerinde öğrenciler gerek öğrenimin devrimci bir kimliğe bürünmesi ve gerekse üniversite çıkışlıların toplumda tutunacakları yer bakımından daha etkin bir fonksiyon yüklenmeleri konusunda talepler ileri sürdüler. Bunun yanısıra yüzyılların kanayan yarası zenci meselesi alevlendi. Zenciler Amerika'nın dört bir yanında huzursuzluk doğuran eylemlerine hız verdiler. Kara iktidar dünya sisteminden bütün haklarını geri almak isteğiyle harekete geçti. Üçüncü karşı çıkış hareketi sendikalardan güç alıyordu. Grevler ve işçilerin sosyal, siyasi talepleri o güne kadar görülmemiş bir seviyeye çıkmıştı. Eğer bu üç hareket, üç ayrı karşı çıkış olarak kalsa idi. Amerikan federal sistemine zorluk çıkarmayacaktı. Çünkü ABD sistemi, karşı çıkış içinde güçlenmiş bir sistemdi ve en köklü deneyimini Kuzey-Güney savaşı sonrasında yaşamıştı. Savaşı kazanan "yankee"ler konfederasyon taraftarlarını nasıl zapt-u rapt altında tutacakları konusunda uzmandı. Yani Amerikan sistemi devletler arasında gönüllü işbirliğine değil, kimsenin kimseyi istemediği bir ortamda elinde yaptırım gücü olanın mağlup tarafı "birlik" adına fedakârlığa zorlama ilkesini yürürlüğe koyabilme maharetiyle ayakta duruyordu. Aynı maharet İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa'nın veya "Hür Dünya(!)"nın sistem içinde eritilmesi istikametinde gösterildi.

Amerika Birleşik Devletleri sisteminin beyni karşı karşıya kaldığı bu öğrenci-zenci-işçi muhalefetini tek tek bir çözüme götürme durumu ile uğraşacak olsaydı mesele yoktu. ABD yönetici zümresi her birine ayrı bir çözüm getirir ve sonuçta sistemin bu belâya bulaşmadan önce sahip olduğu yapıdan daha sağlam bir yapıya ulaşabilirdi. Ama 60'lı yıllarda bu üç hareket birbirinden yalıtılmış olarak kalmadılar. Öğrenciler, zenciler ve işçiler başkaldıran unsurlar olarak bir dirsek teması sağladılar. Üniversite gençliği de, zenciler de, işçiler de aynı sistemin sultası altında ezildiklerini anlamakta gecikmediler ve burada durmayıp birbirleriyle dayanışmaya giriştiler. İşte bu bağlantı ABD sistemini telaşlandırdı. Çünkü sistem, mazlumların birbirlerine olan düşmanlığı korundukça kendi sıhhatine yarayacak bir yöntemi kolayca buluyordu. Sistemin esası ezilenlerin birbirlerine diş bilediği şartlara çok şey borçluydu. Eğer sistemden zarar görenler birbirlerine zarar vermekten imtina ediyorlar ve hele birbirlerine yardımcı

oluyorlarsa sistemin ölüm çanları çalmış demekti.

ABD yöneticileri devrimci bir tutumu engellemenin ve bu tutumun sahip olduğu dinamizmi boşa çıkarmanın yolunu biliyorlardı. Eğer devrimci tutuma muhafazakâr bir tutumla karşılık verirseniz ateşe benzin dökmüş olursunuz. Sistemin beyni daha XVI. yüzyılda şunu farketmiştir: Herşeyin aynı kalması için birçok şeyin değişmesi gereklidir. Böylelikle sistem yapısal bir teminata kavuşur. Günlük hayatımızda bunu her zaman gözlemleyebiliriz: On yıl önce söylendiği zaman suç olan sözler, on yıl sonra sistemin sahipleri tarafından telâfuz edilebilir. Çünkü geçen zaman içinde bu sözlerin hiç bir anlam ifade etmeyeceği bir değişme yaşanmıştır, mamafih sistem eskiden olduğu gibi işlemektedir. İktidar muhalefetin önüne geçer. Niçin? Muhalefetin elinden değiştirme imkânını kapmak için. Değiştirme iktidar tarafından yapıldığında ise ortaya çıkan bir yenilik değil, eski sistemin yeni maskesidir. Devrimci görüşlerin panzehiri bir başka devrimci görüşte veya devrimci-benzeri görüşte aranır. Nitekim 60'lı yılların Amerika'sında olan buydu.

Öğrenci-zenci-işçi yakınlaşmasına karşı üniversite yöneticileri ve federal kuvvetler sıkı bir işbirliğine girdiler. Buldukları çözüm “çevrecilik ideolojisi” idi. Bu ideolojinin bütün retoriği muhalefetten ödünç alınmıştı. Sistem-yıkıcı ideoloji karşısında alternatif olma şansını kazanacak sistem-koruyucu ideoloji muhalefetin düşünce temellerini geçerli sayıyor, ama onlara yeni bir yorum getiriyordu. Hümanist öncüller burada iyi işe yaramıştı: Eğer atmosfer kirleniyorsa, bu olgu işçi-patron zıtlaşmasını gölgede bırakırdı. Hayatı tehlikede olan her ikisiydi çünkü. Hayvanlar ölüyorsa, bu zenci-beyaz ayrışmasından daha acil bir çözüm gerektiren bir hususstu. Tabiatın dengesi bozulduğunda zenciler de beyazlar kadar çöl ortasında kalacaklardı. Tarih mirası tahribata uğruyorsa bu, üniversite eğitiminin devrimcileştirilmesinden daha fazla öncelik taşıyan bazı entellektüel faaliyetleri zorunlu kılıyordu. Kimlik bunalımı yöneten-yönetilen ayrımı gözetmeksizin herkesi derinden ilgilendiren bir çıkmazı sergiler gibiydi. Kısacası, çevrecilik ideolojisi zıtlar arasındaki çatışmanın şiddetini azaltmak ve zıtları müşterek hedeflerde birleşmeye sürüklemek gayesi güdüyordu. Yirmi yılı aşkın süredir devam eden çaba sonucunda sistemin beyni bugün gayesine erişmiş görünüyor. Çevreci olmak ABD'de ve kısmen Avrupa'da birçok insana hem devrimci olmanın psikolojik tatminini sağlayabildi ve hem de muhalif unsur olarak bazı kimselerin resmi otorite karşısında tehlikeli bir şahıs sayılmaksızın, devletten ihanet damgası yemeksizin idame-i hayatlarına imkân verdi.

Çevrecilik ideolojisinden sistem iki yönde yararlandı. Birincisi sistem bütün suçu kapitalizmin haşarı dönemine yükleyebilir ve XVIII. yüzyıl rasyonalizmi

karalanabilirdi. Kapitalizmin aktüel vasıfları ise reforme edilmiş bir çalışma ortamı ve revizyona tutulmuş bir anlayış olarak katlanılabilir özellikler gibi sayılabilirdi. Nitekim hizmet sektörünün çalışma hayatındaki ağırlıklı yeri ve nükleer fizik alanındaki kuramsal katkıların düşünceye eklediği unsurlar, sistemin acilen yerine bir başka yaşama şartının konulması gereken bir canavarlık çarkı olarak değil, hataları giderilebilir olağan bir hayat düzeni olarak algılanmasını mümkün kılmıştı. Bütün bu görüş yumuşamaları şöyle bir motto'da formüle edilebiliyordu: Teknoloji nasıl bozduysa, öyle tamir edecektir (etmelidir). Böylelikle sistem gerçekte bütün bozuklukların müsebbibi olduğu halde, kendini saldırı hedefi olmaktan çıkarmakla kalmıyor, aynı zamanda iyileştirmeler adına sisteme hizmet etmek kabul edilebilir bir yaşama yolu sayılıyor, giderek tercih edilen yaşama yolunun çevreyi koruyacak olan sisteme katılmak, katkıda bulunmak olduğu benimseniyordu.

Çevre korumacı düşünce bir başka yönden sisteme büyük bir destek sağladı: Çevreci olan veya olmayan bilim adamları vardı, çevreci olan ve olmayan sermayedarlar vardı, çevreci olan veya olmayan zenciler, öğrenciler, işçiler vardı. Sistem çevrecilik yoluyla muhalefeti hiçbir işe yaramayacak, elinden hiç bir iş gelemeyecek kadar çok parçaya ayırabilmişti ve bu kendi adına en büyük başarıydı. İnsanlar hangi deterjanı kullanacakları konusunda kolayca şartlandırılabildikleri gibi kimin kendi lehlerine kimin aleyhlerine faaliyette bulunduğunu farketmede büyük bir acze düşer oldular. Bir yandan hantal endüstrilere karşı mikro-işlemi, biyoteknolojiyi ve subatomic araştırmaları desteklemeye sevkediliyorlar, diğer taraftan bu meşguliyet alanlarının ortaya çıkardığı kirlilik ve tehlikeyle savaşmaya çağrılıyorlar. Ama sistem (çöktü çökecek derken) kendini daha sağlamlaştıran alanları işgal altına alıyor.

Sistemin beyni var da sistemi bir hasım bellemiş olanlar beyinden mahrum mu acaba? Hiç de değil. Sistem aleyhtarları çalışmalarını iki yönde yürütüyorlar: Birincisi sistemin kendileri için sunduğu ideolojiyi kabul etmiş görünüyor ve bu ideolojinin sisteme karşı nasıl kullanılacağını bulmaya çalışıyorlar. Diyelim ki, bir alana askeri üs kurmayı sistem gerekli görüyor ve sistem aleyhtarları bu üssün kendilerini baskı altında tutmak için bir araç olarak kullanılacağını anlamışlarsa eyleme geçiyor ve üssün kurulmasını önlemeye çalışıyorlar. Lâkin hiçbiri anti-militarist veya anti-kapitalist bir sloganla yapmıyor protestosunu. Sadece çevredeki ağaçları korumak istediklerini söylüyorlar. Ormanın tahribi insanın tehlikeye düşmesidir diyor ve ekliyorlar siz de ormansız bir dünya da bizim kadar kötü durumda olacaksınız. Sisteme karşı duran beynin bir başka savaş yöntemi de formel olmayan iletişimdir. Bütün formel iletişim kanalları

sistem tarafından kullanıldığına göre sistem aleyhtarları da aynı kanalları sistemin husumetini çekerek kullanıyorlar. Dolayısıyla kendi sözlerini düşmanın söylediğinin tersini anlamak suretiyle, söyleme yolunu seçiyorlar. Bunda pek başarılı oldukları söylenemez. Ama savaşı sürdürüyor olmaları, savaş alanını terketmemiş olduklarını belli etmeleri bütün sistem aleyhtarları için bir güç kaynağı olabiliyor.

Sonuç: Ben çevre korumacılığını bahane ederek buraya kadar yazdıklarımı “Filistin Devleti’nin ilânı ve Türkiye'nin bu devleti ilk tanıyan ülkeler arasında yer alması nasıl yorumlanmalıdır?” sorusuna cevap olmak üzere yazdım. Eğer yazıyı yeni baştan ve bu gözle okuma zahmetine katlanacak olursanız birinci kez okuduğunuzdan daha ilginç bulabilirsiniz. Belki bu işlem sizin için pazar bulmacası değil, cumartesi bulmacası değil ve fakat bir cuma bulmacası yerine geçecektir.

V'allahüalem.

TÜRKİYENİN ÖNEMLİ YERİ

İslâmi hareket sözkonusu olduğunda Türkiye'ye dünyanın herhangi bir yerine verdiğimden daha çok önem veriyorum. Türkiye'de İslâmî hareket adına yapılabileceklerin dünyanın herhangi bir yerinde yapılanlardan, yapılabilecek olanlardan daha önemli olduğuna inanıyorum. Bu inanışımın temelinde birçok duygu, birçok düşünce yatıyor. Bunları sıralamadan önce şunu vurgulamanın gerekli olduğunu kabul ediyorum: Her insan en iyi yakın çevresini tanıma şansına sahiptir. Bilinmesi gereken şeylerin bulundukları yer bizden uzaklaştıkça o şeylerin mahiyetini bilmemiz daha zorlaşır. Eğer kimin dost, kimin düşman olduğu hususunda bir karar vereceksek; hangi adımın veya adımların atılması gerektiği önümüzde duran bir mesele ise; hatalarımızın düzeltilmesi için nereden başlamak doğru olur diye düşünüyorsak ünsiyyet sahibi olduğumuz ortam bize birçok avantaj sunacaktır. Bu avantajı hiçe sayıp görece uzak ortamların meselelerini ne yolda isabetli çözümlere ulaşacağını bilme iddiasıyla hareket etmek, yanılma payının büyük olduğu bir tavır içinde bulunmaya peşinen rıza göstermek demektir. Türkiye'de yaşayan Türkiye'nin Cezayir'de yaşayan Cezayir'in, Hindistan'da yaşayan Hindistan'ın meselelerini tanımada bir başkasından daha fazla şansa sahiptir. Dolayısıyla kendi ülkesinin meselesine önem vermesi yerinde bir tutum olur.

Türkiye'ye önem vermenin basit bir “yerlilik” olayının ötesinde bazı dayanak noktaları olduğunu kabul ediyorum. Bu noktaların başında Türkiye'nin bağımsız bir ülke oluşu geliyor. Bu yargıya hemen itiraz edileceğini biliyorum. Denilebilir ki Türkiye iktisadî kuruluşu başta olmak üzere, sosyal ve siyasi yapısı bakımından da dünya sisteminin kayıtları altındadır ve ülkede sisteme zıt düşecek kararlar alma başarısı gösteren hiçbir merci yoktur. Bütün bu görüşler doğru olmakla birlikte Türkiye'nin ahalisi Müslüman ülkelerin tümünden farklı bir bağımsızlık alanına sahip olduğu söylenebilir. Bu bağımsızlık Türkiye'de İslâmî hareket adına gerçekleştirilecek her atılımın önemini kat be kat artırmaktadır. Türkiye'nin bağımsızlığı bazı tarihi şartların belli bir yorumla değerlendirilmesinin ürünüdür. Nedir bu tarihi şartlar? Bu şartları kimler, nasıl yorumlamışlardır? Birinci soruya cevap bulmak üzere yüzümüzü yine dünya

sistemi dediğimiz kapitalist-emperyalist işleyişe çevirme zorundayız. Dünya sistemi XIX. yüzyılda yerküreyi işgal etme ve yerküreyi paylaşma seferberliğini yaşadı. Dünya sistemi Asya-Afrika topraklarını ve özel bir gelişimi olan Latin Amerika'yı istimlâk etti. Büyük devlet güçleri ve kapitalist şefler kaba kuvvet kullanarak ve aralarında yarışarak yeryüzünde mülkler edindiler. Bu mülklerinde çıkarlarına en uygun gelecek biçimde tasarrufta bulundular. Böylece İngiltere ve Fransa'nın büyük sömürge imparatorlukları kurulmuş oldu. Her Avrupa ülkesi kendi sanayi gelişmesine paralel olarak dünya paylaşımından yararlandı. Sanayiini geliştirmede yetersiz kalmış İspanya ve Portekiz denizcilikteki başarısının sonucu olan sömürgelerini kaybederken Hollanda, Belçika ve Danimarka gibi ülkeler bu paylaşımdan kazançlı çıktılar. XIX. yüzyılın yükselen güçlerinden biri de Çarlık Rusyası idi. Rusya iç Asya'da toprak kazandı ve kendine sınır olan bölgede Avrupa'nın diğer sömürgeci güçlerine bir set çekti. Rusya'yı kuşatan bölgenin özel durumu daha XIX yüzyılda böylelikle ortaya çıkmış oldu. Romanoflar Çin, Afganistan, İran ve Osmanlı Devletinin gelişmiş sanayi güçleri tarafından doğrudan mülk edinilmesine itirazda bulundular. Eğer Rusya sınırlarındaki bu ülkeler paylaşılacaksa aslan payı Rusya'ya verilmeliydi, bu hak Rusya'ya tanınmayacak olursa bu bölge kesin paylaşım gerçekleşmeksizin sallantıda kalmalıydı. Bu politikanın tipik belirtisi Çin'de görüldü. Çin nüfuz bölgelerine ayrılabilirdi, ama hiçbir kapitalist güç Çin'den irice bir parçayı temellük edemedi.

Afganistan, İran ve Osmanlı Devleti XIX. yüzyıl boyunca büyük güçlerin rekabet alanı halinde nisbi bağımsızlıklarını koruyabildiler. Bölgede birbirleriyle yarışan güçlerden en baskın çıkanları İngiltere ve Rusya idi. Osmanlı Devleti Avrupa karşısında varlığını koruyabilme çabasında Çin'e, Afganistan'a ve İran'a oranla daha büyük kozları elinde tutuyordu. Bu kozlar arasında Akdeniz havzasında bulunmanın kazandırdığı nisbî ekonomik avantaj zikredilebilir. Gerçi makinalı üretim karşısında Osmanlı toplumunun el tezgâhlarına ve zanaatkârlığa dayalı üretim gücü önemli bir direnci temsil ediyor değildi, ama bu üretim gücünün korunması yolundaki faaliyetler, hem devlete hem de halka başka alanlarda (siyasi, sosyal) yeni çözümler bulma bakımından zaman kazandırıyordu. Osmanlı Devletinin Rusya'ya komşu Çin, Afganistan ve İran yanında Avrupa karşısındaki asıl kozu bu bölgede yaşayan insanların dünyaya bakış açılarından, bir tür psikolojiden kaynaklanıyordu. Osmanlı Devleti, gerek devlet ricâli gerekse tebaa bakımından korunması gerekli ve galebe çalınması gerekli olan bir şeyin bulunduğuna inanıyorlardı. Korunması gerekli şey devlet ricâli bakımından toprak ve organizasyon, halk açısından ise “din”di. Galebe

çalınması gerekli şey ise hem devlet ricâli, hem de halk açısından kâfir tasallutu idi. Bütün bu unsurların karmaşık ilişkisi Osmanlı Devleti'ni kendine mahsus bağımsızlık alanına sürükledi. Andığımız bağımsızlık alanı aynı zamanda bir sorumluluk alanı idi ki, ne ahalisi Müslüman olan İran ve Afganistan bu duyguya yaklaşabilmiş, ne de Çin bu duygu ile herhangi bir alışverişe girmişti.

Osmanlı topraklarında kısmen devlet ricalinde, ama köklü olarak ahalide yer tutmuş bulunan Batı karşısında mazlumların hayat hakkını yüklenme sorumluluğu, devlet politikasının sınırlarını da çizmiştir. Bir yandan büyük güçlerin çıkarları karşı karşıyı getirilir, böylelikle organizasyonun uğrayacağı felâket geciktirilirken, diğer yandan milletin Avrupa karşısında yeni bir güç haline gelmesi için temeller atılmaya çalışılmıştır. Çünkü XIX. yüzyılda sarahatle ortaya çıkmıştır ki, eğer bazı tedbirler alınmayacak olursa doğrudan sömürge haline girmekten başka bir yol yoktur. Türkiye'nin aldığı en etkili tedbir Avrupalılaşma yolunda girişilen reformların Avrupalılar eliyle değil, bizzat yerli halktan çıkmış, Müslüman kökenli okumuşlar eliyle gerçekleşmesini temindir. Bunu sağlamakla Türkiye hiçbir zaman yabancı yönetici veya azınlık yönetimi devresi yaşamamış, böylelikle nisbî bağımsızlığını (şaşıracaksınız ama) bu güne kadar koruyabilmiştir.

Sonuçta sistemin empoze ettiği her değişiklik gerçekleştiğine göre, Türkiye ekonomisini, siyasi yapısını, sosyal hayatını sistemin gereklerine uygun biçimde ayarladığına göre sözünü ettiğimiz nisbî bağımsızlığın ne önemi kaldı, diye sorabilirsiniz. Sözünü ettiğim nisbî bağımsızlığın fiilen hiç bir önemi yoktur. Aktüel anlamda Türkiye dünya sisteminin çarklarının dönmesinde bir engel değil, bir kolaylaştırıcı rolü üstlenmiş durumdadır. Fakat, nisbî bağımsızlığın ciddî bir potansiyel temsil ettiğini hesaptan çıkarmamak gerekir. Nisbî bağımsızlık, hem bütün alanlarda işleyiş gösterebilecek tam bağımsızlığa açılan kapıdır, hem de dünya sisteminin sömürge milletler üzerine kurduğu hakimiyet zincirinin kırılmasına yarayacak bir imkandır. Türkiye, tıpkı Federal Almanya veya Demokratik Almanya gibi mağlup bir ülke pozisyonundadır ve galipler tarafından zapt-u rapt altında tutulması için sürekli operasyonlara konu olmaktadır. Yani bu operasyonlar yapılmayacak olursa Türkiye'den yeni bazı düzen aleyhtarı alternatiflerin doğması ihtimali sürekli mevcuttur. Dünya sistemi Almanya tarihini 1933'ten başlatır, Türkiye tarihini ise 1923'den. Bu başlangıç noktalarının reddi mümkün ise dünya sistemine başka noktalardan bakmak da imkan dahiline girer ki, potansiyel gelişme kinetik gelişmeyi gölgede bırakabilir.

Olaya bir de aksi istikametten bakma zorunluluğu vardır. Türkiye tarihi şartları belli bir yorumla değerlendirilen, değerlendirme gücünü gösterebilen bir

ülke olmasaydı ve nisbî bağımsızlık dediğimiz olay yaşanan bir gerçek haline gelmemiş olsaydı ne olurdu? Türkiye dışındaki bütün Müslüman ülkeler (ahalisi Müslüman, ama yönetimi İslâmî olmayan) ya XIX. yüzyılda doğrudan sömürgeleştirilmiş veya Birinci Cihan Harbi sonunda galiplerin işgal ettiği Osmanlı toprakları üzerinde sömürgeciler tarafından organize edilmiş ülkelerdir. Bir ülkenin sömürgeleştirilmesi demek o ülkenin kılcallarına kadar yabancı nüfuzunu kabul etmesi demektir. O ülkenin ufku sömürgecinin çizdiği ideallerle sınırlıdır. Her ne kadar sömürgeci o ülkede belli eğitim kurumları, belli meslek imkanları yerleştirmişse de bunların sadece metropol ülkenin sağlıklı işleyişi sayesinde işe yarayacağı fikrini de yerleştirmiştir. Bu yüzden Pakistanlılar kendilerini İngilteresiz, Cezayirliler Fransasız düşünemezler. Her ne kadar Türkiye'nin frenkleşmiş kesimi bir seviyesiz Batı hayranlığı taşıyorlarsa da kendilerine sömürgeci tarafından açılmış bir kanalda akıyor değildirler. Dolayısıyla kendilerine gelmeleri ihtimali sömürgede yetişmiş bulunan Batıcılardan daha yüksektir. Ahalisi Müslüman olup da sömürge dönemi yaşamış bütün ülkelerin bir başka özelliği yönetimlerin doğrudan doğruya sömürgecinin vekaletini üstlenmekle yönetici olabilme şartına halen riayet ediliyor oluşudur. Bu bakımdan sömürge döneminden geçmiş ülkelerde azınlık yönetimi bir kural haline dönüşmüştür. Türkiye'nin nisbî bağımsızlığı iki bakımdan da farklılık gösterir. Hem ülkenin kılcallarına kadar yabancı nüfuzu yayılmamıştır, hem de yabancıların tavsiyelerine tam riayet etse bile yönetici kadro bir vekiller heyeti değildir, daha da ilginci toplumun çoğunluğunun bir parçası olarak görevlerini ifa etmektedirler.

İşte bu özellikler korunduğu sürece Türkiye'de İslâmî bir dönüşüm yabancılar tarafından manipüle edilemeyecek bir yapıya kavuşabilecektir. Bu da Türkiye'ye özel önem atfetmek için yeter sebeptir. Çünkü dünyadaki herhangi bir İslâmî dönüşüm, sonunda dünya güçlerinin yedeğinde seyreden bir hayat tarzını besleyecekse, zahmete hiç gerek yoktur. Zira zaten vicdanlarda kalan bir İslâmi hayata dünya sisteminin ses çıkarmadığı ve belki de bunu desteklediği söylenebilir.

Benim gözümde İslâmî hareket bakımından Türkiye'nin önemli bir yer işgal etmesinin ikinci sebebi doğrudan doğruya İslâm sözkonusu olduğunda Türkiye'nin yaşamış bulunduklarıdır. Ahalisi Müslüman olup da sömürge devresinden geçmiş ülkelerin hiçbirinde devletin İslâmî kimliği açıktan reddedilmemiştir. Sosyal hayat İslâm dışı veya İslâm'a düşman bir mantık çerçevesinde bazı zorlamalarla düzenlenme yoluna gidilmemiştir. Buna mukabil ahalisi Müslüman olan bütün ülkelerde dünya sisteminin çıkarlarının korunması

yolunda yapılan herşey tıpkı Türkiye'deki gibidir. Sömürge dönemi yaşamış herhangi bir ülkede halkın görüşlerini İslâmî tezlerle bulandırmak Türkiye'dekinden çok daha kolaydır. Belki politik iktidar ve hegemonyacı güçler karşısında takınılacak tavırlar bakımından halkın belli tezlere ikna edilmesi diğer Müslüman ülkelerde Türkiye'de benimsenecek programa paralel deliller getirebilir, ama İslâmî bir hayatın yeniden inşası konusunda sadece Türkiye'de söylenebilecek bazı sözler vardır. Çünkü sadece Türkiye'de İslâmî bir hayatın inşaası görünen bir mesele olarak karşımızdadır. Diğer sömürgeleşmiş ülkelerde içi çürümüş bir sosyal (İslâmî) görüntü hakimiyetini devam ettirmektedir.

Türkiye'de Müslüman olmak, İslâm'ı seçmek açık seçik bir olgu ve tefrik edilebilir bir tavırdır. Bunu sağlayan da Türkiye'nin sosyal hayatta İslâm dışı zorlamaları yaşamış olmasıdır. Bu zorlamaları görmediği halde bütün dümen İslâm dışı güçlerin elinde kalmış sömürge ülkelerde ise İslâmî tercih yapmanın farkedilebilir sınırları yoktur. Fas'lı veya Mısır'lı bir komünistin âyet ve hadis zikrederek kendi niyetlerini empoze etmesi bilinen vakıalardan sayılmaktadır. Türkiye'de ise Müslüman olduğunu deklare eden herkes belli bir siyasi pozisyonu da belirgin kılmış olmaktadır. Bu yüzden sağcılar “Müslüman” kelimesinden korkar hale gelmişlerdir. (Bu gelişmeyi bilhassa İslâmiyetin bağımsız bir siyasi alternatif olma gücünü gösterebildiği 1970 sonrası faaliyetlere borçludur Türkiye) Türkiye'de Müslüman olmak tarih görüşü, sosyal yaklaşımı, siyasi tutumu, kültürel tercihleriyle çerçevesi çizilebilir bir kimlik belirtisidir. Bu yüzden sağ veya sol aldatmacasının malzemesi olmaktan kurtulma fırsatının kullanılmasına imkân verir.

Türkiye kültürel değerlerini Müslümanlığa bağımlı olarak geliştirip yerleştirilmiş bir ülkede yapılan zoraki kültürel aşının iflas ettiğini göstermesi bakımından da biriciktir. Türkiye lâik bir milliyetçilik anlayışının bile toplum içinde kendine yer bulamayışının, frenk özentisi kültür züppelerinin iflasını yaşamış ve yaşamakta bulunan bir ülke olması bakımından halkı Müslüman ülkeler arasında benzersizdir. Bugün Türkiye’de İslâmî eğilimler ve özlemler yasa gücü ve basın despotizmi vasıtasıyla gündem dışı tutulmak isteniyor. Eğitim kuramlarında ve resmi kuruluşlarda sinsi bir baskı mekanizması bütün Müslümanca tavırları baskı altına alma, gözden uzak tutma çabası içinde. Elbette benzeri baskılar sömürge dönemini yaşamış diğer Müslüman ülkelerde de var ve üstelik Türkiye'de olduğundan çok daha sert. Ancak sömürge döneminden geçmiş ve halen sömürgecinin vekilleri tarafından yönetilen ülkelerde kolayca iki tip Müslümanlığın birini diğerinden ayırmak mümkün. Bunlardan biri ehlileştirilmiş Müslümanlıktır ki hem sömürge vekillerini hem de onların itaatkâr

bendelerini içine alır. Diğeri ise militan İslâm'dır ki bu yolda faaliyet gösterenler kendi kabul edilebilir yanlarını topluma gösterebilmek için sömürgecilerin desteklediklerı tipte Müslüman olmadıklarını belli bir usulle vurgulamak ihtiyacındadırlar. Bu ise onları ehlileştirilmiş Müslümanlar karşısında bir yalıtılmışlığa götürmektedir. Halbuki onların amacı büyük çoğunluğu kendi haklılıklarına inandırmak. Ehlileşmiş Müslümanlarla benzer tavırlara sahip oldukça militan özellikleri kaybolan, militan özellikleri kaybolunca da sömürgecilere av olan bu aktivist Müslümanlar zaman zaman da sömürgeciler arasında bir tercih yapmak ve aktüel tehlikeye karşı muhtemel tehlikeyi seçmek zorunda bile kalabiliyorlar. Bütün bu karmaşıklık içinde Türkiye'de Müslümanların daha net bir konumu var: Ehlileşmiş Müslümanlar nihaî olarak Türkiye için İslâmî bir yönetim istemediklerini itiraf etmek zorunluluğu altındalar. Üstelik ehlileşmiş Müslümanların Türkiye'de alternatifi militan Müslümanlar değil uzlaşmayan ve kendi haklarına sahip çıkan Müslümanlar olarak isimlendirilebiliyor.

Türkiye bağımsız bir siyasi alternatif olarak Müslümanlığın sunulmasına imkân veren bir ortamı haiz değil. Ancak Müslümanlık siyasi bir alternatif olarak düşünüldüğünde tümel ve kapsayıcı olmaktan başka bir vasıfta gözönüne alınmıyor. Dolayısıyla Türkiye tıpkı XIII. ve XVI. yüzyıllarda olduğu gibi ülkenin tamamına teşmil edilmiş bir halde Müslümanlığı (deyimi uygun görürseniz) yeniden keşfedecektir. Bu ülkede toplum değişmeleri bölük pörçük ve parçalanmış halde gerçekleşmez. Çünkü üzerinde yaşadığımız toprakların bir özelliği de Müslümanlığın burada külliyen kaim oluşunda bulunmaktadır.

Bütün buraya kadar söylediklerim şu anda kesin ve tereddütsüz seçmesini yapmış Müslüman kitlenin sebatı ve zorlukları aşmada göstereceği olgunluğa bağlıdır. Türkiye Müslümanları Osmanlı deneyi de dahil olmak üzere Batılılaşma süreci içinde yaşadıklarını yeni bir mecraya akıtma imkânlarını kullanmayı başarabildikleri oranda önlerinin açık olduğunu göreceklerdir. Başarılacak işin hem teorik hem de pratik yönleri var. Siyasi planda emperyalist tasalluta verilecek cevap topyekün bir canlanmayı gerektiriyor. Ekonomik alanda hangi meselelerin çözüme kavuşturulması kaçınılmaz olduğu da bilmece değil. Sosyal yapılanma bakımından ise Müslümanlar arasında gündengüne katedilen bir haklılık alanı tecessüm etmekte. Şu anda bulunduğumuz nokta bakımından ciddi bir tehlike belirebilir: O da henüz haklılığını bütün alanlarda gösterme gücüne erişmemiş bir İslâmî tavrın, sanki son sözünü söyleyecekmiş gibi ortalığa dökülmesidir. Bu dar geçit atlatılabilirse ve Türkiye'nin İslâmî alternatifi bir hareket özelliğini kazanabilirse Müslümanca hayat sözü bir retorik olmaktan

kurtulup kapsadığı her insanı dünya sisteminin zincirlerinden azade kılan besleyici bir istikamet durumuna dönüşebilir.

Türkiye, Müslüman toplumlar arasında dünya sisteminin en acı tecrübeleri yaşamaya mahkûm kıldığı tek ülkedir. Bugüne kadar Türkiye kendine dayatılan kültürel yapıyı özündeki dinamizmi telef etmeden yüklendi. Bugünden sonra yaşanılanları hem kendi adına, hem de Müslüman olmayıp da dünya sisteminde zarar gören milyarlarca insan adına bir yapıya dönüştürmek canlılığını göstermeye aday. Türkiye'de yaşayan insanlar içinde yalnızca Müslümanlar zalim olmamanın, zalimlerin maşası olmamanın değerini bilinçle kavramış bulunanlardır. Ama iş bu kadarla kalmıyor, aynı zamanda Türkiye'de sadece Müslümanlar mazlum olmayı da kendilerine uygun bir kalıp saymıyorlar. Ne zalim ne de mazlum olmak. Müslümanların bu tavrı Türkiye'de yaşayan çoğunluğun tavrı haline dönüştüğü gün dünya milletleri insanlık tarihinde yeni bir çağın başladığını farkedebileceklerdir.

Türkiye üstü kapalı bir biçimde, gelecekte Müslüman bir toplumun hayat yoluna dair işaretleri vermiş olduğu için biricik ülkedir. Yani bu ülke insanları bağımsızlığın değeri hakkında derin bir şuura sahiptir. Aynı zamanda bu ülke insanları parçalanmadan yaşayabilme dirayetini gösterebilmişlerdir. Son olarak da bu ülke insanları neyin dışarda bırakılması gerektiği konusunda güçlü sezgilere sahiptirler. Tuhaf olan şu ki bütün bu özellikler Türkiye'nin kâfir tasallutu altında bulunduğu son üçyüz yıl boyunca belirginleşmiş ve bu özelliklerin korunmasında Müslümanlığın payı hiçbir zaman su yüzüne çıkmamıştır.

Benim zihnimde açıklığa kavuşturamadığım tek nokta var: Türkiye'nin bu süreç içine işe yarar bir uzvu kangren olmuş mudur? Eğer olduysa bünyesinin selâmete kavuşması için bu uzvun kesilip atılması gerekecek.

Böyle acı verici bir ameliyat ümidedelim ki, ülkenin muhtaç olduğu bir ameliyat değildir. Acaba Türkiye'nin bir uzvunun kangren olup olmadığını nasıl anlayacağız? Bunun bilinmesi belki de İslâmî bir oluşum karşısında takınılan tavırla mümkün olacak. Gelişen ve yaygınlaşan İslâmî hayat tarzına uyum gösterme başarısı o uzvun kangren olmadığının da belirtisi olacak belki.

12 EYLÜL: BİR OFF-SIDE

“İçkinin ve futbolun baştacı edildiği bir ülkede başbakan olmaktansa köpek olmayı tercih ederim”. Bu sözler kendi yurdunu, İrlanda'yı işgal eden İngiltere'ye karşı derin bir öfke duyan Bernard Shaw'un İngiltere için söylediği sözlerden biri. Bir futbol tabirini yazımın başlığına kondururken bu sözleri anmadan edemedim. Doğrusu sportmen yaradılışlı bir insan değilim ve futbolla ilgim çocukluğumda çoğu zaman kaleci ve bek oyuncusu olarak topa ayağımı değdirmiş bulunmaktan ileri gitmedi. Yine de Türkiye'yi etkilemiş bir siyasi-ekonomik olguyu sözkonusu ederken bu futbol tabirinin uygun düştüğünü itiraf etmem gerek. Off-side ne demektir, bunu benden öğrenecek değilsiniz elbet. Yine ben sözlüklerin verdiği anlamı aktarmak zorundayım. Off-side bir futbol (veya hochey) oyuncusunun topla muhasım kale arasında bulunmasıdır. Bu posizyonda oyuncunun topa vurması kural dışıdır. Topun ilerisinde bulunan oyuncu kuraldışı (veya yasadışı) pozisyonundan yararlanarak bir sonuç alırsa, yani gol atarsa, bu sonuç geçersiz sayılır. Yazımın başlığına dönüp 12 Eylül'ün niçin bir “Off-side” olduğu sorusuna yönelecek olursak, bu askeri darbeyle elde edilen sonucun niçin geçersiz olduğunu izah etmem gerekecek. Açıklamamın yerli yerine oturması için Türkiye Cumhuriyetinin yaşadığı önceki askeri müdahalelerin mahiyeti hakkında da bazı noktaların aydınlığa kavuşması zorunlu.

Bir yönüyle 12 Eylül, diğer iki askeri müdahale ile aynı türden sayılır. Müdahalelerin türdeşliği şu sözlerle özetlenebilir: Türkiye'nin dünya sistemi içinde tuttuğu yerin korunması. Akla hemen şu soru geliyor: Acaba Türkiye'nin dünya sistemi içinde dikkate değer bir yeri mi var? Vakit geçirmeden olumsuz cevaplanabilecek bir soru bu. Türkiye'nin dünya sistemi içinde hiç önemli bir yeri yok. Ama Türkiye’nin önemi ve önemli yeri, bu ülkenin önemsiz ve yalıtılmış haliyle korunmasından, korunma mecburiyetinden geliyor. 27 Mayıs ve 12 Mart hiç bir pürüz çıkarmadan yükümlü oldukları istikamette birer askeri müdahale oldular. Ama 12 Eylül bir “off-side” olduğu için görünürdeki başarısını geçerli kılamadı. Gol oldu, ama sayılmıyor.

27 Mayıs Türkiye'nin Kemalist-Liberal-Demokratik yönde yoluna devam

etmesi için gereken müdahaleyi yaptı. Demokrat Parti Yönetimi anti-Kemalist veya totaliter, anti-demokratik bir duruma mı ulaşmıştı? Hayır. Tam tersi, eğer bu kavramların muhtevası dikkate alınacak olursa Türkiye DP döneminde olduğu kadar hiç Kemalist, Liberal ve Demokratik olmadı. Ne daha önce, ne daha sonra. Kısa yoldan izah etmek gerekirse DP yönetimi NATO'ya girebilmek için Kore'ye asker gönderdiği için çok Kemalist, enflasyonist ve yatırımcı bir ekonomi politik benimsediği için çok liberal, bürokratların gücünü kırdığı için de çok demokratik bir düzenin bekçisiydi. Eğer bazı yeni gelişmeler Türkiye'yi dışından kuşatmamış olsaydı dünya sistemi ülke içinde olan bitenden rahatsız olmayacaktı.

Halkı Müslüman ülkeler arasında Türkiye yegâne “Laik” yönetime sahip olmakla kendini İslâm dünyası'ndan yalıtmış haldeydi. Bu siyasi yalıtılmışlık hali dünya sistemini 1960 yılına kadar tatmin etti. Daha sonra da tatmin edebilirdi. Ne var ki 1955 yılında toplanan Bandung konferansı eski sömürge ülkelerinde dünya sisteminden daha fazla pay isteyen tavrını yansıtıyordu. Türkiye bu konferansa ABD'nin sözcüsü, hatta memuru olarak katıldı. Bununla birlikte konferansın bazı üyeleriyle, bunlar o dönemde Batıya bağlılıklarıyla tanınan Irak, Pakistan, Lübnan, İran, Libya gibi ülkeler bile olsa işbirliğini başlatma girişimini göze aldı. Türkiye, Bandung konferansından iki yıl önce Yunanistan ve Yugoslavya ile saldırmazlık anlaşması yapmış ve 1955 Şubatında Irak'la Bağdat paktı imzalamıştı. Gerçi bütün bunlar sistem aleyhtarı tutumların uzantısı değildi. Gerek bu bağlantıların hazırlayıcı ideolojisi bakımından, gerekse Batı çıkarlarına sağladığı garantiler dolayısıyla sistem Türkiye'nin bu ilişkilerini destekliyordu. Fakat Bandung ruhu yeni oluşumlara açılabilirdi. Türkiye’nin üçüncü dünyadan politik yalıtılmışlığı ekonomik bağlantılarla telafi edilecek olursa, doğan sonuç zaptedilemeyecek bir gelişme doğurabilirdi. 27 Mayıs Türkiye'yi üçüncü dünya'dan kopuk ve kapitalist dünyanın sadık takipçisi pozisyonunda sabitleştirme işini başardı. Weimar Anayasası'ndan mülhem 1961 Anayasa'sı yasama-yürütme-yargı organlarını öylesine karmaşık meseleler içinde sürükledi ki Türkiye değil dünyada kendine yeni bir konum edinmek, önceden razı olduğu pasif konumun avantajlarını bile kullanmaz hale geldi.

27 Mayıs birşeylerin olması için değil, birşeylerin olmaması için yapılmış bir müdahale idi ve bu amacına mutlak anlamda erişti. (Yani “off-side” değil) Türkiye 1980'e gelinceye kadar Ortadoğu'nun iktisadi hayatına giremedi. Petro-dolarlardan muhtaç olduğu yatırımlar adına yararlanamadı. 1980 sonrasında ise Arap dünyası görece fakirleşmiş haldeydi. Daha önemlisi ortak yatırımlar için çok elverişsiz bir durumdaydılar. Oysa Balkan Paktı'nın diğer üyesi Yugoslavya

ve Yunanistan gerek politik destek, gerekse finansman kaynaklarının kullanımı açısından Arap dünyası karşısında Türkiye'den çok daha şanslı oldular. Bundan kârlı çıkan yine dünya sistemidir, çünkü ne Yugoslavya'nın, ne de Yunanistan'ın Arap dünyasıyla bağları üretken alanlara ulaşamazdı. Nitekim her üç tarafın bugün içinden çıkılmaz zorlukları var ve birbirlerine destek olamıyorlar. Sonuç şu ki Türkiye'nin sosyal, siyasi yalıtılmışlığına ilaveten, iktisadi kaynaklar bakımından kısıtlılığına 27 Mayıs 1960 darbesinin katkısı vazgeçilmez bir ağırlıkta olmuştur.

Türkiye yatırım finansmanı bakımından kapitalist merkezlerin sömürgelerinde hazır bekleyen imkânlardan istifade edemeyince Sovyetlerin demode hantal teknoloji transferine talip oldu. Bu ülkeyle ticaret hacmini artırarak Üçüncü Dünya karşısındaki dezavantajını telafi etmeye çalıştı. Ama 12 Mart 1971 askeri müdahalesiyle gelen rejim bu çabalara da bir son verdi. Yeni rejimin Türkiye'de haşhaş ekimini sınırlandırarak, hatta yasaklayarak ABD çıkarlarına ters düşmeyen politikasını sembolik olarak vurguladı. Beynelmilel finans kuruluşlarının Türkiye üzerindeki etkinliğinin pekişmesine 12 Mart rejiminin katkısı büyüktü.

Kısacası gerek 27 Mayıs, gerekse 12 Mart müdahaleleri Türkiye'ye dünya sistemi tarafından biçilen yerin doğrultusunda fonksiyon icra etti. Ülke içinde başgösteren gelişmeler sistem aleyhtarı bir platforma kaymadan durduruldu. Türkiye'nin Akdeniz havzasında yükselen bir güç olmasına imkân verebilecek faaliyet alanlarıyla ülke yönetimi arasında engeller konuldu. Yani top (Türkiye'nin dünya sistemi içindeki yeri) önde, oyuncu, (sistemin yerli-yabancı itici güçleri) topun arkasındadır. Eğer 27 Mayıs ve 12 Mart hedeflerine ulaşmışlarsa oyunun kuralları bakımından bir yanlış yapılmamıştır. Fakat 12 Eylül 1980'e gelindiğinde durum hiç de öncekiler gibi gözükmüyor. Herşeyden önce dünya sistemi kendi içinde büyük değişmelere uğramış halde. Sistem gücünü baskı altında tuttuğu unsurları belli yönlere sevkederek değil, kurduğu yapı içinde eriterek gösteriyor. 1980'e gelindiğinde ne başkaldıran sömürge yönetimleri, ne Arap milliyetçiliği, ne de sosyalist kamp kalmıştır. Gerçi bu saydıklarımızın sistem aleyhtarı özellikleri her dönemde tartışılabilirdi, ama Türkiye'nin askeri müdahalelere konu olduğu 1960 ve 1971 yıllarında bunların beklenmeyen gelişmelere yol açabilecek bazı imkânlarını henüz kaybetmedikleri söylenebilirdi. Ülke içindeki gelişmeler bakımından da 12 Eylül 1980'e gelindiği zaman Türkiye'nin herhangi bir sistem aleyhtarı yönelişi değerlendirebilecek yönetim imkânını elinde tutmadığı söylenebilir. Evet, 12 Eylül, Türkiye'nin sisteme uyumunu sağlamak üzere gerçekleştirilmiş bir darbedir, ama

uyumsuzluk için parmağını kaldırmaya mecali olmayan bir bünyenin maruz kaldığı bir operasyondur bu. Oyuncu topun ilerisindedir.

12 Eylül darbesi görünüşte Kemalizm uğruna, liberalizm uğruna ve yine görünüşte ve sözde demokrasi uğruna girişilmiş bir harekettir. Bu konuda da oyuncu kaleye toptan daha yakın. Kemalizm 12 Eylül sonrasında bir retorik bile olamadı. Heykellere, büstlere, portrelere bol para harcandı, ama Kemalizmin ne anlama geldiği hususunda tutarlı bir cümle edene bile raslanamadı. Bunun sebebi bariz şekilde ortadaydı: 12 Eylül rejimi Cumhuriyetin kuruluş döneminde büyük bir iddia ile ortaya konulmuş kültür politikasının çok uzağında durmak zorundaydı. Nasıl Gorbaçov yönetimi Lenin'i övmek için ancak onun NEP dönemini bahis konusu edebiliyorsa, 12 Eylül rejimi de bir ara Mustafa Kemal'i dindar gösterme hevesine kapıldı. Ama bunun kaş yapayım derken göz çıkarmak olabileceğini de farketmekte gecikmedi. İdeolojik yönüyle 12 Eylül hiç bir iddia taşıyamadı, öksürme, yutkunma ve el kol hareketlerinden, mimiklerden yapılma bir söylevdi adeta. Yurtsever olunamadı, milliyetçi olunamadı, dindar olunamadı, sosyalist olunamadı. Bunların herbiri için bazı tutamak noktaları gerekiyordu. 12 Eylül bütün tutamak noktalarından mahrum, yani toplum içinde kendine destek verecek insan kümelerinden mahrum haldeydi. Geriye şahsiyeti elinden alınmış bütün toplumlarda görülen bir mazohistik itaat duygusu kalıyordu. Türkiye mazohizmden, aşağılanmadan duyulan zevkten bol bol nasbini aldı. (Otoriteye yaltaklanma zevkine ülkemizin daha doyamadığını ifade edebiliriz rahatlıkla.)

12 Eylül'le başlayan süper-liberal dönem de bir göz boyamadan ibaret, 12 Eylül sonrası liberalizmine karşı soldan liberalizmin yalnız iktisadi boyutu olmadığı, aynı zamanda düşünceler yönünden de liberal olunması gerektiği yolunda eleştiriler, itirazlar geldi. Bu itiraz ve eleştiri Türkiye'de sanki ekonomik planda bir liberalizmi 12 Eylül sonrasında kurulan iktidarlar temin etmiş yanılgısını içinde barındırıyor. Halbuki 12 Eylül sonrasında iş çevreleri ite kalka bile olsa bir iktisadi başarı gösteremediler. Bunu ihracat ve ithalat alanında yapamadıkları gibi, iş düzenin reorganizasyonu bakımından da beceremediler. Ama devlet (bir bakıma hükümet) iş çevrelerinin yükünü üzerine aldı. Neler yapılacağını bir bir dikte etti. Müteşebbis-benzeri, imtiyazlar kondurulmuş insanlara sömürüyü nasıl gerçekleştirilebileceklerini öğrettiği yetmiyormuş gibi, gözden kaçırdıkları noktaları da kulaklarını çekerek işaret etti. Bütün bunlar olan bitenden zarar gören milyonlarca insanın gıkının çıkmadığı bir dönemde gerçekleşti.

12 Eylül sonrasının iktisadi açmazı doğrudan doğruya 27 Mayıs'ın ve 12 Mart'ın ürünüdür. Çünkü yirmi yıl önce alınması gereken ve gerek ABD

emperyalizminin güdümündeki Güney Kore, Brezilya gibi ülkelerin, gerekse Hong Kong, Hindistan gibi eski sömürgelerin ihracata dönük imalat şeklinde aldıkları tedbirleri bu kadar gecikmeyle almaya kalkmak mümkün değildi. Türkiye'nin 60'lı yıllarda İtalya seviyesine varması için yirmi yıl geçmesi gerektiği söylenirdi. Bugün ise aynı hedefe varmak için bin yıl geçmesi gerektiği söyleniyor. Demek ki "Muassır medeniyete" ulaşmak Türkiye için artık hayal bile değildir. Şimdi ulaşılmak istenen uydu ülkelerin başarılarıdır. Eğer Türkiye Güney Kore'ye, Tayvan'a benzeyebilirse ne âlâ; yoksa yerini Kamerun'la Madagaskar arasında bulmaya çalışacak. 12 Eylül'ün hediyesi olan bu dehşet bilinci o noktaya varmıştır ki meselenin vehametine vakıf olanlar Avrupa Topluluğu'na girmeyi tek kurtuluş yolu görmektedirler.

Türkiye 12 Eylül rejimiyle birlikte yeni bir demokrasi anlayışı ile karşı karşıya geldi. Artık ülkemizde demokrasi çoğunluğun siyasi hakları ve iktisadi çıkarlarını korumak için sahip olduğu (veya olması gereken) kanunî teçhizat olarak anlaşılmıyor. Artık Türkiye'de demokrasi denilince ahlâki çözülmeye, cinsiyet konularının toplum üzerinde bozucu tesir yapmasına ve her türlü dolandırıcılığın savunulabilir oluşuna tanınan hoşgörü anlaşılıyor. Eğer fuhşun önlenmesini istiyorsanız demokrat değilsiniz, kanunları istismar ederek haksız kazanç elde edenlere karşı tedbir alınmasını savunuyorsanız demokrat değilsiniz. Bunlar kadar önemli olan bir husus daha var: Demokrat olmak istiyorsanız Avrupa veya Amerika'da koruyucu bulmuş, ancak bu hamilerin desteğiyle varlık sahibi bulunan zümrelere siz de arka çıkmak zorundasınız. Bir düşünce ancak Türkiye içinden destek ve anlayış bulursa Türkiye içinde yer sahibi olmaya hak kazanmış olur, yolunda bir görüş serdederseniz, demokrat değilsiniz. Bütün bu mantık dışı ve çarpık anlayışlar Türkiye'ye 12 Eylül rejiminin hediyesidir.

O halde sorulmalıdır: Türkiye bu garebet içine niçin ve nasıl düşmüştür? Sorunun sarih ve kesin bir cevabı var: İslâm'dan duyulan korku. Aynı korku ve telâş 12 Eylül rejiminin bir "Off-side" oluşunun da açıklamasıdır. Dünya sistemi geçirdiği yapısal dönüşüm dolayısıyla Türkiye'nin yeni bir askeri rejime ihtiyaç olmaksızın yerliyerinde tutulmasını sağlayabilirdi. Gerçi Türkiye'de 12 Eylül öncesinde bir kargaşa, bir şiddet havası estiriliyordu, ama bunun ne kadar denetim altında olduğunu kargaşanın birden bire duruluşu ispat etti. O halde Türkiye'de alalacele bir askeri darbe yapılmasını gerektiren ne olabilirdi? Dünya sistemini bu yönde harekete geçiren kuşku yok ki İran devrimi olmuştur. Elbette Türkiye'de İran devrimini hazırlayan şartlar yoktu. İki ülke arasında gerek dinî, gerekse sosyo-kültürel yönden büyük farklar vardı. Fakat şu nokta dünya sistemi açısından koyu bir karanlıkla kaplı sayılırdı: Türkiye Müslümanları İran

devriminden nasıl ve hangi yönde etkilenecekler? İran devrimi ile 12 Eylül darbesi arasında bir buçuk yıl var. Bu süre dünya sisteminin kendi adına bir değerlendirme yapmasına yetecek kadardır. Çünkü bu süre içinde Türkiye'de Müslümanların İran devrimine karşı tutumları kabaca ortaya çıkmıştır. Bir yanda İran devrimine aleyhtar Müslümanlar yer almıştır. Bunlar Türkiye'nin demokrasi tarihi boyunca doğrudan bir İslâmi politika teklifine muhalefet eden ve Müslümanların sağcı siyasi kuruluşlar kanadı altında kalmalarını en müsait şart olarak gören Müslümanlardır. Kendi aralarında örgütlenmiş, bir tür silsile-i meratib sahibi olmuşlardır. Her ne kadar müşterek politika sahibi olsalar da bu Müslümanlar yek vücut değildir. Parçalara bölünmüşlerdir, ama bunlar iri parçalardır. Diğer yanda İran devrimini destekleyen ve bundan büyük gelişmeler uman insanlar vardır. Ancak bunlar ne bir örgüte, ne yayın organına sahip değildirler.

1980 yılında İran devrimini destekleyen insanlar Türkiye'nin heryerine düzensiz bir şekilde yayılmış halde bulunuyorlardı. Çeşitli tarikatlarda İran devriminin yanlıları vardı ve bunların dökümü yapılabilmiş değildi. Dünya sistemini telaşlandıran husus işte bu düzensizlik ve kasti olmayan gizlilikti. Dünya sistemi açısından bizzat İran devriminin kendisi bile bu kadar tehlikeli değildi çünkü oradaki ayetullahlar sistemi herhangi bir müdahale için elverişli bir tutamak olabilirdi. Ama Türkiye'de İran devrimini destekleyenleri nereden tutmalıydı? Kendiliğinden organize hale geçen bir sosyal güç karşısında yapılabilecek tek şey toplu imhadan başkası değildir.

İran devrimini destekleyen Türkiye'deki Müslümanların dünya sistemi bakımından tehlike arzedişi sadece İran'daki iktidarın Türkiye'de yankı bulması sebebiyle değildi. Bir başka noktada dünya sistemini korkutuyordu: Aynı insanlar İran devrimini desteklemezlerse ne olacak? Bilinmektedir ki Türkiye'de İran devrimine duyulan yakınlık halkın İslâm doğrultusundaki talepleri dolayısıyladır. Bu kadarla kalmıyor, halk beynelmilel sahada hakkaniyet arayışlarında da bir temel bulmuş oluyor. Daha da ötesi kurtuluşun meşru zeminini elde ediyor. Yani İran devrimi dolayısıyla doğan ilgiler İran'dan ümit kesildiği zaman Türkiye'ye mahsus ilgilere inkılâb edebilirdi ve bu durumda başlangıçta İran devrimine aleyhtar olanlar da dahil olmak üzere Türkiyenin bütün Müslümanları belli bir hareket zemininde yer alabilirlerdi.

İşte bu endişeler 12 Eylül'le ortaya çıkan askeri darbenin vaktinden önce uygulama alanına sokulmasına sebep olmuştur. Dünya sistemi hazır bir askeri yönetimden Türkiye’nin yeniden yapılanması yolunda istifade etmeyi denedi. Halbuki bunun için Türkiye şartları henüz olgunlaşmamıştı ve aradan sekiz yıl

geçmesine rağmen 12 Eylül öncesi politik ortama duyulan özlemin bir türlü söndürülemeyişinin ana sebebi budur.

12 Eylül rejimi laisizmin restorasyonunu çok istediği halde gerçekleştiremedi. Çünkü laik düzen taraftarlarının İslâm aleyhtarı olmaktan başka kozmopolit özellikleri de vardı. En azından bunlar otuz-kırk yıl öncesinin Kemalistleri değildi. Günlük hayatlarında Müslüman tavırlara sahip olan ve fakat dünya sisteminin işleyişine ses çıkarmayan insan öbekleriyle ise gerçekleştirilebilecek olan **restorasyon** laisizmin restorasyonu değil olsa olsa Tanzimatın restorasyonu olabilirdi ki bu ölçüde anakronizme tahammül edilemezdi.

12 Eylül rejimi liberal bir ekonomik düzeni çok istediği halde ihdas edemedi. Irak-İran savaşından yeterince istifade etmesine rağmen Türkiye'yi (en elverişsiz konumda bile olsa) dünya pazarlarına sokma gücünü gösteremedi. Aynı şekilde kendi istediği doğrultuda bir demokratik yapılanmanın temellerini de atamadı. Bütün bunlar 12 Eylül rejiminin Türkiye'de halen etkili olmasının sebebleri. Türkiye'de belirtilmemiş bazı işler var. Belirtilmemiş işlerin başında siyasi organizasyonla Müslümanlık arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi geliyor. Türkiye'ye mahsus laisizm restore edilemediğine göre ne olacak? Dünya sisteminin menfaatleri bakımından iki ihtimal akla geliyor: Rejim kendisi Müslümanların hamisi pozisyonunu benimseyecek, Müslümanlar arasında belli bir kesimi açıktan destekleyecek ve diğerlerinin bu desteğe ulaşmak için kendi aralarında yarışmalarını, dolayısıyla sistem aleyhtarı tutumlardan vazgeçmelerini hızlandıracak. Bugüne kadar yarım yamalak yapılan budur ve ileride kararlı bir politikaya dönüşebilir. İkinci ihtimal, sistemin Müslümanları rejimin işleyişiyle doğrudan bağlantısı olmayan hedeflere yöneltilmesidir. Ama görünen o ki, dünya sistemi Müslümanlar için açık veya gizli, doğrudan veya dolaylı bir şeyler yapacaktır. Bunun sebebi Müslümanların bütün çabalarına rağmen, bütün ehlileştirmelere, bütün yönlendirmelere rağmen sistem için bir güvensizlik unsuru kalışlarıdır. Müslümanlar gönüllü olarak sisteme hizmeti kabullenseler dahi sistemin içinde uyumlu bir unsur durumuna geçemiyorlar. Bunun nedenini Müslümanların kendilerinde değil, dinin hükümlerinde, dinin kaynaklarında bulabiliyoruz.

O halde Müslümanlar dinin hükümlerine ve dinin doğduğu kaynaklara sadakat göstermekle bütün sorumluluklarını yerine getirme imkânını ellerinde tutuyorlar. Müslümanlar “Biz yalnızca dinimize bağlıyız” demekle bütün İslâm düşmanlarının batağa saplanmalarını temin edebilirler. Müslümanları felâkete sürüklemek isteyenler dinin hükümleri üzerinde tartışma açanlar ve dinin kaynaklarına olan itimadı sarsmaya kalkanlardır. O halde dünya sisteminin

Müslümanlar için geliştirdiği senaryo ne olursa olsun kendini dinin hükümleriyle kayıtlı sayan her Müslüman oyunun boşa çıkmasına yol açabilecektir. 12 Eylül darbesinin halen bir “Off-side” kalışını, sekiz sene sonra bile Müslümanların bir türlü “halledilememiş” oluşuyla açıklayabiliriz. İdari, ekonomik, hukukî başarısızlıkları bunun yanında hesaba alınmaya bile değmez.

SİSTEME MUHALEFETİN DAYANAKLARI

Bir dünya sisteminden veya düzeninden sözediyoruz. Aynı zamanda biz Müslümanlar bir küfr düzeninden, küfrün dünya üzerinde kurduğu sistemden söz ediyoruz. Dünya sistemi/küfr sistemi, biz Müslümanlar için bu iki tamlama kolaylıkla biri diğerini ifade etmek üzere kullanılabiliyor. Acaba böylesi bir özdeşlik ne ölçüde geçerli? Birisi kalkıp diyebilir ki, dünya sistemi iktisadi-sosyal-politik bir oluşumdur ve bu oluşum İslâmiyetin yeryüzündeki etkinliğinden bağımsız olarak hakimiyetini ihdas etmiştir. İlâveten şöyle denebilir: Günümüz sistemi bir sistem olarak hegemonya sahibi değilken de küfr yeryüzünde hükmünü yürütebilmiştir. Küfr ve iman dünyada zıtlıklarını çok eski çağlardan beri ortaya koymuşlardır. Dünya sistemi dediğimiz şey ise modern zamanların bir vakıasıdır. O halde küfr düzenini dünya sisteminden daha farklı bir zeminde ele almak gereklidir.

Bu tarzda yapılan itiraz isabetli tespitleri yansıtıyor. Gerçekten bugün karşımıza dünya sistemi diye çıkan düzen (karşımıza çıkmaktan ziyade bizi kuşatan, bizi içine hapseden düzen) malların ve değerlerin üretilmesi, dolaşımı, tüketilmesi sebebiyle yaşayan bir düzendir. Dünya sistemi belli bir üretim-dağıtım-tüketim zincirinin devamı için gerekli sosyal hayatı besleyip büyütür. Gerekli saydığı sosyal hayatın yaygınlaşmasına yarayan siyasi yapıyı kurar ve korur. Bütün bunları yaparken İslâmiyet'le doğrudan bağlantılı bir dil kullanması gerekli değildir. Hatta şu veya bu dinin görüntüsünü okşayarak sistemin nüfuzunu artırmada kolaylıklar elde ettiği bile söylenebilir. Sistem Budist bir toplumda, Hıristiyanların, Müslümanların ağırlıklarını hissettirdikleri bir toplumda kendine dindar bir kalıp veya kılıf bulmakta zorluk çekmiyor.

Öte yandan küfr ve iman zıtlığının köklü ve temelleri çok eski çağlara sarkan bir vakıa olduğu da doğrudur. Firavun düzeni yeryüzünde yürürlükte iken bir dünya sisteminden söz etmek mümkün değildi. Nemrut'un, Kayser'in, Kisra'nın düzenlerini birer küfr düzeni diye nitelendirmek doğru olduğu halde bu zamanlarda henüz bir dünya sisteminin ihdas edilmediği de doğrudur. İskender, Cengiz, Roma imparatorlukları, dönemlerinin yaygın hâkimiyetlerini temsil etmekteydiler, ne var ki bu imparatorlukların askeri ve hukuki zorlamaları

kararsız dengelerden fazlasını elde tutamadı. Yani geçmişte rastlanılan düzenler ve sistemler baskı altında tuttukları insanlardan tecrit edilmiş sistemlerdi. Bu sebeble de kâfirlerin küfrünü görülebilen bir mevzide teşhis etmek mümkün ve kolaydı. Tevhid inancına sahip insanlarla kâfirler arasındaki çatışma bir sistem karmaşıklığı içinde ortaya çıkmıyor, kâfirler küfrü destekleyen tavırlarını değiştirmekle yani muhvahhidler arasına katılmakla o mevzi sistemin çöküşüne de sebep oluyorlardı. Geçmişte küfr ile iman zıtlığı dolayısıyla ortaya çıkan olaylarla günümüz dünya sisteminin ürettiği meseleler arasında benzerlikler kurmak çok zor.

Dünya sistemi ile küfr sisteminin özdeş olamayacağı yolunda yapılabilecek açıklamalar bazı isabetli tespitleri dile getirseler bile gerçeğin sadece bir kısmını, hem de satıhtaki bir kısmını ifade ettikleri için yetersizdir. Satıhta dünya sisteminin dinle ilgisi yokmuş gibi görünür. Sistemi ayakta tutan bir üretim tarzı, bu üretim tarzının ortaya çıkardığı piyasa mekanizması ve nihayet para hareketleri veya paranın yerini tutan ilişkiler zinciridir. Sistemin dayattığı sosyal ilişkiler vardır ve bu sosyal ilişkileri kaim kılmak üzere (daha doğrusu bu sosyal ilişkilerin bekçiliğini yapmak için) getirilen siyasi rejimler vardır. İnsanlar hayatlarını sistemin işlemesine sıkı sıkıya bağlı olduğuna inandırılmışlardır.

İyice anlaşılması kaçınılmaz olan nokta şudur ki dünya sistemi gücünü maddi imkânlarını seferber edişinden değil insanlar üzerine saldığı manevi örtüsünden almaktadır. Yani dünya sistemi bir inanç ve inançlar silsilesi sunarak insanları kendi yönetimi altında tutabilmektedir. Bu inançların hiç bir geleneksel dinle paralelliği yoktur. O halde dünya sistemi ile küfr sistemini aynı şey saymakta hata etmiş değiliz. Dünya sisteminin tarih içinde gücünü artırma seyri de onun bir iktisadi-sosyal-politik sistem olarak değil bir inanç (yani zındıklık) sistemi olarak doğup büyüdüğünü bize gösterebilir. Sistem sadece yayılma ortamı bulduğu yere yayılabiliyor. Fiilî üstünlük kurmadan önce fikrî kabul görüyor, Dünya sistemi Avrupadaki doğuşunu Ortaçağ Hıristiyanlığı karşısında bir güç haline gelmeye borçludur. Yani insan hayatının anlamının ölümden sonraki hayatla birlikte kavranılmasına karşı çıkan hareketler dünya sisteminin başlangıç noktasıdır. Burada dikkat edilecek nokta Ortaçağ Hıristiyanlığının Yeni Zamanlar Hıristiyanlığından bariz farklarla ayrıldığı noktasıdır. Yeni Zamanlarda Hıristiyanlık (bilhassa cizvit tarikatının ve protestanlığın aldığı biçimler sebebiyle) dünya sisteminin çarklarının dönmesini kolaylaştıran bir ideoloji haline girebilmiştir.

Dünya sistemi yeryüzünün tümüne yayılan hâkimiyetinin kalkış noktasında Müslümanların yaşadıkları toprakları işgal etmiştir. Gerçi dünya sistemi işgal

etmek üzere bilhassa İslâm topraklarını seçmiş değildir, yayılma ve işgal bütün bölgelere, ayrım gözetmeksizin teşmil ediliyordu, ama Müslümanların bu istilâ karşısında bir varlık gösteremeyişleri sistemin dünya sistemi oluşunu pekiştirmiştir. Dünya sisteminin hükümranlığına ne Çin, ne Afrika, ne de Aztek veya İnka medeniyetleri sınır çizebilirdi. Oysa Müslüman toplumlar gerek yaşadıkları bölge itibariyle, gerekse zihnî donatım yüzünden daha XIX. yüzyıl başlarından itibaren dünya sisteminin güçten düşmesini sağlayabilirlerdi. Fakat böyle olmadı. Müslüman toplumları yöneten zümreler ve bu toplumlarda maddî güç sahibi olma mevkiine ulaşmış bulunanlar tercihlerini dünya sistemi lehine yaptılar. Beklentilerini iman gücünün kendilerine kazandıracakları yönünde değil, dünya sistemini yaşadıkları toplumda daha çok söz sahibi kılacak yönde belirlediler. Dolayısıyla dünya sisteminin Müslümanların yaşadıkları topraklarda küfr ve zındıklık vasfıyla iktidar sahibi olması bir gerçektir. Bu gerçeği bazı safdil Müslümanların küfre alet olmuşluğu hadisesi değiştirmez. Özetle, İslâm topraklarında yaşanan değişim bakımından da dünya sistemi ve küfr sistemi aynı şeydir.

Eğer dünya sistemi ile küfr sistemi aynı şeyse mantık gereği sistem karşıtı davranışların Müslümanlardan geleceğini ve dünyada küfrün gerilemesine sebep olacak hareketin müminlerin elinden çıkacağını kabul etmemiz gerekecek. Dünya sisteminin hakimiyetinden Hıristiyanlık da dahil bütün geleneksel kültürler zarar gördüğüne göre ve dünya sistemi tarafından yoksullaştırılan, sömürülen, ezilen, horlanan ve değerleri tahrip edilen yalnız Müslümanlar olmadığına göre niçin sistem karşıtı olma özelliği ve zorunluluğu Müslümanların, müminler topluluğunun payına düşüyor? İlk bakışta dünya sistemi karşısında, bu sistemi etkisiz kılacak insanlar topluluğu olarak Müslümanları görmek veya göstermek yeterince gerçekçi bir değerlendirme gibi değil. Bir kere Müslümanlar gerek ileri gelen okur-yazarları bakımından, gerekse onları izleyenler bakımından sistem meselesini gündemlerinin birinci sırasına yerleştirmiş değiller. Elbette, Batı medeniyetinin genişleme seyrinin dünyada Müslümanların haklarına ve yaşama alanlarına ne büyük zarar verdiği biliniyor ve söyleniyor. Ama bunu bilip söyleyen Müslümanlar dünyanın hiçbir yerinde henüz sistem karşıtı bir program takdim edebilmiş değiller. İkincisi "Müslümanlar" adını verdiğimiz insan kümeleri, ne bir ülke içinde, ne de ülkeler arası ilişkiler bakımından birbirleriyle ortak dili konuşan ve kendi haklarının savunulması temelinde asgari anlaşma şartlarını elde tutan insanlar değil. Yani tebarüz etmiş bir niyet yok, bu niyetin güdülmesine müsait zemin yok. Bu olumsuzluklara rağmen dünya sisteminin karşıtlığı yine Müslümanların

omuzlarında duruyor. Çünkü küfr sistemi karşısında oluş Müslümanların halihazırdaki durumlarıyla mukayyet değil, Müslümanlığın, İslâm dininin mahsus değerleri Müslümanları ister istemez dünya sisteminin karşısına yerleştiriyor. Müslümanlar dinlerine, olan bağlılıklarını artırdıkça dünya sistemi karşısında zıtlaşmayı artıracaklar ve dünya sistemi ile bağlarını güçlendirdikçe de dinlerinden sapmayı kabullenecekler.

Dünya sistemi tarafından değerleri yıkılan ve gelişme imkânları ellerinden alınan insanlar sistemin karşısında yer alabilirler, fakat onlar sistem karşıtı bir güç oluşturamazlar. Neden? Bu soruyu cevaplamak için herşeyden önce dünya sisteminin asli özelliğini hatırlamak gerek. Bu sistemin asli özelliği kendi dini vasıflarını gözden uzak tutmaya çalışan bir batıl din oluşundadır. Müslümanlık dışında kalan bütün diğer dünya görüşleri ve düşünce sistemleri ise ya butlana uğrayış bakımından dünya sisteminin asli özelliğiyle bir ortaklık içindedirler yahut kendilerine dinamizm sağlayacak olan otantik vasıflarını kaybetmişlerdir. Sadece Müslümanlıktır ki temel değerler bakımından dünya sistemiyle iştirak halinde değildir ve bütün ehlileştirme çabalarına rağmen dinamizmini koruyan otantik hayat gücüne sahiptir. Bütün bu sözlerin anlamı ne?

Dedik ki dünya sistemi bir iktisadi işleyiş, bir sosyal düzen ve bir siyasi rejim olarak tebarüz ediyor. Yine dedik ki bu sadece görünüşten ibarettir, gerçekte dünya sistemini ayakta tutan din-karşıtı oluşu, yani batıl bir din oluşudur. O halde dünya sistemini sadece bir iktisadi mekanizma sayıp onu altetmeye çalışan insanlar kendi gölgeleriyle savaşa tutuşmuş sayılırlar. Çünkü kârını artırarak genişleyen dünya sistemi karşısında kârı belli ellerden kaydırıp başka ellere nakletme savaşı verenler sistemin daha kârlı çıkacağı bir yola girmiş olurlar. Her kâr artışı sıhhatini kârın artırılmasına bağlamış bulunan sistemin etkinliğini daha yaygınlaştıracaktır. Piyasa dini eski saliklerinin beceriksizliğini ortaya çıkararak piyasa dinine taze kan pompalayan yeni salikler bulmaktan fazlasıyla hoşnuttur. Federal Alman markının ve Japon yeninin dolar karşısında değer kazanması dünya sisteminin (artık yıpranmış bile olsa) bir parçası olan banknot saltanatının zayıflamasına değil, güç kazanmasına sebep olmaktadır. Dünya sisteminin iktisadi işleyişine iktisadi güçle müdahale etmek ancak o işleyişin kurallarını daha etkin uygulamakla mümkündür ki burada sisteme muhalefet muvafakatla sonuçlanabilir. Banknot saltanatını muhafaza ettiği sürece herhangi bir İslâm ülkesinin para biriminin değer kazanması veya geçerli sayılması da durumu değiştirmez. Velev ki onun adı “İslâm dinarı” olsa bile.

Sistemin bir iktisadi işleyiş değil de sosyo-kültürel düzen olduğu varsayımından kalkarak geliştirilecek muhalefet biçimleri (bunun umut verici

örnekleri yok) ancak sistem içinde iyi ve rahat mevkiler elde etmiş olanların sıkıntılarını gidermeye ve onlara gönül eğlencesi sağlamaya yarayan türden ufak tefek işlerdir. Bu işlere kitle iletişim araçlarının müfredatı içinde rastlayabiliriz. Şu anda okumakta olduğumuz yazı da dahil birçok sistem aleyhtarı verim kültür piyasasında boy gösterir, sosyal hayat içinde bazı aykırı öbekler doğar, muhalefet modaları ortaya çıkar. Bunlar bir yandan kendini muhalif sayan aklı evvelleri tatmin ederken, bir yandan da dünya sistemini muhtemel darbelere karşı uyarır. Böylece dünya sistemi hangi karşı çıkış biçiminin hangi çevrelerde ne ölçüde yayılabildiğini ölçme şansına kavuşur. Diğer boyutlarından soyutlanmış sosyo-kültürel muhalefet dünya sisteminin istemez göründüğü halde canıgönülden istediği bir davranış tarzıdır, çünkü böylelikle muhalefet satmak ve muhalifler sırtından kârını adamakıllı çoğaltmak imkânına sahip olur. Batıda hippiliğin başına gelen budur. Geçmişte hippiliğin bütün malzemesi metalaştırlmış ve dünya düzeni karşısında hangi tavra sahip olursa olsun insanlar bu metalaştırma faaliyetinden nasibini almıştır. Günümüzde dünya sistemi bir yandan feminizm satmakta, bir yandan doğaya dönüş pazarlamaktadır. Kendi tasmanı kendin yap, kendi evinin önünde havla.

Dünya sistemini sadece bir siyasi rejim olarak görenler komplo teorileriyle herşeyi açıklayıp huzura kavuşanlardır. Onlara göre birileri bir yerlerden herşeyi idare edip durmaktadır. Kendileri de siyasi gücü ellerine geçirmekle düzene olan karşıtlıklarını yerine getireceklerine veya siyasî el değiştirmenin düzenin gücünü gerileteceğine inanırlar. Bu gibileri dünya sisteminin her zaman maşa olarak kullandığı muhalifleridir. Sistemin istediği kararlara bunlar sisteme muhalefet ediyormuş gibi katılırlar, sistem bunları büyük çoğunluğa gizli veya açık birer sistem muhalifi gibi takdim etmekten büyük faydalar sağlar. Dünya sistemiyle hesaplaşmanın sadece siyasi rejim platformunda olacağına inananların ayakları suya erdiği zaman bir ahlâkî kriz yaşadıkları da gerçek. Yaşadıkları bu bunalım sonucunda ya bile isteye birer dünya düzeni savunucusu olmayı kabullenirler ve ikiyüzlülüklerini arsızca devam ettirirler veya küskün bireyler olarak kendilerini dumura uğratırlar.

Dünya sistemi karşısında muhalefet tavrını benimseyip de iktisadi, sosyal veya politik yapılardan sadece birini düzenin belkemiği sayanlar diğer iki yapının önemini kavrayamadıklarından yahut sadece biri için tedbirler alıp diğer ikisini de etkisiz kılacak silâhlardan mahrum olduklarından sisteme muhalefetleri bakımından dayanaksız kalmışlardır. Denebilir ki dünya sistemi kendine karşı yürütülen muhalefeti de denetim altında tutmakta ve yönlendirmektedir. Elinde sosyal ve politik yaptırım gücü olmayan unsurlara

iktisadi karşı koyuş imkânı tanımakta sakınca görmemekte, sosyal bir güç haline gelmek isteyen muhalif unsurların iktisadi ve politik noksanlıklarını artırmaktadır. Siyasi muhalefet görüntüsü arzedenlerin ise, ne iktisadi ne de sosyal gücü olmadığı kendilerine gösterilmektedir. Dünya sisteminin yani günümüzdeki küfr hegemonyasının asıl başarısı kendi muhalifleri arasına nifak sokmada gösterdiği başarıdır. Sosyal alanda sisteme direniş gösterme gayretinde bulunanlar hasım olarak karşılarında düzenle bir iktisadi yarış peşinde olanları bulmakta, politik muhalifler sistem yanlısı iktisat güçlerini sistem aleyhtarı ekonomik açılım yolunda olanlara karşı yanlarına almaktadırlar. Kısacası, sistem karşıtı güçler bir düşünce çerçevesi geliştirebilmişlerse, ideolojileri varsa finans kaynakları yoktur, ekonomik güç oluşturanlar sosyal tabandan mahrumdurlar, politik üstünlükler elde etmeyi başaran sistem aleyhtarları da ellerindeki gücü muhafaza etmekle sistem aleyhtarı diğer unsurlara sırt çevirmek arasında bir tercihe zorlanmışlardır.

Dünya sisteminin bu avantajlı durumu, yani kendi karşıtını ardarda eritme, emme ve işleyişine yararlı hale sokabilme gücü bizâtihi sitemin sağlamlığından doğmuyor. Bilakis, sistem sadece kendine karşı çıkanların tutarsızlığı ve zayıflıklarıyla ayakta duruyor. Daha önce belirtiğim gibi bugüne kadar sisteme karşı çıkanlar sistemin bir temelini kendilerine dayanak kabul ederek işe başlıyorlar. Oysa İslâm'ın dünya sistemiyle asıldan bir uyuşmazlığı, uzlaşmazlığı var. İslâmiyet varlığının hiçbir unsurunu dünya düzenine, bu sistemin işleyişine, tarih içindeki gelişmesine borçlu değil. Tersine dünya sisteminin başlangıçtaki temel taşlarını Avrupa’ya kadar ulaşmış tevhid inancının yani peygamberler aracılığıyla insanlara ulaşmış haberin bozulmamış yanının Avrupalı'dan kopartarak yerine yerleştirildi. Bu, Avrupa'nın hıristiyanlaşması değil, hıristiyanlığın Avrupalılaşması sürecidir. Bu süreç içinde dünya sistemi, hayatın anlamı, dedi dünya üzerinde geçirdiğimiz günler içinde bulunur. Gerçekte bu yaklaşım, hayatın anlamının bulunamayacağını, böyle bir anlam aramanın saçmalığını dile getiriyordu. Dünya sisteminin geçerliliğini kabul etmek basübadelmevti kabul etmemek demekti.

Dünya sistemi yeryüzü hakimiyetini yaygınlaştırırken kalkış noktasında durmadı. Bir adım daha ileri gitti: İnsan hayatının hangi sınırlar içinde cereyan edeceğini bilinmez ilân etti. Böyle bir bilinmezliğin sonucu sınırlı aklın kendine bir yaşama biçimi kurmasına vardı. Böyle bir yaşama biçimi eşyaya tasarruf alanında gidebileceği kadar ileri gitmeyi fazilet sayıyordu.

Üçüncü aşamada, yani dünya sistemi yeryüzü hakimiyetinin sınırlarına ulaştığını hissettiği yerde gizli planını ifşa etti: İnsanların rabbi insanlardır.

Dünya sisteminin ulaştığı nihaî nokta, gerçekte onu harekete geçmeye tahrik eden noktadır. Bu yönüyle dünya düzeni bir fasit daire içindedir ve bu bir fesat dairesidir. İktisadi işleyiş bir kesim insanın diğerlerini çekip çevrilen sürüler haline getirmek üzere çalışır. Sosyal düzen bir kesim insanın manevi üstünlüğünün, imtiyazlı mevkilerinin idamesi için kemikleşmiştir. Politik yapı bir kesim insanın diğerlerini parmaklıklar içine kapatmasını zaruret haline getirmek için örülmüştür. İşin can alıcı noktası şu ki üstünlüklerini ilân edip, bunu fütursuzca icra alanına sokan "bir kesim insan" hiçbir üstün değerin temsilcisi değildir. Daha da korkuncu bu kesim insan boyunduruk altına aldığı insanların en süflî kısmını oluşturmaktadır. Çünkü bunlar insanı aşan değerlere ulaşmada aciz kalmış, dünya hayatının aşağı tatmin yollarına kendi hayatlarında en mutena yeri vermişlerdir. Ahlâkî çöküşlerini farkedemeyecek kadar düşkün durumdadırlar. Durum böyle ise, yani dünya sistemi bu kadar zorbaca bir kuruluş olarak insanlığın üzerine çökmüşse, şu soruyu sormadan edemeyiz: Dünya sisteminin küfr sisteminin bu sahiplerine karşı Müslümanların elinde ne var?

Müslümanların ellerinde tuttukları, sahip oldukları sistem karşıtı değerler kâfirlerin sistem adına istismar edemeyecekleri türden değerlerdir. Birinci olarak Müslümanların inançlarına esas aldıkları kaynakların açık, anlaşılır ve keyfi yorumlara meydan vermeyen kesinlikte olduğunu zikretmeliyiz. Dünya sistemine bağlanmayı peşinen reddeden her Müslüman, küfr düzeninden şefaat ummayan her mü'min kendi hayatının anlamını nerede bulacağını tereddütsüz bilir. Bilginin vahy aracılığıyla bildirilen olduğu konusunda Müslümanların şüphesi yoktur. Ahiret inancını terkederek Müslüman kalmak mümkün değildir. Öyleyse küfr sistemi Müslümanların, müminlerin zihnî donatımının sınırlarında durur. Müslümanların basübadelmevtle başlayan bir alanları vardır. Dünya sisteminin Müslümanlara galebe çalması ancak ahiret yurdunun daha hayırlı olduğunu onlara unutturmak suretiyle gerçekleşebilir ki böyle bir durumda, Müslümanların hâlâ Müslüman kalıp kalmadıkları sorulabilir.

Müslümanların dünya sistemi karşısında sahip oldukları silahların bir diğeri de İslâm kaynaklarının sosyal hayatın seyrine dair ayrıntılara kadar varan hükümler getirmiş oluşudur. Müslümanlar hayatlarını nasıl düzenleyecekleri hususunda şaşkınlığa düşemezler. Şaşkınlık ancak dinlerini öğrenmede gösterdikleri gevşeklik dolayısıyladır. Dünya sisteminin Müslümanlar üzerine tahaccümü Müslümanların sünnet-i seniyye'ye uymadıkları oranda yoğunlaşabilir. Niyetleri Müslüman kalmak olduğu sürece insanlar küfr sisteminin hayatlarını delik deşik etmesine engel olabilirler. Kendi şartlarını

temin edebilirler.

Dünya sistemi karşısında Müslümanın bir başka önemli silâhı da hiçbir insanı rab edinmeyen itikadi bütünlüğüdür. Bu itikadi bütünlüğün politik arenada tezahürünü sağlamak Müslümanların güdülen sürüler olmasını önler. İnsanlar arası ilişkilerinde müstakil ve ihtiyarı elinde bulunduran bir tutumla hayatını düzenleyen Müslüman kimin dost, kimin müttefik olduğu konusunda da bir sarahate varabilecektir. Gündelik hayatını düzenlemede İslâmî ölçüleri esas aldığı sürece tüketim tuzaklarına yakalanmaktan da kurtulabilir.

Uzun lâfın kısası, Müslümanlar küfr sistemine kendilerini yedirmeyecek bir düşünce çerçevesine, bir iktisadi kararlar ve politik tercihler skalasına sahiptirler. Daha doğrusu sahip olmaları ideal durumdur. Vakit geçirmeden iktisadi tutumlarında sosyal hayatlarında ve politik tezlerinde böylesi bir tutarlığı izhar etmiş ve küfrün tasallutunu en azından ferd planında durdurmuş bu Müslümanlar nerede, diye sorulmalıdır. Eğer bunlar yoksa dünya sistemi karşısında yer alacak yegane muhalefetten insanlığın mahrum bulunduğunu söylememiz gerekecek. Eğer bunlar varsa küfr sisteminin bir noktadan itibaren gerilemeye başladığını söyleyebiliriz? Böyle bir gerileme vuku bulmuşsa hemen o cephede yerimizi alma tezcanlılığını göstermek isteriz. Ama hayali bir cepheden sözediyorsak boşuna zaman kaybediyoruz demektir. Hayali bir cepheden mi sözettiğimiz, yoksa küfr sisteminin durakladığını gösteren bir Müslüman ortamın gerçekliğini mi vurguladığımız bir muamma olarak kalmamalı. Önce dünya sisteminin çıkmazları hakkında Müslüman bilincin henüz oluşma safhasında bulunduğunu söylemeliyiz. Ama arkasından şunu ilave etmeden yapamayız: Küfr sisteminin İslâm topraklarına tasallutundan bu yana kendini koruyan bir çizgi olmasaydı zaten bizlerin varlığı açıklanamazdı. O halde cephe hiç de hayali değil. Bizler de bu cephede bir siper işgal etmekle hakiki bir mücahede içindeyiz.

DİN Mİ, MİLLİYET Mİ?

Aradığımız, elde etmeye çalıştığımız şey zihin açıklığıdır. Eğer bizi ilgilendiren durumlar hakkında şartlarımızı kendimize ve başkalarına izah edebilecek bir zihin açıklığına sahip olsa idik hem hareket imkânlarımızın neler olduğu konusunda bir bilgiye kavuşacak, hem hangi yönde hareket edebileceğimizi anlayacak ve hem de elimizde ne gibi kozların bulunduğundan haberdar oluşumuz yüzünden gücümüzü tartabilecektik. Ne var ki Türkiye'de yaşayan bizler bilerek ve bilmeyerek bize zihin açıklığı sağlayacak hususlara yaklaşmaktan kaçınıyoruz. Böyle bir kaçışın temelde yatan iki sebebi var: Birincisi ülkemizde eğitimin hedef gözeten karakterde olmayışıdır. Yani ne devlet, ne aile, ne de (mikro veya makro) çevremiz toplum hayatının uzun vadeli oluşumuna katkıda bulunacak bir hazırlık faaliyetine kendini bağlamış değil. Mekteplerde, evlerde ve çevrede geçerli olan eğitim sadece günümüzü kazasız belâsız atlatmaya yarasın düşüncesiyle uygulamaya konuyor. Böylesi yalapşap eğitimin de bu eğitimi alan insanlara zihin açıklığı sağlamayacağı ve tam tersine bir zihin kargaşası ortaya çıkaracağı besbelli.

Türkiye'de yaşayan insanların zihin açıklığından mahrum oluşunun ikinci sebebi bu ülkenin dünyadaki yerini alabilmek için çetin sınavlardan geçmemiş oluşudur. Ömrü altıyüz yıl sürdüğü söylenen bir imparatorluğun çok uzun zaman alan küçülmesinin sonunda kalan en küçük parçası Türkiye adını almıştır. Sözkonusu uzun süreç içinde çok acı çekilmiş, çok zorluk yaşanmış, çok ihanet görülmüştür, ama bunlar ulaşılması istenen bir “iyi” duruma varma adına bu ülke insanlarının başına gelmemiştir. Başımıza gelenler kendimize “iyi” diye seçtiğimiz durumun muhafazası gayreti yüzündendir. Türkiye sermayeden yiye yiye bu duruma düşmüştür ve halâ yapılan aynı şeydir. Birileri yenilecek sermaye bulunduğunu düşünüyorsa, bu birilerinin muhtaç olduğu şey zihin açıklığı, olmayacak elbette. Zihin kargaşası yemeyi de yenilmeyi de kolaylaştıracak.

İşte bu zihin kargaşası içinde karşımıza “din mi milliyet mi?” sorusu çıkınca bazıları bu soruyu bayat bulacak, bazıları bu soruyu gereksiz sayacak, bazıları ise bu sorunun yersiz ve vakitsiz olduğunu düşünecektir. Soruyu bayat bulanlar

için çağdaş meseleler, din ve milliyet gibi geçmiş dönemlere ait kavramlarla çözüme götürülemeyecek kadar karmaşıktır ve bu iki kavram günümüzdeki teknolojinin ortaya döktüğü meseleleri doğru çözüme götürebilmemiz bakımından yetersiz kalacaktır. Dini inanışlar her insanın şahsi hayatında bir yer tutabilir, ama toplum hayatı bu inanışların güdücü ve kapsayıcı özellikleri dışarda tutularak seyretmektedir. Yürürlükte olan bir beynelmilel piyasa, beynelmilel organizasyonlar büsbütün beynelmilel kültür vardır. Eğer milliyet sembolik bir rol oynuyorsa, bu milliyetin özel bir önemi bulunuşundan değil, beynelmilel düzenin devamında yüklendiği fonksiyon sebebiyledir. Milliyet, milleti ve onun değerlerini üstün kılabilmek için değil milliyetsiz bir sistemi işletebilmek için muhtevası boşaltılmış bir dama taşı görevi yüklenmiş haliyle vardır.

Din mi, milliyet mi sorusunu gereksiz sayanlar kendilerini bu konuda kesin tercihlerini yapmış kabul edenlerdir. Onlara göre din veya milliyet esas alınmalıdır ve ikisinden birini seçen diğer unsurun yapabilirlik alanını daraltmak için gayret sarfetmelidir. Din yönünde seçim yapanlar milliyetçileri, milliyet yönünde ilerlemek isteyenler de dini birinci sıraya koyanları düşman bellemelidir. Kesin tercihini yapmış her iki taraf da mesele olarak önlerine birer politik güç haline gelmeyi almışlardır. Kendi tercihlerinin ne kadar isabetli olduğunu çizdikleri siyasi çerçeve içinde topluma sunmaya çalışırlar. Fakat kendi tercihleri kesin olmakla birlikte tercihin muhtevası bakımından zihin açıklığından mahrum oldukları için topluma açılmayı başaramazlar. Bu durumda yapacakları tek şey kendi dışlarında oluşmuş bazı güçlere nasıl yaslanacaklarını keşfetme çabalarından ibaret kalır. Dolayısıyla dünya sisteminin farklı kollardan din ve milliyet duygularını kendi hesabına kullanabilmesine imkan veren bir tavrı benimserler, benimsemek zorunda kalırlar.

Din mi, milliyet mi sorusunu yersiz ve vakitsiz bir soru olarak düşünenler hayatlarını bir panik içinde devam ettirenlerdir. Bunlar içlerinde din veya milliyet duygularını taşıyan, aynı zamanda dinin veya milliyetin günlük hayatta ne derecede belirleyici bir rol oynadığını farkeden insanlardır. Gelgelelim hayatlarını hem kendi duygularına denk düşmeyen ilişkiler içinde yaşamakta, hem de bulunmaları gereken yere açıktan gizliden ihanet eder çalışmaları yürütmektedirler. Kendi rahatsızlıklarını örtmeye çalışırlar. Onlara göre din mi, milliyet mi sorusunun sorulacağı bir zaman gelecektir. Eğer uygun bir ortam doğarsa bu soruyu soracaklardır. Ama şimdilik (bu şimdilik bütün zamanları kapsar) böyle sorulardan vazgeçilmelidir. Zaten bu soruyu sormanın yeri burası değildir.

Yukarıda demiştim ki, Türkiye'de yaşayan bizler bilerek ve bilmeyerek kendimize zihin açıklığı sağlayacak hususlara yaklaşmaktan kaçınıyoruz. Bunu hem din mi milliyet mi sorusunu gereksiz sayanlar, hem bu soruyu cevapladığını kabul edenler, hem de soruyu yersiz ve vakitsiz görenler yapıyor. Bilerek kaçınıyoruz, çünkü korkuyoruz. Düşmanlarımızdan, hasmımızdan, bizimle karşı görüşte olanlardan korktuğumuz yok, ama dostlarımızdan, bize destek verdiğini söyleyenlerden, aynı düşünce kampında bulunduğumuzu varsaydığımız insanlardan korkuyoruz. Eğer zihin açıklığı elde etme uğruna bizimle düşüncelerimizi paylaşan insanlara bu paylaştıklarımızın aslı esası var mı sorusunu yöneltecek olursak yapayalnız, çırılçıplak kalacağımız korkusu var içimizde. Türkiye'de resmi otorite despotik özelliğini her an sergilemeye hazır olduğundan, insan teklerini birer birer yıldırmış bulunduğundan düşüncelerimizi ancak koyunlar gibi birbirimize sokularak koruyabiliyoruz. Zihin ürünlerimizi ancak yanımızda yöremizde bulunan insanların bize sağladıkları gölge elverdiği oranda koruyabiliyorsak, düşündüklerimizi enine boyuna tartma, sınavdan geçirme rahatlığını kullanamıyorsak belli bir zihin açıklığına kavuşmayı hayal edemeyiz. Dostlarımız arasındaki rahatlığımız pahasına zihin açıklığını feda ederiz. Bilerek yaparız bunu. Varsın zihnimiz yeterince açık olmayıversin, despotik otoritenin hiç değer vermediği hayatımız (bundan pek şikâyetçi olsak bile) devam etsin yeter ki. İşte biz bu minval üzere düşünürken bilmeksizin siyasi-ekonomik-sosyal hayatımızı baskı altında tutan otoritenin sunduğu düşünce ve davranma reçetelerini uygulamaya başlarız. Reçetelerin uygulandığı ortamda ise zihin açıklığına varmanın artık zorlaştığını, hem de çok zorlaştığını canımız sıkılarak farkederiz.

Zihin açıklığından ne ölçüde uzak düştüğümüzü, zihnimizin ne çok karışık olduğunu anlamak için okumakta bulunduğumuz bu yazının buraya kadarki kısmına başvurmak yeterli. Yazının başlığı bir soru gibi düzenlenmiş, ama gerçek bir soru var mı ortada? Hayır yok. Ama ben sanki gerçek bir soru varmış gibi böyle bir soru karşısındaki tavırları ele aldım. Siz de sanıyorum ki benim neyi kastettiğimi bildiğinizi farzederek okuyageldiniz. Yazının başlığının gerçek bir soru olması şöyle dursun, anlamlı bir ifade olduğundan bile şüphe etmek gerekir. Gerçek bir soru şöyle düzenlenebilirdi: Türkiye'nin toplumsal dokusunu din mi milliyet mi daha fazla etki altında tutmaktadır. Herhangi bir tehlike karşısında kalındığı zaman Türkiye'de yaşayan insanların fayda temin edecekleri duygular din mi milliyet mi ağırlıklıdır? Eğer Türkiye toplumsal bir dönüşüm ihtiyacı altındaysa gerçekleşmesi beklenen bu dönüşümde esas alınacak değerleri din mi milliyet mi temin edebilir? Elbette bu soruların yerini başkaları alabilir,

ne var ki bize zihin açıklığı temin edecek olan gerçek sorulardır, daha doğrusu gerçek soruların aranır oluşudur.

Gerçek soruları niçin ararız? Karşılaştığımız soruların sahte olduğunu kavradığımız için. Böyle bir kavrayışı elde edebilmek ise kişiliğimizdeki sahte unsurları teşhis etmemizle mümkündür. Yani gerçek insanlar olmaya doğru yol aldıkça gerçek soruları aramamız kaçınılmaz hale gelir. İşte o zaman dinden ve milliyetten ne anlamak gerektiğini düşünmeye başlarız. Toplumsal dokunun niçin önemli olduğu, bu dokunun tehlikeye girmesinin bizim için ne anlam ifade edebileceği ve nihayet bir toplumsal dönüşümden neler beklenebileceği birer mesele olarak önümüze gelir. Sahip olduğumuz zihin açıklığı bu konuları cesaretle yoklama gücü sağlar bize. Aksi halde içine düştüğümüz zihin karışıklığının rehaveti ile kendi gerçeklerimizi gölgeye düşürecek, karanlık içinde bırakacak, gerçekliğimizi silecek bir zihin kargaşasının keyfini yaşarız. Evet, günümüz insanları zihinlerindeki kargaşayı keyifle yaşıyorlar.

Nitekim din ve milliyet kavramlarını birer devrini tamamlamış anlayış olarak gören insanlarda zihin kargaşası mutlak manada hakimdir. Onların zihnini karıştıran din ve milliyet anlayışlarının temsilcisi olarak toplum içinde hareketlilik gösteren unsurların tarihten devralınmış birer kalıntı mı, yoksa tarihi yeniden yorumlayan dinamik unsurlar mı olduğu konusunda belirgin düşünceleri olmayışıdır. Dini inanışları birer kalıntı sayan beynelmilelci modernist görüş dini inanış ve tavırların doğrudan doğruya beynelmilel meseleler karşısında tavır alışından tedirgin olmakta ve kozmopolitizme müdahale edişi hatta kozmopolit bir kimlikle beynelmilel kültüre nüfuz edişine bir anlam verememektedir. Bu alanda gerçekten bir karmaşıklık vardır. Dini inanışlar ve milliyetçi tutumlar dünya sisteminin işleyişi karşısında sahip oldukları önem ve ağırlık açısından bir anlama sahiptir. Bir yanda yüksek teknolojinin sosyal hayatı işgal altına alırken din ve milliyet duygularını istismar edişi yer almaktadır. Silah karaborsası milliyetçilik sayesinde sahasını genişletmekte, mikro-işlem piyasası dindarların gündelik hayatını düzenleme gayretiyle kârlarını artırmaktadır. Diğer yanda din etiketli üst düzey organizasyonların gücü ortaya çıkıyor. Bu organizasyonlar sistemle meseleleri çetin hesaplaşmalara açık din ve milliyet unsurlarını bazı standartlara bağlamak ve zıtlık gösteren unsurların homojenleştirilmesini sağlamak için aralıksız çaba göstermektedir. Din ve milliyet değerlerini kendine has özellikleriyle dünyada söz sahibi kılma girişimleri böylece bir düzene bağlanmakta ve sisteme eklemlenebilmek için uygun kılınabilmektedir.

İşte tam bu noktada din veya milliyet konularında kesin tercihini yapmış görünen insanların zihin karışıklığı ortaya çıkmaktadır. Çünkü görünüşte din

etiketi taşıyan üst düzey organizasyonlar beynelmilel karakterleriyle bütün mevzii ve bölgesel cemaatlerin inisyatiflerini daraltmak ve gerektiğinde onları dünya şartlarının yani dünya sisteminin sıhhat şartlarının emrine vermek üzere çalışırlar. Açıkçası tercihini din lehine yaptığını söyleyen kimse bu tavrını milli bütünleşme değil de beynelmilel din organizasyonların güçlenmesinde müşahhas kılmışsa yaptığı tercihin gerçekten din tercihi olup olmadığı şüphelidir. Aksi ise, yani milli bütünleşmeyi beynelmilel din organizasyonlarının önünde sayan bir tavır benimsemişse, kendi görüşlerinin tercihini milliyet lehine yapanlardan nerede ayrıldığını ifadede güçlük çekecektir. Zihni berrak değil karışıktır.

Milliyet lehine kesin tercihte bulunduğunu söyleyen kimsenin de aynı karışıklık içinde bulunduğunu görmemiz kolaydır. Buradaki karışıklık, varlığı dünya sistemini içinde tuttuğu yer itibariyle teminata bağlanmış devlet ile bu sistemin baskı altında tuttuğu millet arasında hangi dolayımla bağ kurulacağının bilinemeyişindendir. Eğer bu bağ din olacaksa niçin tercihe milliyetle başlanmıştır? Yok eğer milletle devlet arasındaki bağı dindışı kültür unsurları kuracaksa dünya sisteminin düzenleyici rolü ister istemez kabul edilmiş olacaktır. Demek ki kesin tercihini milliyet lehine yapmış sayan da kendini tıpkı din lehine tercih içinde sayan gibi zihin karışıklığından kurtaramayacak bunun sonucu olarak da kaçınılmaz biçimde ya kuşatıldığı güçlerin emir eri görevini üstlenecek, yahut felç olmayı nasibi sayacaktır.

Dünyanın hızlı değişmesi karşısında panik içinde bulunup da zihni bir türlü açıklığa kavuşamayanları bütün bu kargaşa içinde ihmal edebiliriz. Fakat hatırda tutmalıdır ki diğer bütün zihni karışıklar artan bir hızla onların arasına karışmaktadır. Dünya ahvali yüzünden panik ve sistemin işleyişine teslimiyet dolayısıyla zihin açıklığını istemeyenlerin sayısı azalacağına artar. Böylece hayatını sistem tarafından güdülmek suretiyle yaşayan, ama gönlünde “temiz” duygular bulanan iskeletlere sık sık rastlar hale geliriz.

Bu kadar sözden sonra zihin açıklığına hangi yoldan varılacağı konusunda bazı işaretlere varmamız gerekir. Bu kadar çok zihin kargaşası içinden çıkıp hangi yoldan zihnimizin açıldığı mevkii bulacağız? İlk tutamak noktamız şu anda içinde bulunduğumuz durumun muhafazasının felaketin bizahiti kendisi olduğunu kavramamızla ele geçecektir. Eğer toplumda genel geçer sayılan değerlere dayanarak bir çözüm arayacaksak hiç boşuna zahmet etmeyelim, çünkü o çözümün içinde yaşıyoruz. Zihin açıklığını “olan bitenin oluş biçimi” içinde değil, “olması gereken” içinde bulabileğiz. Lâkin “olması gereken”i biz icad edecek değiliz, neyin olması gerektiğini kendimizce en sağlam kaynak, en güvenilir bilgi, en sarsılmaz irade nerde ise oradan öğreneceğiz.

Çöküş dönemindeki Osmanlı düşünce akımları bir zihin açıklığına varma gayretinin sonunda değil, eldeki organizasyonun ve yönetim imkânlarının korunması, elde tutulabilmesi gayreti sonunda oluşmuş düşünce akımlarıdır. Dolayısıyla Osmanlı döneminin ne Batıcılığı, ne Osmanlıcılığı, ne Türkçülüğü, ne de İslâmcılığı bu topraklarda yaşayan insanların yeni bir hayat damarı sahibi olmalarına yarayan düşüncelerle ilgili değildir. Bu akımların ilgili olduğu tek şey "batmaktan kurtulma" endişesidir. Tek istikamet batmaktan kurtuluş olduğu için de her çırpmış biraz daha batışı getirmiştir. (Belki hâlâ aynı batış devam ediyor.)

Zihin açıklığını bize bu toprakları yurt kılan düşünüş ve eyleyiş biçiminde bulabileceğiz. Bize bu toprakları yurt kılan ise gaza anlayışı ve gazanın kendisidir. O halde dünya sistemi karşısında sadece korunma endişesi taşıyan ve mevcudiyetini (bütün sakatlıklarıyla, illetleriyle) idame ettirme, yürürlükteki değerler sistemini sürükleyerek devam ettirme çaresizliğini ifade eden her formül zihnimizi karıştırmaktan fazla işe yaramayacaktır. İnşasını göze aldığımız yeni bir hayat biçimi zihnimizin de açık olduğunun belirtisi olacaktır. Yeni hayat biçimi dediğimiz şeyin bugünden ipuçlarını görebilmiş olmalıyız. Ne düşünce planında, ne davranış bakımından bilinmeyen bir gelecekteki "iyi"ler zihin açıklığının belirtisi sayılmaz. Yuvarlak sözler ve sloganlarla hiç bir şey inşa edilemez. O halde kimin ne işe yaradığı, hangi adımların nereye varacağı sarahate kavuşmalıdır. Nasıl bir politik çerçevenin, nasıl bir sosyal bünyeye dayanarak, nasıl bir iktisadi işleyişi gerçekleştireceği bugünden görülen örnekleriyle ortaya konulmalıdır.

Avunma ve avutma sona ermelidir.

MÜSLÜMANLARIN ÖZÜR BEYANI

Türkiye'de yaşayan Müslümanları iki sınıfa ayırıyorum. Birinci sınıf Müslümanlar hayatlarını sadece İslâm umdelerinin gütmesini birinci mesele haline getirenler ve bu ülkede Müslümanların haklarının bütün boyutlarıyla tanınabildiği bir zamanın geleceğine inananlar, bu zamanın gelmesini çabuklaştıran çalışmaları hayatlarının en önemli uğraşısı haline getirenlerdir. Birinci sınıf Müslümanlar, müslim ve gayr-i müslim ayrımı önemli sayarlar. Günlük hayatlarından fikrî çalışmalarına, ticaretten eğitime kadar her alanda bir hedef gözeterek, yani İslâmî bir hayatın kurulması için yapılabilecekleri ön sıraya alarak yaşarlar. Birinci sınıf Müslümanlar, kâfirler karşısında aşağılık duygusuna kapılmazlar. Kâfirlerin elinde bulundurdukları imkânları özenilmeye değer bulmazlar. Birinci sınıf Müslümanlar kendi kurtuluşlarının bütün insanlığın kurtuluşu olacağına tereddütsüz iman etmişlerdir.

Türkiye'de yaşayan diğer Müslümanlar ikinci sınıftır. Bunlar dünya ahvalini bir muta (bir veri) kabul eden Müslümanlardır. Böylelikle hayatlarının İslâm umdelerinden gayri etkenlerle düzenlenmesinden büyük bir rahatsızlık duymazlar. Bu ülkede Müslümanların esaslı bir dönüşüm yaşayacakları konusunda hassasiyetleri yoktur. Gelecekteki İslâmi hayat için neler yapılabilir sorusu ikinci sınıf Müslümanlar için vahim bir soru değildir. Hayatlarında eksik gördükleri Müslümanca olmayan tavırlar onlara gayri müslimleri de sevimli görme duygusu aşılar. İkinci sınıf Müslümanlar kâfirler karşısında kolayca aşağılık kompleksine kapılırlar. Sanki kendi Müslümanlıkları dolayısıyla bir özür beyan eder gibidirler. İkinci sınıf Müslümanların bu tutumları kendi kurtuluşlarına ciddi engeller getirdiği gibi, insanlığın kurtuluşu için ellerinden pek bir şey gelemeyeceğini de ortaya çıkarmış olur. İkinci sınıf Müslümanların sayısı birinci sınıf Müslümanlardan kat kat fazladır.

Türkiye'de yaşayan Müslümanları yukarıda izah etmeye çalıştığım ikili tasnife tabi tutarken ben birçok gözlemimi ve tecrübemi dile getirme gayreti içindeyim. Gerçek hayatta bu tasnifi bariz çizgilerle ortaya koymak son derece zordur. Öncelikle bu iki sınıf Müslüman arasında yüksek oranda seyyaliyet vardır. İkinci olarak ikinci sınıf Müslümanlar (daha oynak özelliklere sahip olduklarından)

kendilerini insanların gözünde birinci sınıf Müslümanmış gibi gösterme maharetini sergileyebilirler. O kadar ki Müslümanların bazı fırsatları kullanabildikleri ortamlarda ikinci sınıf Müslüman hemen ön plana çıkarken, Müslümanların sıkıntı altına düştükleri dönemlerde de geriye adım atıp sistemle uzlaşıveren yine ikinci sınıf Müslümanlardır. Birinci sınıf Müslümanlar kâfir sistemi içinde fırsatları öncelikle kullanma şartları içinde bulunmazlar. Çünkü fırsatlar ne kadar Müslüman tavırları sergilemeye imkân tanırsa da sistemin işleyişi içinde ortaya çıkan fırsatlardır. Bunlardan tam olarak yararlanabilmek için hayatını İslâm'ın gelecekteki açılımına göre ayarlamış bulunmak gerekir. Birinci sınıf Müslümanlar kendilerini bugünden yarına hazırlama çabasına girdikleri için sistemin kendilerine açtıkları kapılara fütursuzca dalmazlar. Aynı sebepten ötürü de Müslümanların sıkı karşısında kaldıkları günler geldiğinde birinci sınıf Müslümanlar hayatları, tutumları sebebiyle kolayca kâfirlerin teşhis edebildikleri durumda olurlar. Halbuki ikinci sınıf Müslümanlar hayatlarını sıkıyı görünce çark edebilecek şekilde önceden ayarlamışlardır.

Birinci sınıf Müslümanla ikinci sınıf olanı birbirinden ayırmak her zaman kolay değildir. Çünkü üzülerek ifade etmelidir ki birçok birinci sınıf Müslüman kendinden daha aşağı sınıfta bulunan kimi Müslümanları kendisi gibi birinci sınıf sayma hüsnü zannı içindedir. Yine ne yazık ki sosyal statü bakımından birinci sınıf Müslümanla ikinci sınıf Müslüman ters konumlarda yer tutmuş haldedirler. Bütün bu karışıklıklara rağmen nüfuz edici bir bakışla, biraz temkin ve biraz ihtiyatla birini diğerinden ayıracak ölçüleri koyabiliriz. Bizim asıl teşhis etmemiz gereken ikinci sınıf olduğu halde daha üstün görünme gayretinde olan Müslümanlardır. Eğer onların haksız statüleri farkedilebilirse ve kendi düşük yerleri anlaşılabilir, anlatılabilirse selâmete ermemiz daha kolaylaşır. Çünkü geri kalan herkes birinci sınıf Müslüman olmaya adaydır ve zaten Müslüman her halükârda birinci sınıf insan olmaya yönelmiştir.

İkinci sınıf Müslümanı anlamanın ilk ölçüsü o kimsenin kendi İslâmî tavır ve tutumlarını neler karşılığında yönünden saptırdığına bakmaktır. Yani ikinci sınıf Müslüman kolay kazanç, kolay mevki için ülkede yaşayan Müslüman çoğunluğun beklentilerini satar. Dünya sistemiyle uzlaşır. Dünya sistemi bir Müslümana yetki veriyor, vaadediyorsa, bunun bir açıklaması vardır; o da bu yetkisini Müslüman çoğunluk aleyhine kullanacağına dair ön kabuldür. Bunun aksi olması için bir Müslümanın bir yetki veya imkânı dünya sisteminden koparıp alması gereklidir. Bir Müslümanın böyle bir tavrı gösterebilmesinin ön şartı da Müslüman çoğunluğun istenilen sonuç doğrultusunda baskıda bulunabilecek dirayeti ve ısrarı veya kuvveti gösterebilmiş olmasıdır. Her

uzlaşmacı, ikinci sınıf Müslümandır (Kâfirlerle diyalog bir palavradır).

İkinci sınıf Müslümanı tanıyabilmenin diğer ölçüsü de, o kimsenin kimi (sistem muhalifi gibi görünen) kâfirlerin ayak izlerini takip edip etmediğine bakmaktır. Kâfir sistemin cenahlarından birinin tezlerini benimseyip, bunu İslâmi yaklaşımlarla benzer kılmaya çabalamak modernist İslâmcılardan beri rastladığımız sakat tutumların başlıcasıdır. Esasen ikinci sınıf Müslümanı ikinci sınıf yapan ve sonunda onu her türlü uzlaşmaya sürükleyen de bu tutumdur. İyinin, doğrunun, haklının, güzelin ve meşru olanın İslâm kaynakları dışında bir alanda bulunabileceği sapkınlığına uğrayan bir kişi hangi sebeple olursa olsun kendini Müslüman olmaktan uzak tutamıyorsa veya Müslüman olmamak (görünmemek) elinden bütün yaşama gücünü alacaktır korkusunu taşıyorsa yapacağı tek şey gayri İslâmi bir hedefin Müslüman kalınarak da ulaşılabileceğini göstermekten ibarettir. Bunlar gayri İslâmi hedefi dokunulmaz sayıp o hedefe ulaşmada yarayışlı bulundukları oranda Müslümanlığı anlama ve anlatma telaşına kendilerini kaptırırlar. İkinci sınıf Müslümanların iyi ve doğru saydıkları şeyler içinde yaşadıkları çağa göre değişme gösterir.

Eğer kalkınma modası varsa ikinci sınıf Müslümanlar kalkınmanın en iyi İslâmi metodlarla gerçekleştirileceğini savunurlar. Eğer sosyal adalet moda ise ikinci sınıf Müslümanlar sosyal adaleti gerçekleştirmenin en uygun usulünün İslâm'da bulunabileceğini ileri sürürler. İlericilik itibar temin ediyorsa ikinci sınıf Müslümanlar ilericidir. İnsan hakları savunucuları gündemi belirlemiş ise ikinci sınıf Müslümanlar insan hakları savunuculuğunda başı çektiklerini söylerler. Hürriyetse, hürriyet, devrimse devrim: ikinci sınıf Müslümanın torbasından çıkmayacak tavşan yoktur. İçtihat kapısını onlar açar, çevre korumacılığını onlar yapar, sınıfsız toplum kurma fırsatını onlar kapar. İkinci sınıf Müslümanlar bilime sarık sarmaya heves ederler, teknolojiyi yeşile boyamaya kalkarlar.

Bütün bu zıpırlıklara karşılık birinci sınıf Müslümanlar kendilerini kurulu düzenin belâlarına karşı koruma savaşı verir. Birinci sınıf Müslümanın ilk dikkat ettiği husus Müslümanların kâfirlerden ayrı bir değerler manzumesine sahip olduklarını tebarüz ettirme çabasıdır. Bu çabayı takip eden çaba ise Müslümanların sadece kendi İslâmî özelliklerine dayanarak ağırlıklarını hissetirme, kendilerine tutumlarını gerçekleştirebilecek bir alanı açma çabasıdır. Bu çabaların gösterilmesi dünya şartlarını hiçe saymak anlamına gelmez. Müslümanlar, yani birinci sınıf Müslümanlar karşı karşıya bulundukları zorlukları aşmak, kulluklarını yerine getirmenin şartlarına ulaşmak için içinde bulundukları şartların sağladığı imkânlardan istifade etme yolunu tutarlar, hatta Müslüman olmayanlardan himaye taleb edebilirler. Ama bunu, inançlarını

yaralayarak, inançlarından fedakârlık ederek yapmazlar. Hele istifade ettikleri şartlara uymak suretiyle İslâmî taleplerinden vazgeçmek birinci sınıf Müslümanların göze alabilecekleri işlerden değildir. Himaye istemişlerse himayesini istedikleri güçlerin aleti olmayı, gayri müslimlerin davalarına katkıda bulunmayı düşünmezler. Böyle teklifleri nefretle reddederler. Birinci sınıf Müslümanlar kendi Müslümanlıklarını gayri müslimlerin gözünde mazur kılmaya kalkışmaz, kendi Müslümanlıklarından ötürü özür beyanında bulunmazlar. Bu söylediklerimizi ikinci sınıf Müslümanlar yapar. Yaptıkça Müslümanlıklarını koruyabilirler mi? Hele beraberinde bulunmaları gereken Müslüman çoğunluğun sorumluluğuna uygun davranışları göstermiş olurlar mı? Mesele burada.

Türkiye'de yaşayan Müslümanların birinci mi, yoksa ikinci sınıf Müslüman mı olduklarını kendi kendilerine de test edebilecekleri iki hususun bulunduğunu kabul ediyorum. Birinci husus siyasî olgunlukla ilgilidir. İkinci husus modalara kendini kaptırmakla ilgili. Siyasî olgunluk konusunda verebileceğim örnek son yıllarda herbirimizi yakından ilgilendiren TCK 141, 142 ve 163. maddeler karşısında nasıl tutum alacağımıza dairdir. Modaya kaptırmanın örneği ise feminizm.

Birinci sınıf Müslümanlar dünyada Bedr savaşından bu yana belli bir çizgi takip ederek günümüze gelmiş olanlardır. Türkiye'de kendilerini küfrün tasallutuna karşı oluşturdukları bir siperin berisinde sayarlar. Bu Müslümanlar için şu veya bu siyasi rejim altında olmak onların Müslümanlığının mahiyetine tesir etmez. Meselâ, bu birinci sınıf Müslümanlar Sultan II. Mahmud idaresi reformlarını gerçekleştirirken ne TCK ne de 163. madde bulunmadığını bilirler. Aynı zamanda bilirler ki, 163. madde Ceza Kanunundan çıkarıldığı takdirde Müslümanların meri kanunlardan gizlenerek hazırda beklettikleri bir şeriat partisi su yüzüne çıkıp, meşruiyyet kazanacak değildir. Lâkin 141 ve 142 kaldırılacak olursa başı ve gövdesiyle fiilen mevcut olan bir komünist parti, Türkiye'nin siyasi hayatına girecektir. O halde fehmetmek kolaydır ki, 141 ve 142'nin yanında 163'ü eklemek doğrudan doğruya Müslümanların siyasî kazançları arasında sayılmaz. Lâkin 163'ü savunma bahanesiyle 141 ve 142'nin kaldırılmasına destek verecek olanlar kazançların kimin hanesine yazılacağını görmüşlerdir.

Bir nokta daha: Şu anda olduğundan veya 1960-1980 arasında olduğundan daha demokratik ortam ne manaya gelmektedir? Acaba Avrupa'nın daha demokratik bir Türkiye isteyen güçleri ülkedeki Müslümanların siyasî hakları ve sosyal statüleri konusunda ne kadar hassastır? 141 ve 142 kaldırılsın diyenler

Avrupa Topluluğu'na Türkiye'nin dahil edilmesini de savunuyorlar. Acaba 163 kaldırılsın diyenler de mi aynı görüşte? 141 ve 142 kalkmalıdır talebinde bulunanlar NATO içinde bir Türkiye'ye evet diyorlar. Aynı tasdik 163'ü istemeyenlerin kabulleri arasında mı? Türkiye'de bir komünist partinin kurulmasını ve hatta kuvvet kazanmasını Avrupa Topluluğu ve NATO kendi çıkarlarına zıt gelişmeler arasında kabul etmiyor dersek hata etmiş olmayız. O halde böylesi gelişmelerden hangi Müslüman ne kadar istifade edecektir?

Teraddütsüz bir ifadeyle şunu söylemek mümkündür ki TCK'ndan 163. maddenin kaldırılması eğer 141 ve 142'nin kaldırılmasının bir mütemmim cüzü olacaksa doğacak sonuç bazı Müslümanların komünist kanatları altında idame-i hayat etmelerine varacaktır. Çünkü böyle bir gelişme Avrupalı parlamenterlerin ve dünya sisteminin siyasî odaklarının bir lütfu olarak doğacaktır. Acaba sunulan lütfun karşılığında Müslümanlardan ne elde edilecek? Hesap açıktır: Eğer 141 ve 142 yalın olarak kamuyona sunulursa oy potansiyelinin %1'ini bile tarafına çekemez ve fakat yanına 163 eklerseniz bu orana en azından %6'yı eklemek mümkündür. Kimin hammallığını, kimin yaptığını düşünmek lâzım. Birinci sınıf Müslümanın siyasî olgunluğu böyle oyunlara düşmediği zaman ispat edilmiş olur. İkinci sınıf Müslümanı da gayr-i müslimler tepe tepe kullanır. Feminizme gelince... İkinci sınıf Müslümanların kendilerini bu dalgaya kaptırışlarını onların moda hevesleriyle izah etmek onlara gösterilecek merhametin gereğidir. Yoksa bir kimsenin Bakara Suresi 228. ayetini inkâr etmeden feminist olması mümkün değildir. Hem Müslümanlık hem de feministlik iddiasında olanlara tıpkı Fatiha Suresini ezberleyinceye kadar namazda o surenin mealinin kendi dilince okunmasına müsade edildiği gibi bir belleme müddeti tanıyabiliriz.

Erkeklerin ve kadınların toplum hayatı içindeki yerleri ayetler ve hadislerle sarih bir tarzda gösterilmiştir. Müslüman olan önce şunu anlar ki, yalnız insanların değil, bütün yaratıkların hangi şartlarda hangi durumda kalacağı, statülerinin ne olacağı her birinin kendi lehine olmak üzere düzenlenmiştir. Ne varki, insanların bazıları “Biz ıslah edicileriz” diyerek yeryüzünde fesat çıkarırlar. Bu fesatlardan birisi de feminizmdir. İkinci sınıf Müslümanlar gayr-i müslimlerin gözüne girme ve dünya sisteminin ekmeğine yağ sürme ciddiyetsizliğini bu alanda da göstermekte gecikmezler.

Hatırlatmak gerekir ki, İslâm umdeleri erkeğin ve kadının yerini toplumun sıhhat şartlarını gözönüne alarak tesbit etmiştir. Burada birinci sınıf Müslümanların farkettikleri şey Müslüman toplum yapısının burjuva toplum yapısıyla çelişik karakterde oluşudur. Aynı şey aile ve çocukların yetişme şartları bakımından da geçerlidir. Yani erkeğin toplum ve aile içinde yüklendiği

sorumluluk, kadının ve kadınların aile içinde yüklendikleri sorumluluklar burjuva tipi ailenin geçerli kılınmasını önlemeye matuftur. Müslüman aile aynı zamanda bir kabiledir. İkinci sınıf Müslüman adeta İslâmî vasıflarından tedirgin olurcasına kendi kabile yapısından uzaklaşma tuhaflığını gösterir.

İş bu kadarla kalmıyor elbet. Feminizmle açılan gedik toplumda sözümona savaş aleyhtarlığı ve yine sözümona anti-militarizm tezleriyle genişletiliyor. Erkek özelliklerinin reddi güya insanlar arasında çatışmaya başvurmadan meselelerin halli yolunu açacak ve milletlerin silahlanma yarışına girmelerini önleyecek. Bütün bunlara inanırsa ancak ikinci sınıf kafalar inanır. Birinci sınıf Müslümanlar bilir ki, günümüz dünyasında savaş aleyhtarlığı hakkaniyet talebinde bulunan insanların savaş imkanını ortadan kaldırmak için (cihadın anlamını insan zihninden silme gayretiyle) beynelmilel yaygınlık ve etkinlik sahibi şirketlerin ortaya attıkları balonlardan biridir. Dünyayı kâr gayesi güderek kıskaç altına almış bulunan şirketler siyasî organizasyonların gücünü sıfıra indirerek istedikleri mevzilerde gerektiğinde silahlı çatışma çıkarabilmek için suret-i haktan görünüp silahsızlanma propagandası yapıyorlar. İsrail'in silahsızlanması veya nükleer silah üretimini durdurması diye bir konu hiçbir zaman gündeme gelmiyor. Feminizmin giderek emperyalizme yataklık edebileceğini görmek uzağı görmek sayılmamalı.

Uzun sözün kısası kendine güveni sarsılmış Müslümanlar kolaylıkla özür beyan eden bir tavrı gösterebilirler. Bu bir şeydir, ama asıl şey değildir. Aslolan birinci sınıf Müslümanların ikaz edici diriliklerini koruyabilmeleri ve kâfirler karşısında ezilip büzülen Müslümanlar varsa onları hizaya getirecek siyasî olgunluğu gösterebilmeleridir. İnsanlık tarihi boyunca bozulmalar, sapmalar, ihanetler hep olagelmiştir. Eğer Nuh'un gemisini dolduracak kadar Müslüman varsa herşeyi düzeltmenin ve doğrultmanın yolu açık demektir.

MÜSLÜMANLARIN İTTİFAKLARI

Türkiye'de Müslümanlar bir uyanış sürecinin daha başlangıcında kendilerini bir kapan içinde sınırlanmış buldular. Gayri müslimler Müslümanları öyle adlarla adlandırdılar ki bu yakıştırmaların ağırlığını Müslümanlar yüklenmiş değildi. Başlangıçta “mürteci” ve “yobaz” kelimeleri İslâm düşmanlarına hakları olmayan bir ifade kolaylığı sağlarken, daha sonra bu sıfatlara “şeriatçı”, “aşırı sağcı” gibi tabirler de eklendi. Gayri müslimler Müslümanları adlandırırken nazik olma ihtiyacı duyduklarında “İslâmcı” diyorlar, ancak onların siyasi, sosyal, ekonomik önemlerinin vurgulanması gerektiği yerde gerçek isimleri devreye giriyor: Müslümanlar.

Acaba aynı insanlara böyle farklı adlar yakıştırmanın sebebi nedir? Ortada bir karışıklık mı var, yoksa bir oluşum düzeni içinde bu adlandırmalar kaçınılmaz olarak beliriyor mu? Benim görüşüme göre Türkiye'de Müslümanların konumu derindeki akış itibariyle bu çeşit adlandırmaları anlamlı kılacak bir düzen, bir istikamet sahibidir. Yüzeyde ise bir karışıklık ve ifade kargaşası hüküm sürmektedir. Türkiye’de yaşayan Müslümanların konumunun hangi istikamette seyrettiğini farkedebilirsek karışıklığın yerini intizam alacak. Göreceğiz ki gayri müslimlerin Müslümanları adlandırışları tesadüfi ve keyfi değildir, ama doğrudan doğruya Müslümanların tuttukları yerle sahip oldukları güçle bağlantılıdır.

Kâfir tasallutu altındaki Türkiye'de Müslümanların konumundaki istikamet şöyle anlatılabilir: Devletin ve toplumun Avrupa'dan ithal edilen esaslarla yeniden biçimlendirilmesi temayülünün iktidarı kullanan çevreler nezdinde ağır bastığı ilk dönemlerde devletin ve toplumun bünyesi henüz “İslâm'dan gayri” bir vasıfla vasıflandırılamayacak derecede geleneksel veya örfidir. Dolayısıyla Müslümanlar denilince neredeyse toplumun bütünü anlaşılmakta, yahut İslâm'dan uzaklaşmış Müslüman kökenli bazı zümreler kendilerine taşıyabilecekleri farklı isimler koyamamaktadırlar. Bu şartlar altında müslümanlara olduklarından başka bir isim takılmakta ve “mürteci”, “yobaz” denilmektedir. Böyle denilmeyecek olsa onların cephe aldıklarının isimleri su yüzüne çıkması gerekecek, asrileşme çabası olanlara “mürted”, “münafık”,

“gâvur” demek kaçınılmaz hale gelecekti. Avrupalılaşmış bir zümrenin dinden çıktığını gözlerden saklamak için müşlümanlara gerçek isimleriyle hitab etmek ipleri ellerinde tutan zümrenin kaçındığı bir husustur.

Türkiye'de Müslümanlık dışı bir hayat tarzı yaygınlaştıkça ve İslâmî titizlik gösteren insan sayısı azaldıkça müşlümanlara karşı saldırgan, suçlayıcı, karalayıcı isim ve sıfatların yanısıra vurguyu Müslümanların siyasi tercihlerine, sosyal konumlarına kaydıran isimler de belirmiş veya daha sık kullanılır olmuştur. Böylelikle Müslümanlara şeriatçı veya aşırı sağcı demek gayri müslimlerin elde etmek istediği neticeye yeter sayılmıştır. Avrupa özentisinin yeni başladığı dönemde bir kimsenin “Ben Müslümanım, ama şeriatçı değilim.” gibi bir cümle sarfetmesi bunu söyleyeni gülünç hale sokabilirdi. Ne zaman ki bir hayat tarzı olarak Müslümanlık ortadaki önemli yerini kaybetti işte o zaman İslâm dışı hedefler peşinde koşanlar gerçek Müslümanlara şeriatçı veya aşırı sağcı demekte beis görmediler. Yani artık Müslüman olunabiliyor, aynı zamanda şeriatçı olmaktan geri durulabiliyordu. Bu demekti ki modernleşme düşüncesinin uçlarında olmamak, modern tavırların aşırı gösterişine katılmamak bir tarafta, İslami anlayışı korumak ve tavırlarını İslam esaslarına göre ayarlamak diğer taraftaydı.

Ülkemizde gayri müslim akış güçlenerek devam etti. Kafirlerin tasallutu toplumun kılcallarına ulaştı ve İslâmî tavırların geçerli olduğu, savunulması gerektiği kurtuluşun teminatını sağladığı görüşünü ortaya çıkarmak ancak şahsiyetini geliştirmiş kimselerin altından kalkabileceği bir görev haline dönüştü. İşte bu noktada gayri müslimler Müslümanlara gerçek isimleriyle seslenmekte bir sakınca görmediler. Toplumda İslam dışı görüşler öyle yaldızlı, öyle çekici özellikler kazandı ki Müslümana Müslüman demek onun böyle özelliklere sahip olmadığını ifade eder sayıldı. Geldiği son noktada Müslüman kelimesi aynı anda mürteci, yobaz, şeriatçı, aşırı sağcı, anıştırmalarını beraberinde getiriyor oldu.

Müslümanların adlandırılışı ile Müslümanların sahip oldukları imkân arasındaki ilişki dikkate değerdir. Türkiye'de Müslümanların yapabilirliği ne oranda yüksek ise adları o oranda ürkütücü kelimelerden seçilmiştir. Müslümanların yapabilirliği azaldıkça, giderek sıfıra yaklaştıkça adlandırmalar daha yumuşak hale gelir olmuştur. Türkiye'yi yönetenlerin Müslüman oldukları söylendiği zaman ise Müslümanların yapabilirliği hiç bir değer ifade etmediği açıkça dile getirilmiş oluyor. Çünkü Türkiye'nin yönetim tarzı İslam esasları göz önünde tutularak gerçekleşmediği halde gerçekliği olan başka bir yönetim tarzına Müslümanların etkin olduğunu söylemek içi boş bir kavramı, bu

kavramın muhtevasını bertaraf etmek üzere kullanmak demektir.

Şimdi Müslümanlar bu sıfır noktasından başlıyorlar. Eğer ülkeye musallat olan küfr hegomanyası tanzimat sonrası sahip olduğu süreci devam ettirecekse bugünden söyleyebiliriz ki Müslümanların kendi etkinlikleri, kendi yapabilirlikleri bakımından sıfırın altına düşecekler; yok eğer, kafirlerin tasallutuna karşı güçlerini toparlayabilirlerse sıfır noktasından yükselecek ve böylelikle geçmişin restorasyonunu değil yeni ve önce kendi toplumlarının, sonra bütün insanlığın hayrına olan bir özgürlük alanını temin edecekler. Hem Müslümanların sıfır noktasından başladığını söylüyoruz, hem de güçlerini toparlamasının mümkün olduğundan bahsediyoruz. Demek ki aldığımız sıfır noktası bir boşluğu, bir mahrumiyeti, bir zaafı ifade etmiyor. Müslümanların kendilerine yarar kılabilecekleri bir tarih, bir toplumsal temel ve maddi güç var. Ama bunların herbiri bir diğerine zarar verecek şekilde yerleştirilmiş. Müslümanlar için Türkiye'de atın önünde et, itin önünde ot var. Toparlanmak demek siyasi, sosyal ve ekonomik imkânları yerli yerine koymak; ata ot, ite et yedirmek anlamına gelmektedir.

Ülkemizde yaşayan Müslümanların birinci sınıf insan olup olmadıklarını, bulundukları sıfır noktasının altına inip inmeyeceklerini, inmemeyi başarırlarsa Türkiye'de yeni bir hayat tarzının inşasını başarıp başaramayacaklarını yapacakları ittifaklarla ortaya koyacaklar. Evet ama, herhangi bir ittifakın gerçekleşmesi için öncelikle bir “taraf” oluşması gerek. Türkiye'de oluşmasını henüz olgunluk noktasına getirmemiş bulunan İslamî hareket sınırlarını netlikle tanıyabileceğimiz bir taraf sayılmasada mahiyeti meçhûl bir vakıa da değildir. İslâmi hareketin herkesçe malûm temelleri, herkesin bildiği özellikleri vardır. Bu temelleri tanımak, bu özellikleri farketmek için öncelikle Türkiye'deki islami hareketin hangi bakımlardan diğer hareketlerden ayrı olduğunu anlamak gereklidir. Türkiye’deki İslamî hareketin etnik bir temeli yoktur. Bu özelliğiyle Türk, Kürt, Çerkes, Arnavut milliyetçiliğinden ayrılır. Türkiye'deki İslamî hareketin zümre veya sınıf temeli yoktur. Bu özelliğiyle de burjuva enternasyonalizminden ve her türlü sol (sosyalist, komünist, masonik) enternasyonalizmden ayrılır.

Türkiye'deki İslâmî hareketin antropolojik temeli vardır. (Antropoloji kelimesinin Fransızcadaki değil, İngilizcedeki anlamına ağırlık verdiğimi, yani insanın kaderini de içine alan inceleme alanını önemsediğimi belirtirim) Türkiye'deki İslamî hareketin insan hazinesi şu kaynaklardan beslenir: “1- Anadolu'ya göç döneminde Türkmenlerin yoğunlukla yerleştiği bölgeler. 2- Doğu Anadolu. 3- Doğu Karadeniz. 4- Rumeli muhacirleri. (Bu sıralamayla

karşılaşınca bazı okuyucularım hafifçe tebessüm edip: Geriye ne kaldı zaten? diye sorabilirler.) İslâmî hareketin antropolojik temelinden anlamamız gereken şudur ki bu harekete güç kazandıran insanlar toplumsal kimliklerini din dolayımından geçmeksizin bulamayan kimselerdir. Bu özelliğiyle İslamî hareket üzerinde yaşadığımız toprakların niçin "yurt" olduğunu izah edebilme gücüne sahip yegâne harekettir.

Türkiye'deki İslamî hareketin sosyo-ekonomik temeli vardır. Yani bu ülkede İslamî talepler sosyal ve iktisadi taleplerle paralel olarak ileri sürülmektedir. Türkiye'ye mahsus değerlerin beynelmilel finans kuramlarına peşkeş çekilmesinden kayba uğrayan iş sahipleri İslamî hareketin içindedir. Türkiye'nin kendine mahsus bir iktisadi yapı oluşturarak güçlenmesini bekleyen ve bundan çıkar uman kesimler İslamî hareketin destekçisi durumundadır. Nihayet, Türkiye'nin dünyadaki siyasi ve sosyal dalgalanmaların himmetine bırakılmasından, sanayiin çökertilmesinden, tarım ürünlerinin değer kaybetmesinden şikayetçi olanlar İslamî hareketten ümidi olanlardır.

Yukarıda saydığımız özellikler bir ölçüde malûmu ilâm kabilinden görülse de zikredilmeleri ve bir esasa bağlanmaları zaruridir. Çünkü Türkiye'deki İslamî hareket vardığı sıfır noktasında bir mağma halindedir ve doğru kanalda akmayacak olursa bütün müsbet vasıfları menfi vasıflar haline dönüşebilir. Türkiye'deki İslamî hareketin hem kendi sıhhat şartlarını temin etmesi ve hem de kendi dışındaki insanlara kurtuluşun vesilesi olması doğrudan doğruya yapacağı ittifaklarla, bu ittifakların sağlamlığıyla sağlanabilecektir.

Bu konuda soracağımız ilk soru şudur: Türkiye'deki İslamî hareket ülke dışından bir müttefik bulabilir mi? Böyle bir soruya kısa yoldan "hayır" diyebiliriz. Dünya sisteminin merkez güçleri Türkiye'deki İslamî hareketi, hareketin özü sistem aleyhtarı olduğu için desteklemeyeceklerdir. Eğer herhangi bir destek sözkonusu olursa bunun kısa vadede merkez güçlerin maşası görevini yüklenenlere verileceğini ve uzun vadede dünya ölçüsündeki İslamî hareketi sabote etmede kullanılacağını bilmek gerekir. Türkiye'deki İslamî hareketin müttefiki herhangi bir üçüncü dünya ülkesi olamaz. Çünkü bu ülke kendi üzerindeki sömürgeci baskısını kaldırabilmiş ve denetimci ülkenin çizdiği planın dışına çıkabilmiş değildir. Tam tersine bu ülkeler Türkiye'nin nisbî bağımsızlığından istifade edebilmek için Türkiye'deki İslamî harekete ümitle bakar durumdadırlar.

Şu konunun sarahatle kavranılması gerekir ki Libya, Suudi Arabistan ve İran gibi ülkeler, kendi aralarındaki meseleler ne olursa olsun ve hangi ideolojik tezi İslamî temayüllerin yardımıyla ileri sürerlerse sürsünler dünya sisteminin

merkez ülkelerindeki güçler dengesinin meselelerine aşırı derecede bulaşmış haldedirler. Sözkonusu meseleler İslâm'ın yeryüzünde kendi kimliğiyle ve bağımsızca belirmesine değil, elinde kozlar bulanan dünya güçlerinin (bunlara ister çok uluslu şirketlerin kendi aralarında çatışmaları isterse merkez ülkelerin milli sermayelerinin şirketlerle çatışmaları deyin) gövde gösterilerine matuftur.

Eğer Türkiye'deki İslamî hareketin ülke dışından bir müttefiki olmayacaksa ülke içinde hangi güçlere olumlu bir tavır gösterecek? Ülke içinden müttefikler bulunacak mı? Çetin bir soru. Çünkü Türkiye'de bazı kozları elinde bulunduruyor olmak ancak ülke dışından müsamahaya mazhar olmakla mümkün.

Müslümanlar kendi aleyhlerine işleyen bir mekanizmanın sağından veya solundan medet umarak davalarını yürütemeyecekler. Fakat bunun tersi mümkün ve bugüne kadar Türkiye'de yaşanan sosyal değişme Müslümanların güçlerinin kendi aleyhlerine kullanılması şeklinde yürürlüğe girdi. Müslüman halkın meşruiyyet zemini İslam kaynaklarından uzaklaşan bir ortamın gerçekleşmesine malzeme sağlaması için devreye sokuldu. Yaşanan sürecin zıt istikamette seyretmesi için ne yapılabilir?

Buraya kadar yazdıklarım bazılarına çok karamsar bir tablonun sergilenmesi gibi görünebilir. Öyle ya Türkiye'de bir İslamî hareket oluşum halindedir, fakat bu oluşum henüz müstakar gelişmesini ortaya koymadığı için müsbet bir değişmenin olduğu kadar menfi bir değişmenin de yollarını açabilir. Olumlu yolların mı, yoksa olumsuz yolların mı açılacağını belirleyecek olan Müslümanların kuracakları ittifaklardır. Gelgelelim Türkiye'deki İslamî harekete ülke dışından müttefik bulmak mümkün değildir ve ülke içinde ittifak kurulmasına müsait bir ortam henüz tesis edilmiş değildir. Yalıtılmış, enterne edilmiş bir İslâmî hareket mi var Türkiye'de? Müslümanlar sıkıştırılmış durumda mı?

Karamsar gibi görünen tablonun meseleye bağlanarak bakıldığında büyük bir imkânı gözler önüne serdiğini söylemek isterim. Türkiye'deki İslamî hareketin ülke dışında müttefiki bulunmayışı iyidir. Çünkü bu Türkiye'de gerçekleştirilecek bir İslamî dönüşümün dünya sisteminin dümen suyuna girme ihtimalini azaltmaktadır. Yani Türkiye'de Müslümanların başarısı sonradan "diyet" ödenecek bir kaçamak biçiminde ortaya çıkmayacak, fakat dünya sisteminin çarklarının durmaya başladığının işareti olacaktır. Böylelikle Türkiye altıyüz sene öncesinde olduğu gibi gaza beyliklerinin dünya ölçüsündeki prestijine sahip bir ülke durumuna yükselecektir. Bu söylediklerimin bir "hamaset" gibi anlaşılmasından korktuğumu ifade etmeliyim. Kalbinde "vehen"

olanlar dünyadaki küfr sisteminin Müslümanlara hiç göz açtırmayacak kadar güçlü olduğunu sanırlar. Halbuki hiç öyle değildir. Kâfirlere güç kazandıran yalnızca Müslümanların yanlış hesapları olmuştur. Yapılan hesap eğer İslamî hedeflere varılamadığı zaman dahi şahsî, zümrevî veya kavmî bakımdan kârlı çıkma esasına oturtulmuşsa, elbet bundaki açıktan yararlanacak olan küfr sistemidir.

Ülke içinde Müslümanların ittifak kurabilecekleri bir ortama ulaşmamış bulunmalarında da yakınmayı gerektirecek bir yön aranmamalı. Çünkü ülke içinde Müslümanların hiçbir zaman müttefiki olmayacaktır. (Olmamasından yarar umulmalıdır) Müttefik demek iki veya daha fazla ayrı güç demektir. Halbuki Müslümanlar Türkiye'nin ve bütün İslam âleminin ve giderek insanlığın meselesini yüklenmekle bir haklılık odağı oluşturacaklardır. Bu dairenin yakınında bulunanlar gün geçtikçe dairenin içinde yer alacaklar böylelikle daire büyüyecek yani uzaktakini yakın kılacaktır. Türkiye'de müttefik değil, ihvan arıyor olmamız gerek. Bütün ülke insanlarının kıblesinin aynı olduğu bir durumda mevcudiyetimizi izaha gücümüz yeter.

Birleşebilmemiz için ayrı olduğumuzu kabul etmemiz kaçınılmazdır. İttifak kurabilmemiz için ise başka başka unsurlar olduğumuzun kabulü şarttır. Türkiye'de ve dünyada bizimle aynı çamurdan yaratılmış olduğuna bizim gibi inanan insanlarla birleşeceğiz, ama ateşten yaratılmış olduğunu ileri sürerek böbürlenen ve kendini müstağni sayanlarla savaşacağız. Ateş yâranına ne kadar şiddetli düşmanlık gösterirsek Müslümanlar arasındaki dostluğun yaygınlığını ve derinliğini o kadar çok artırmış oluruz.

İSLÂMÎ HAREKET BİR DİN HAREKETİ MİDİR?

Karşınıza kafa konforunuzu bozacak bir soruyla çıkıyoruz: İslâmî hareket bir din hareketi midir? İlk bakışta böyle bir soru çoğu kimseye saçma veya çelişik bir soru gibi görünebilir, ama terimleri teker teker ele alıp onlara bir tanım, bir açıklama çabasına girmeye niyet edersek bu sorunun hiç de saçma olmadığını, hatta bir zihin açıklığına varmak için buna benzer sorulara ne çok muhtaç olduğumuz anlaşılabilir.

Bize soruyu saçma imiş gibi gösterecek olan meseleye şöyle yaklaşmış bulunmamızdır: İslâm bir din olduğuna göre, İslâmî hareketin de dinî bir hareket olmaklığı gerekir, aksi halde Müslümanları (yani bir dinin saliklerini) İslâmî hareketin hizmetine çağırmanın bir anlamı olmaz. İslâmî hareket olmasaydı Müslümanları ayrı, İslâmî hareketi ayrı mütalaa etmemiz gerekirdi. Bu akıl yürütme içinde İslâmî hareketi bir dinî hareket olarak kabul etmemiz için şu iki esası geçerli ve yürürlükte saymamız gerekiyor: 1-İslâmî hareket, İslâm dininin kendine mahsus dinamizminin ortaya çıkardığı bir harekettir. 2-İslâmî hareket Müslümanların kendi hayatlarının gereği olarak, yani İslâm'a uygun yaşama uğruna giriştikleri bir harekettir. Bu önermelerin gerçeğe uygunluğunu soruşturmaya başlamadan önce, ilk önermemizin, yani “İslâm bir dindir” diye ifade ettiğimiz önermenin gerçeği yansıtıp yansıtmadığına bir bakalım:

İçinde yaşadığımız medeniyet din kelimesine bu medeniyetin oluşumu içinde bir anlam yüklemiştir. Medeniyet yayıldıkça ve hakimiyetini başka kültürler, başka ülkeler üzerinde hissettirdikçe din kelimesinin yaygınlığı medeniyetin bu kelimeye yüklediği anlam çerçevesinde artmıştır. Türkiye'nin yönetimine hakim olan devlet adamları da batılılaşma sürecine girildiğinden bu yana din kelimesine medeniyetin verdiği anlamı geçerli saymış, anlam bakımından medeniyete iltihak etmiş, daha doğrusu böyle bir anlama iltihak edilmesini karar altına almışlardır. Bu kararın uygulamaya konulması en az ikiyüz yıldır yaşadığımız bir vakıadır ve elinde askeri, ideolojik, ekonomik gücü tutanlarca günümüze kadar fasılasız devam etmiştir, etmektedir.

Sosyal hayattan, siyasi rejimden, iktisadi işleyişten bağımsız bir din anlayışı İslâm'a yabancıdır. Fakat bu gerçek sadece İslâm bakımından değil, kapitalizm

öncesi dünyanın diğer bütün kavrayış biçimleri bakımından da farkedilebilir niteliktedir. Asya'da, Avrupa'da ve dünyanın herhangi bir başka yerinde kapitalizm öncesi dönem boyunca bugün anlaşılan anlamıyla “din” yoktu. İnsanlar dinlerini diğer kişilik özeliklerinden ayırmazlardı. Gerçi gerek ferd olarak, gerekse kavim olarak bir dinden diğerine geçenler oluyordu, ama böyle bir değişme hayatın, dünyanın ve yaşama imkânlarının da değişmesi sonucuna varıyordu. Kapitalizm öncesi İbranî-Hıristiyan âlemde bile bir insanın niçin şöyle veya böyle davrandığını mensup olduğu dinle, o dinin ortaya çıkardığı kültürel çevreyle doğrudan ilişkisi vardı. Kısacası, din her ferdin inanç olarak içinde sakladığı bir vicdan meselesi değildi. Din gerçeğini çalışma hayatından, devlet idaresinden ve eğitimden ve eğlenceden ayırmak, bağımsızlaştırmak kapitalist medeniyetin ortaya çıkardığı bir sonuçtur. Ancak kapitalist medeniyetin hükümranlığı altında bir ferdin hem bir futbol takımı taraftarı olup hem de bir din sahibi olması gerçekleşebilmiştir. Fakat bu sonuç ne zaman ne de mekân bakımından birdenbire kesin sınırlarla ortaya çıkmış değildir. Günümüzdeki kapitalist hükümranlık altındaki din anlayışı haham kültüründen ve ruhban düzeninden bariz izler taşır. Aynı sebebten ötürü de günümüze kadar uzanan lâik kültür çeşitli yönleriyle hiç bir ilâhi mesnedi olmadığı halde din-benzeri karakteriyle göze çarpar.

Batılı (kapitalist) anlamıyla din (religion) kelimesi anlam yükünü Avrupa'daki gelişmelere borçludur, ama sözkonusu gelişmeler de **religion** kelimesinin zihinlerde uyandırdığı yankıyla doğrudan bağlantılıdır. **Religion** (din) kelimesi bir yoruma göre Latince **religare** mastarından türemiştir. Demek ki bu kelimeyle iki şeyi birbirine bağlamak, bağımlı kılmak ifade edilmek istenir. **Religatio:** bağlama eylemi, iliştirmek demek. Bir diğer yoruma göre **religion** kelimesinin türediği mastar **religere** ya da **relegere**'dir. Bu da toplamak, toparlanmak anlamına geliyor, Latince'de **religio** denildi mi, görevlerini yerine getirmedeki titizlik, bağımlılık, vicdan dile getirilmek istenir. Bütün bu açıklamalardan muradımız şudur ki, batıda teşekkül eden din anlayışı bir şümulu değil, bir tazammunu öne almakla daha sonraki gelişmeleri hazırlamış, dinin hayattan kopmasını kolaylaştırmıştır. Bu kadarla da kalmamış din kelimesi ile suç kelimesi batılı anlayış içinde birlikte anılabilen sözler haline gelmiştir. Eğer Latince yasaklar demek istiyorsanız **religio est** veya **religiosum est** demek zorundasınız.

Batı medeniyetinin doğduğu topraklarda din daha başından beri yasak koymakla, rapt etmekle, kapamakla, tutmakla (giderek tutuklamakla) bağlantılı bir yere sahip olmuştur. Bütün bunlardan batılı anlamda din anlayışının sadece

yasaklar koyan, suçlayan ve acı çeken haham-ruhban otoritesini ifade ettiğini değil, aynı zamanda hayatın din ve din-dışı olarak bölünmesinin de batılı anlayışın temelindeki esaslar arasında yer aldığını kavrarız. Böylece batılı hayat tarzının yaygınlaştığı, özüne ulaşılmasa bile batılı bakış açılarının taklid edildiği günümüzde din denilince bir çeşit özel psikolojik durumun kastedildiğini farkedebiliriz. Modern insan için din insanların iç dünyalarında çevrimini tamamlayan bir duygusallık olarak önem sahibidir. Bu insanın gözünde din hayatı sadece kendisinin kefil olduğu bir ahlâk sistemi olarak yaşanır.

Günümüzün bilgilenme seviyesi Avrupa'da doğan medeniyetin din anlayışının gelmiş geçmiş bütün kültür ve medeniyetlerin din anlayışından farklı olduğunu, giderek kapitalist medeniyetle gelen din anlayışının bir sapma olduğunu ortaya çıkarmıştır. Avrupa hıristiyanlaşmamıştır. Hıristiyanlık Avrupalaşmıştır. Bu haliyle Avrupa'nın din anlayışı İslâm'ın din anlayışıyla zıtlık arzeder. İslâmî anlayış içinde Arapça DİN kelimesinin aşağıdaki anlamları taşıdığı bilinmektedir: 1-Üstünlük, üstün gelmek. 2-Hizmet, bir gücün hizmetinde olmak. 3-Uyulan âdet, kanun ve yollar, konulmuş kurallara uygun davranışlar. 4-Hakkında hüküm verme, yargılama, mükafat veya ceza verme, hesap görme. Arapça din kelimesinin anlamı doğru kavranıldığında görülecektir ki, eğer insan türünün hayvanlardan ve bitkilerden ayrı bir hayatları varsa, insanlık canlı-cansız bütün yaratıklar arasında mahsus bir yere sahip sayılacaksa din bu ayrı hayatın, bu mahsus yerin bütününe şamildir. Müslümanlar “Allah katında din İslâm'dır” hükmünü öğrendikleri zaman bir yaşama biçiminden sözedildiğini anlamaktadırlar. Sözkonusu biçim insana ilişkin hiçbir hususu, hiçbir hususiyeti dışarda bırakmadığı gibi insandan gayri yaratıkların insanla olan ilişkilerinin de nasıl olacağına dairdir.

Modern medeniyetin din anlayışına sahip olmak içlemde, tazammunda kalmak demeye gelir. İslâm'ın din anlayışına ulaşmak, yani Müslüman olmak kapsamı bilmek, şümulden haberdar olmak demeye gelir. Böylece dini kapsayıcı bir hayat tarzı olarak kavrayan Müslümanlar için, “İslâm dinlerden bir dindir” önermesinin gerçeği yansıtmadığını ileri sürebiliriz. İslâm'ın vüs'ati Müslümanların vasî olmaklığını intâc eder. “Din yalnız Allah'ın oluncaya kadar cihad ediniz” hükmü Müslümanların din vakıasını ferdi bir vicdan muhasebesi olarak görmediklerinin açıklamasıdır. Cihad ve mücahede bir şeyi gerçekleştirmek üzere girişilen çabalardan ibaret değildir. Sözkonusu olan “bir şey veya bazı şeyler” değil, “herşey”dir. Şümul esas olduğundan İslâmî hareket bir din hareketi olamaz, mücahede bizatihi harekettir. İnsana mahsus, insan için, insan dolayısıyla hareketin adına din hareketi demeyiz. İslâmî hareket, olan,

olmakta bulunan insan hareketi değil, olması gereken insan hareketidir. Hem İslâmî harekette bulunmak, hem de yanlış hareket etmek mümkün değildir. Çünkü yanlış hareket insan eliyle insan için, insanın yaratılışına uygun hareket olamaz. Bu son söylediklerimin insan olarak hataya düşmek, günah işlemekle ilgisi yoktur. İslâmî hareket hatasız ve günahsız insanların hareketidir demek istemiyoruz. Söylediğimiz şudur: Bir hareketin İslâmî hareket olması, o hareketle İslâmî duruşun tetabuk etmesidir. Müslümanların bu konuda yükümlülükleri vardır, fakat iktidarları yoktur.

Yukarıdaki açıklamalar karşısında şu itirazı ileri sürmekte haklı olabilirsiniz: Batılı anlamda değil, ama kendi taşıdığı anlam bakımından İslâmî hareket bir dinî hareket değil midir? Bu soruya doğru cevap verebilmek için başlangıçta zikrettiğimiz iki önermeye dönmek gerekiyor. Bu önermeleri şöyle ifade etmiştik: 1-İslâmî hareket, İslâm dininin kendine mahsus dinamizminin ortaya çıkardığı bir harekettir. 2-İslâmî hareket Müslümanların kendi hayatlarının gereği olarak, yani İslâm'a uygun yaşama uğruna giriştikleri bir harekettir. Yani İslâmî hareketi kendi taşıdığı anlam bakımından bir dinî hareket olarak kabul etmemiz ya bu hareketin öz değerleri bakımından saf aksiyon tarzında ortaya çıkmasıyla, ya da öz değerlerini yaşatmakta olan Müslümanların dış müdahale karşısında reaksiyon göstermeleriyle doğrulanabilir. Hem yaşadığımız zaman diliminin şartları bakımından, hem de İslâm'ın hükümlerinin yerinde ve isabetli anlaşılması gereğince İslâmî hareketin bir dinî aksiyon veya bir dinî reaksiyon olamayacağı söylenmelidir. İslâmî hareketin bir dinî aksiyon olduğunu söyleyebilmemiz için ise vazedilmiş haliyle uygulanmakta olanın korunması uğruna bir hareket olduğunu kabul etmek zorundayız. Ne biri, ne öteki günümüzde yaşanılan gerçeklerle uyum halinde değil.

İslâmî hareket bir din hareketi olarak asr-ı saadette başlamış ve din tamamlanmıştır. Bugünün insanları olarak bizler bu tamamlanmış dine uyarız. Önümüzde görev olarak yeni bir inanç vazetmek bulunmuyor. Modernist İslâmcının başta olmak üzere birçok iddia sahipleri Müslümanların aktüel şartlarının İslâm'ın gerçek çehresini yansıtmadığını, İslâm'ı doğru anlamak için yeniden kaynaklara dönmenin zaruretini vurgulamışlardır. Ne yazık ki, kaynaklara dönmek gibi haklı bir gerekçenin vardığı veya varmak istediği sonuç oldukça tuhaf durumlarla karşılaşılmasına sebep olmuştur. Modernistlerin vardıkları bütün sonuçlar kâfir medeniyetin yaşama şartlarına uymakta İslâmî bir engel olmadığı yolundadır. Böylece modernistler İslâmî hareketi bir din hareketi haline sokmakta tereddüt göstermemişlerdir, çünkü gerçekten yeni bir din ortaya çıkarıp, yeni bir din yayma hevesi peşinde olmuşlardır. Böylece Müslümanlar

arasında ana gövdeyi canlandıran yollar ve usûller terkedilmiş, ana gövde içinde onu küfrün tasallutu karşısında hem kafa karışıklığına, hem de koordine davranmaktan uzaklaşmaya sebep uzlaşmazlık usûlleri icat edilmiştir. İslâmî hareketi bir din hareketi olarak anlamak isteyenler kendilerini yeni bir din kurma gayretkeşliğinden kurtaramamışlar. Bu nafile çabaları da Müslümanların savunulabilir mevzilerinden mahrum kalmaları sonucuna ulaşmıştır. Günümüzün İslâmî hareketi kaybedilmiş mevzilerin tekrar ele geçirilmesine matuftur.

İslâmî hareket ne protestanlık gibi eski yapıya karşı yeni bir din yorumuyla gelen bir harekettir, ne cizvitlik gibi eski yapının kendini korumak üzere dış tesirlere karşı savunmaya girişerek bir reaksiyon oluşturmasıdır. Bu ikinci tarzdaki din hareketinin doğması için azınlıkta kalan örgütlü bir ruhban zümresi gereklidir. Siyonistlerin dini hareketlerinin temelinde de böyle bir vakıa yer almaktadır. Şunları gözden uzak tutmamak gerekir ki, Müslümanlar dünyanın her yerinde kitlevî bütünler halinde yaşamaktadırlar. Azınlıkta bulundukları toplumlar içinde bile varlıklarını olabilen en büyük birimle devam ettirmektedirler. Buna mukabil dünyanın her yerinde Müslümanlar sosyal varlıklarını olmaları gereken vasıflarla devam ettiriyor değildirler. Modernist İslâmcılara hak verdirecek şekilde kaynaklara olan bağlılıklarını gevşekleştirmişler, ama modernist İslâmcıların yeni din tasarımlarına zemin olmayacak kadar da İslâm'ın aslî ruhuna olan sadakatlerini korumaktadırlar. Dolayısıyla fanatik bir azınlığın din hareketi olarak İslâmî hareket ortaya çıkamamaktadır. Yine de dünyanın her yerinde İslâmî hareketi başlatabilecek potansiyel varlığını korumaktadır. Bu neden?

Bu şundan: Bütün şümulu ile İslâm, kendi sâliklerine Müslüman olabilmenin yollarını sarahatle göstermiştir. Bilgi veya zekâ seviyesi ne olursa olsun Müslümanca yaşamak isteyen her insan nasıl davranacağı, neler yapacağı hususunda hiçbir zorlukla karşılaşmaz. Zorluk ancak Müslüman gibi görünüp de Müslüman gibi davranmak istemeyenlerin payına düşmektedir. Dünyanın hiçbir yerinde İslâmî hareketin bir din hareketi olmasına gerek yoktu; eğer hareket olacaksa, kendisi, bizatihi İslâmî hareket olması kâfi gelmektedir. Hareket eden Müslüman olduğunda hareket kendiliğinden İslâmî hareket kimliği kazanmakta ve istenirse İslâm tarihindeki gelişmeler Müslümanlar arasındaki meselelerin halli için bir dağarcık görevi görmektedir. Ne yazık ki “istenirse” demekle mesele çözülmüş olmuyor. Şimdilik asr-ı saadetten günümüze kadar Müslümanların fikrî ve amelî verimleri Müslümanlar arasındaki ayrılıkları şiddetlendiren bir nitelik arzetmektedir.

İslâmî hareketin bir din hareketi sınırlarına hapsedilmesi günümüz kapitalist

medeniyetini ellerinde tutanların özel bir gayretle arzuladıkları bir sonuç olsa gerek. Kâfirler İslâmî hareketi bir yandan herhangi bir dinî hareket gibi görmek ve göstermek istiyorlar. Bir yandan da İslâmî hareketin bir din hareketi olamayacak kadar beşeri mesele yüklenmiş oluşundan dem vuruyorlar. İslâm karşısında kâfirlerin duydukları bu ikili rahatsızlık İslâmî hareketin ne büyük bir imkâna sahip olduğunun göstergesidir. Gerçekten, tarih boyunca neler yaşanmış olursa olsun, Müslümanlar arasında derin uçurumlar açılmış değildir. Müslümanlar "ümmet-i Muhammed" olma zemininde birleşme şansına bugün bile sahiptirler. Diğer taraftan İslâm kaynaklarına yeni bir din ortaya çıkarma kaydıyla değil de ümmetin bir çıkış yolu bulması gayesiyle eğilinmesi halinde bütün gayri İslâmî iktidar odaklarının devre dışı bırakılabileceği açık seçik farkedilebiliyor.

İşte bu imkânları Müslümanların kullanmasına engel olabilmek için kâfirlerin siyaset platformunda uygulamaya koyma gayretinde oldukları bir program var. Bu programa göre insanların önüne bazı zıtlıklar getiriliyor: 1-Dünyevî siyasî hedeflerle İslâm'a bağlı olanların canlı bir siyaset gütme istekleri birbirine zıtlaştırılıyor. 2-Bir yana İslâmî taleplerin siyasi dille ifadesi, diğer yana siyasetten arıtılmış bir İslâmî bağlılık konuluyor. 3-Siyasi otorite gayri İslâmî hedeflerin gerçekleşmesi için Müslümanların desteğine başvururken, Müslümanlar siyasi bir güce kavuşmaktan İslâmî gerekçelerle geri duruyorlar. Netice olarak İslâmî hareket gerçek bir hareket niteliği kazanma gücüne, bu güce en yakın olduğu zamanlarda bile ulaşamıyor.

Kâfirlerin İslâmî hareketi bir başarılı sonuca vardırmamak için her türlü karmaşık duruma yol açmalarında şaşılacak bir şey yok. Asıl şaşılacak husus Müslümanların bu karmaşıklığı bir sarahate tebdil etmede yaya kalışlarıdır. Anlaşılan odur ki Müslümanlar İslâmî hareketin varacağı hedef konusunda açık seçik görüşlerden mahrumdurlar. İslâmî hareket yürürlükteki mekanizmanın sadece gardiyanlarını mı değiştirecek? Amaç bu değilse, acaba yürürlükteki mekanizma yerini başka bir mekanizmaya mı bırakacak? Yoksa İslâmî hareket mekanizma kavramından uzak bir toplum anlayışının örneğini verme çabası mı gösterecek? Bütün bu soruların cevabını Müslümanların neden yana olduklarını değil neye karşı olduklarını bilirsek bulabiliriz. Çünkü Müslümanların neden yana oldukları bellidir. Onlar yeni bir din koymayacaklarına göre uyacakları kuralları şimdiden tanıyor olmaları gerekir. Ama acaba karşı oldukları yapılara gerçekten karşılar mı? İslâmî hareket insanlık ırmağının kendi mecrasını bulma yönünde gelişen bir harekettir. Böyle bir sorumluluğun yerine getirilmesi, böyle bir göreve liyakat hepimizin tek tek meselesi.

BU İŞ PARTİYLE OLUR MU?

Türkiye'de İslâmî hareket bir düşüncenin toplum içinde müşahhas belirtileriyle dışa vurması biçiminde değil, bir siyasî gelişmenin gereği olarak, kendiliğinden bir vakıa biçiminde ortaya çıktı. Bu haliyle ona “İslâmî hareket” denilip denilmeyeceği de tartışmaya açık bir konu. Niteliği ve niceliği ne olursa olsun, görmezlikten gelinemeyecek bir “vakıa” var. Bunu anlamak, anlaşıldığı kadarıyla da “hayra tebdil etmek” Türkiye'de yaşayan her sorumlu ve ciddi kişinin meselesi olmuştur. “Hayra tebdil etmek” dedik ama, acaba ülkemizde yaşayan kaç kişi hayrın ne anlama geldiği konusunda uzlaşabilir? Kendisine ağzını açma fırsatı verilen her kişi, bu fırsatı kullanma ehliyetini kazanan herkes ilk ve son cümle olarak şunu söylüyor: Benim dediğimi yapın, benim sözümü tutun herşey düzelecek! İki veya daha fazla kişi sadece kendi sözlerinin tutulmasını istiyor ve bu kişilerin dedikleri birbirinden farklı ise onları dinleyen insanların şaşkınlığa düşmemesi için hiç bir sebep kalmaz. Halbuki bütün derdimiz şaşkınlıktan kurtulmak. Bu işin sadece bir yanı ve üstelik aydınlık tarafı.

İşin bir de karanlık tarafı var. Türkiye'de İslâmî hareketle münasebettar bazı insanlar da kendi dediklerinin yapılmasını istemek gibi bir teklif getirmedikleri halde, getirilen her teklifin geçersizliğini ifade etmek üzere ağızlarını açarlar. İşte bu gibi insanların ağızlarına yakışan bir soru vardır: Bu iş parti ile olur mu? Burada böyle bir soruyla karşılaştığımızda neler düşünmemiz gerektiği üzerinde duracağız, mümkünse sorunun cevabını vermeye çalışacağız. Belki de cevap veremeyeceğiz. Öyle ya, aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık. Sahiden öyle mi acaba? Hele bir bakalım.

Gerçekten “bu iş parti ile olur mu” sorusu cevap verilmemesi için veya menfî cevap verilmesi için düzenlenmiş bir sorudur. Bu soruyu soran kişi açık yüreklilikle bir cevap arıyor değildir, tam tersine bazı meselelerin kapalı kalması, bir esrar perdesi altında çözümsüz bırakılması niyetiyle konuşmaktadır. Herşeyden önce sorunun merkezinde yer alan “iş” neyi ifade etmektedir? Bu belli değildir, kapalıdır, karanlıktır. Ama biz soruya bir cevap bulmak istiyorsak bu “iş”i açmak, aydınlatmak zorundayız.

Büyük bir ihtimalle “iş”ten kasıt siyasî, sosyal ve iktisadî hayatın İslâm esasları uyarınca düzenlenme hareketidir. Eğer böyle ise, ilk bakışta anlaşılır gibi görünen bu hedef müşahhas tutamakların neler olduğu sorulduğunda her yönüyle anlaşılmaz bir hedef durumuna düşecektir. Çünkü anlaşılması gereken bir duygu, düşünce veya karar değil bir “iş”tir. Yapılması gereken bir iş olduğuna göre, bu işi kim, nerede, nasıl yapacaktır? Daha da önemlisi yapılacak iş mümkün ve muhtemel işlerden hangisidir? Bütün bu soruların cevabını vermeden veya veremeden bir işten bahsetmek, olsa olsa insanları (Müslümanları) işten alıkoymak üzere uydurulmuş bir mevhum işi, bir vehmi ortaya atarak zihinleri bulandırmaya yarar.

Bu vehmin islâmî harekete olan yüksek maliyetini dile getirmeden önce bir hususu vurgulamak gerekli: İslâm'ın insan için ifade ettiği manâyı kavramak üzere tarihî ve coğrafî sınırlamalardan bağımsız düşünmeye girişmek, bir bakıma dünyadan yalıtılmak suretiyle imânın insan hayatındaki yerini kavramaya çalışmak başka, bir Müslüman olarak sorumlu olduğu görevleri yerine getirmek için harekete geçmek yine başkadır. Kavrama çabamızda şartların gerekliliğini aşmaya çalışır ve müşahhas durumların bağlayıcılığından sıyrılırız, mümkün olduğunca soyut plânda meseleleri ele alırız. Fakat eylem safhasında, davranış alanında meseleleri ancak müşahhas yani somut durumlar içinde ele almamız mümkündür. Her iki halde de kendi lehimize ve doğru bir sonuç almak isteriz. Düşünme sürecinden aldığımız sonuçla, davranma sürecinden aldığımız sonuç birbirinden farklı karakterdedir.

Kapalı, anlaşılmaz ve karanlık bırakılmış bir işin İslâmî harekete pahalıya malolacağını iki sebepten ötürü ileri sürebiliriz: Birincisi verimsiz çabalarla emek israfına şahsiyet yıpranmasına yol açar; mümkün ve muhtemel verimli gelişmelerin bazı kaynaklardan mahrum bırakılmasına sebep olur. İkincisi, ne olduğunu sarahatle farkedemediğimiz bu “iş” Müslümanların özlemlerinden denetimlerinden uzak ve sonunda Müslümanların hayatlarını kıskaç altına alacak, onları her bakımdan sindirecek bazı plânların uygulanmasını da kolaylaştırabilir.

Aslına bakarsanız “bu iş parti ile olur mu” sorusu Türkiye'deki Müslümanların kendi yolları üzerinde karşılarına çıkan bir soru değildir. Böyle bir soruyu Müslümanlar Türkiye'deki komünizan hareketlerden ödünç almışlardır. Tıpkı beynelmilelciliği ödünç aldıkları gibi. Sosyalist ve komünist stratejilerde iktidara yürümenin yolu olarak legal ve illegal usûllerden hangisinin seçilmesi gerektiği yıllar boyunca tartışılmıştır. Gerilla savaşından sonuç alabileceğine inananlar klâsik anlamda partileşmeye uzak durmuş, komünist partileri parlamenter işleyiş

içinde yer almakla birlikte ihtilâl yapıp proleterya diktatörlüğünü kuracakları günü beklemişler, ikinci enternasyonale bağlı sosyalistler ise bütün diğer siyasî partileri gibi oyla iktidara gelip desteklerini kaybedince çekilme yolunu benimsemişlerdir. Fakat bugün böyle tartışmalar canlılığını tamamen kaybetmiştir. Çünkü sosyalizm veya komünizm dünyada geçerli ve yürürlükte bulunan düzene muhalefet etmede yetersiz kaldığını itiraf etmesi bir yana, bizatihi varlığı bakımından da dünya sistemine alternatif bir hayat biçimi sunamayacağını da acı bir şekilde farketmiştir. “Bu iş parti ile olur mu” sorusunu sorma gereği duyan Müslümanlar soldaki bu gelişmelerden aşağı düzeyde etkilendiklerinden meselenin sadece kanun dışı yollarla iktidarı ele geçirme hayaline yer veren kısmıyla ilgilenmişlerdir, yoksa bir partinin ne anlama gelebileceğini düşünmüş değildirler.

Eğer tarifi getirilemeyen, tasviri yapılamayan “bu iş” parti ile yapılamayacaksa, nasıl olur? Bu soruya hazırlıklı değildir ilk soruyu soran. Çünkü onun amacı herhangi bir cevap bulmak değildir. Bu işin parti ile olmayacağını kabul edelim yeter. O halde, şöyle bir düşünce zihnimize takılmadan edemez: Acaba bu iş parti ile olmaz cevabını almayı iştiyakla arzu edenler, o bir türlü tarif edemedikleri işin vukuuna da mı iyi gözle bakmıyorlar? Daha da ötede, eğer bu iş partiyle olur görüşü ağırlık kazanırsa, acaba birileri sahip oldukları imtiyazları, bazı kazanç yollarını kaybetme tehlikesi ile mi karşılaşacaklar?

Buraya kadar yazdıklarımda başlıktaki sorunun iyi niyetle ve Türkiye Müslümanlarının haklı endişelerini ifade eder biçimde sorulmamış olabileceğini dile getirmeye çalıştım. Demek ki iyi niyetle ve haklı endişelerin uzantısı olan sorulara ihtiyacımız var. Bence muhtaç olduğumuz sorulardan biri şudur: Bir siyasî partinin Türkiye Müslümanlarına ne yararı olur? Bu soruyu bir başka soruyla tamamlayabiliriz: Bir siyasî partinin Türkiye Müslümanlarına ne zararı olur?

İkinci sorudan başlayalım: Bir siyasî parti Türkiye'de siyasî yarışma alanına girme gözüpekliğini gösteren Müslümanların ne kadar olduğunu ortaya çıkarır. Sayıları nedir? Etkinlikleri nerelere uzanır? Yetenekleri neler yapmaya elverişlidir? Birbirilerine bağlılıkları kültür seviyeleri, dayanma sınırları ne kadardır? Eğer biz Müslümanlar olarak bu hususların ortaya çıkmasını istemiyorsak bir siyasî parti zararımıza olacaktır.

Bir siyasî partinin Müslümanlara zarar vermesine bizatihi o Müslümanlar da sebep olabilirler. Bu da partinin gözde büyütülmesi, insanın ruhen parti içinde hapsolması suretiyle olur. Medeniyetin bütün kurumları karşısında duyulan

endişe bir siyasî parti için de duyulabilir.

Müslümanlar bir siyasî partinin verdiği zararı yarara dönüştürülebilir. Diyelim ki siyasî yarışma alanına girme gözüpekliği gösteren Müslümanların hayal içinde yüzmeden yaşamaları ve sürekli mücahede içinde bulunmaları gerektiğini öğretebilir. Aynı şekilde etkinliklerini sınama fırsatı bulmaları da öğretici olacaktır. Bir bakıma Müslümanlar ne ölçüde etkin olabildiklerini tarttıkça bu etkinliği artırabilme yollarına başvurmaya da gerek duyabilirler. Buna gerek duymayacaklarsa bir siyasî partide çalışıyor olmanın anlamı da kalmayacaktır.

Yalnız Müslümanlar için değil, günümüz şartlarında bütün toplumlar ve bütün insan öbekleri için siyasî partilerin başlıca yararı siyasî olgunluğu artırmasıdır. Siyasî olgunluk insan teklerinin neyi, niçin, nasıl istediği konusunda bilgi ve bilinç sahibi olması demektir. Siyasî partiler siyasî olgunluğu artırmadığı zaman tersi bir işleyiş gösterir ve siyasî olgunluğu azaltırlar. Yani bir siyasî parti bünyesinde bulunan insanların düşünme, tartma ve eleştirme gücünden mahrum otomatlar haline girmesine sebep olurlar. Doktrin partilerinde ortaya çıkan mahzurların başlıcası budur. Klâsik demokrasilerin kitle partilerinde ise aynı teşkilât altında menfaat peşinde koşmak üzere toplanmış bir sürü vardır.

Türkiye Müslümanlarının partiden anladıkları totaliter rejimlerin partileri olmadığı gibi, klâsik demokrasilerin kişiliksiz kitle partileri de değildir. Bir dava adamı olmak ve aynı zamanda siyasî olgunluktan nasibini almak sadece Müslümanların yapısında yer alacakları bir partide gerçekleşebilir. Böyle bir parti en küçük biriminden en yüksek kurullarına kadar aynı sorumluluğu yüklenmiş insanların ahengini sağladığı, onları koordine ettiği ve bu birliği dalga dalga bütün ülkeye yaymayı başardığı oranda haklılığını gösterebilecek, kaçınılmazlığını kabul ettirecektir.

Siyasî olgunluk Türkiye Müslümanları için vazgeçilmez bir değerdir. Söz konusu olgunluğun iki boyutu ihmal edilmediği sürece mesafe alınmaması için hiç bir sebep yoktur. Müslümanların talip oldukları siyasî olgunluğun birinci boyutu aktüel etkinlik, ikinci boyutu tarihî sorumluluk bilincidir. Bunlardan birinin ihmal edilmesi siyasî olgunluğun feda edilmesi anlamına gelir. Bazılar sonuç alalım da siyasî olgunluk olmayıversin tarzında düşünebilirler. Fakat bunlar farkına varmazlar ki siyasî olgunluk kendisi bir sonuçtur ve toplumu her türlü ihtiyatsızlığa karşı uyanık kılar.

Müslümanlar bir siyasî parti çalışması içinde dünya olaylarını belli ilkeler doğrultusunda yorumlamayı ve bu yorum gereğince tavır almayı öğrenirler. Yeteneklerinin kendileri için ve birlikte bulundukları insanlar için hangi değeri taşıdığını ölçebilirler. İnsicamın, istikrarın ve tesanüdün anlamına varırlar. Bütün

bunların gerçekleşmesi için elbette o siyasî partinin bütün kurullarının kurallı ve etkin bir çalışma içinde bulunması gereklidir. Seçimden seçime canlılık gösteren kısa vadeli başarılar peşinde enerji tüketen bir siyasî parti Müslümanların bir çok bakımdan yıpranması tehlikesini getirir.

Bir siyasî parti Müslümanların bir taraf olduklarının göstergesidir. Eğer Türkiye'de Müslümanlık sadece toplum hayatının sosyal psikolojiyi ilgilendiren bir veçhesinden ibaretse ve Türkiye'de herhangi bir olay, herhangi bir durum karşısında "Müslümanlar ne diyor" sorusu sorulamıyorsa peşinen söylemek mümkündür ki, Türkiye'de Müslümanların kendilerine mahsus bir tarafı yoktur. Bir siyasî parti sağlıklı bir işleyişe sahip olmakla toplum hayatında yer alan bir müphemliği ortadan kaldırır. Fakat bu müphemliğin önce o siyasî parti bünyesinde yer alan insanlar tarafından yok edilmesi ve zihinlerinin çözülecek meseleler ve o meselelerin çözüm yolları hakkında berraklığa kavuşması gerekir. Siyasî olgunluk bir partide öğrenilir, bir parti siyasî olgunluğu topluma yaygınlaştırır.

Nasıl silâhsız taraf olmazsa, tarafsız silâh da olmaz. Müslümanlar bir taraf olduklarını belirgin kılmakla, sadece bununla bir silâha kavuşmuş olurlar. Bunun aksi de vârittir. Müslümanların bir taraf olmayışları onların başka silâhlara hedef olmalarını getirebilir. Şu halde bir siyasî partinin etkinliğini geçerli saymak ve bu etkinliğin kapsayıcı kılınmasını sağlamak hem bir toparlanmayı, hem de her kafadan bir ses çıkmayan kurallı bir tartışmayı birlikte getirebilir.

Bir siyasî partinin Türkiye Müslümanlarına en büyük katkısı İslâmî hareket maskesi altında devreye sokulması muhtemel çok yönlü provokasyonlara engel olabilecek bir hattı çizebilme kabiliyetidir. Bir siyasî parti ülke çapında teşkilâtlandığı için çok sayıda insanı ilgilendirir ve bu çok sayıda insanın "dalâlette ittifak etmesi" zordur. Bir siyasî parti başarı şansını kaybetmemek için her türlü maceracılıktan kendini uzak tutmak zorunda kalacaktır. Bir siyasî parti gerek alt, gerek üst kademelerinin çalışmaları dolayısıyla kendini düzeltme, doğru çizgiye sokma imkânını elinde bulundurabilir.

Bütün bu mülâhazalar kâğıt üzerinde kalan temenniler biçiminde anlaşılmaya müsaittir. Herşeyi ülke insanlarının hayatiyeti hangi alanda aradıkları belirleyecektir. Kim ne söylerse söylesin, ülke insanlarının gerçek önlemleriyle onları kuşatan şartlar arasındaki denge kendiliğinden ortaya çıkar. Her seferinde hepimiz ortaya çıkan sonuca bakıp "demek ki böyleymiş" deriz. Hangi işin, hangi parti ile olacağını da vukuunda göreceğiz. Veya göremeyeceğiz.

İSLÂMÎ HAREKETİN NERESİNDEYİZ?

Türkiye'de İslâmî hareket sözünün ne anlam ifade ettiğini anlamak kolay değil. Bu konuda akla takılan ilk soru böyle bir hareketin olup olmadığıdır. Gerçekten yalnız İslâmî hareketin değil, herhangi bir düşünce akımına, bir ideolojik yönsemeye ilişkin bir başka hareketin de Türkiye'de olup olmadığı, daha doğrusu toplum içinde bir melce bulup bulmadığı ülke gerçeğini kavramak bakımından vazgeçilmez önemdedir. Kestirmeden bir tespitte bulunabilmek için bazı basitleştirmeler yapmak zorundayız. Önce İslâmî hareket ile diğer bütün düşünce akımlarına dayalı hareketler arasındaki farkı vurgulayalım: Türkiye'de Batı'dan ödünç alınan düşüncelere dayalı hareketler (ister liberal-sağcı, isterse sosyalist-solcu olsun) canlılıklarını, hayatiyetlerini, etki güçlerini özel teşvik tedbirlerine borçludurlar. İslâmî hareket ise su yüzüne çıkma imkânını kendisine tanınan ruhsata borçludur. Yani Batı kaynaklı düşünceler ancak özel destek bulurlarsa yaşayabilir, İslâmî düşünce ise üzerine konan ambargo kalktığı oranda yaygınlaşabilir.

Dikkat edecek olursanız yazıya başlık olarak konulan soru “İslâmî hareketin neresindeyiz” biçiminde düzenlenmiştir ve meselâ “İslâmî hareket nerededir” gibi bir soru dile getirilmemiştir. Çünkü İslâmî hareket içinde yaşadığımız toplumun derinlerinden yükselen ve kılcallarına kadar sokulabilen bir hareket olsa bile, hiçbir çağda belli bir odaktan çevresine yayılan, belli bir güç odağının etkisini farklı unsurlar üzerinde hissettirdiği türden bir hareket olmamıştır. Dolayısıyla Türkiye için bir yerlerde başlayıp bir yerlere doğru giden bir İslâmî hareket sözkonusu değildir. Üzerinde yaşadığımız topraklar bir İslâmî hareket dolayısıyla Müslümanlara açılmış ve yine bir İslâmî hareket dolayısıyla Müslümanların elinde kalmıştır. Türkiye'de hiçbir siyasi veya sosyal değişme İslâmî hareket kılığına bürünmeden gerçekleşmemiştir. Tanzimat sûreta bir İslâmî hareket, hilâfetin kaldırılması sûreta bir İslâmî harekettir. Fakat İslâmî hareket bu sonradan içi boş olduğu farkedilen hareketlere katılıp sonradan oyuna getirildiğini anlayan insan kalabalığının mazrufu bulma yolundaki atılım gücünü bir potansiyel olarak koruyan bir başka İslâmî harekettir.

İslâmî hareket nerededir diye sormamıza gerek yoktur. Çünkü İslâmî hareketin

nerede olduğunu biliyoruz. İslâmî hareket devletle millet arasında bulunmaktadır. Her an ve her dakika oradadır. Asıl meraka konu olan bizim İslâmî hareketin neresinde bulunduğumuzdur. Hatta soru daha genelleştirilerek Osmanlılar İslâmî hareketin neresinde idi, tek parti dönemi İslâmî hareketin neresinde idi, demokratik uygulamalar içindeki Türkiye İslâmî hareketin neresinde idi şeklinde sorulabilir. Çünkü İslâmî hareket aynı derecede devletin ve milletin varlığının teminatıdır. Devlet de millet de ihkak-ı haktan vazgeçtiği zamanlarda İslâmî hareket gücünden birşeyler kaybetmiş, buna mukabil devlet ve millet ihkak-ı haktan başka çaresi kalmadığını anladığı zamanlarda İslâmî harekete sığınmıştır. Bütün bu sözlerin anlamı ne? Neler oluyor? İslâmî hareketin neresindeyiz?

Günümüzü doğrudan ilgilendiren anlamda İslâmî hareketin karakteristiği 1945 sonrasında Türkiye'de yaşanan siyasi gelişmeler belirlemektedir. 1945 yılı, yani İkinci Dünya Savaşının sona ermesi Türkiye'de İslâmî hareketin geriletilmesi uğruna kastî baskı yapan güç (genel olarak Avrupa, özel olarak İngiltere) dünya siyasetindeki ağırlığını kaybetmiştir. Nazi Almanyası artık yoktur. Naziler Yahudiliğe olduğu kadar, semitik saydıkları için Hıristiyanlığa ve İslâm'a da muhalefet ediyorlardı. Dolayısıyla savaş içinde Türkiye Cumhuriyetine belli bir etkileri olmuşsa, bu etkiyi Müslümanların baskı altında tutulma politikasının paralelinde kullandılar. Faşist İtalya artık yoktu. İtalyan Faşizmi Türkiye'nin Akdeniz kıyılarını kendi tabii sınırları içinde gördüğü için bu toprakların savunulmasında Müslümanlığın en büyük rol oynadığını bittecrübe bildiğinden Türkiye'de Müslümanların baskı altında tutulması yanısıra İslâm kültürünün halkın hayatından çıkarılması işine gelirdi. Savaştan yenilmiş olarak çıkanlar savaş sonrası dönem içinde Türkiye'nin İslâmî hareket bakımından nerede olacağı konusunda söz sahibi olamazlardı. Daha önce hangi tutumu benimsemiş olurlarsa olsunlar onlar için kendi başlarının çaresine bakmaktan başka bir yol görünmüyordu.

Savaştan galip çıkan iki Avrupa ülkesi İngiltere ve Fransa galibiyetlerinden istifade edebilecek durumda değildi. Her iki ülke de savaştan yorgun çıkmış, iktisadi yaralar almıştı. Bir yandan sömürgelerindeki hareketlerle uğraşmak, bir yandan da yayılan Amerikan sermayesinin doğurduğu iç düzenlemelerle meşgul olmak zorundaydılar. Dolayısıyla ne Fransa ne de İngiltere Türkiye üzerinde candarmalık yapabilecek kadar dinç değildi. Savaşın bir başka galibi Sovyet Rusya ise sınırlarının güvenliği endişesiyle Türkiye'den toprak talebinde bulunmuştu. Bu şartlar altında Türkiye Cumhuriyeti İslâm kültürüne karşı hasmane bir tavır alan CHP politikasına devam edemez hale girdi. Bir kere böyle

bir politikadan ötürü kendisine destek olacak güç veya güçler ortadan kalkmıştı, ikinci olarak soğuk savaş şartları din aleyhtarlığı rolünü Sovyet tarafına yüklemişti, Amerikan tarafı geleneksel değerlerin korunması rolünü oynamak zorundaydı.

İslâmî hareket bu fırsattan yararlanmadan edemezdi. Türkiye'de İslâmî hareketin mesafe kazanması için herhangi bir teşvike ihtiyacı yoktu. Kastî ve acımasız baskıların uygulamadan kaldırılması ona yeterdi. Nitekim 1950'de Müslüman çoğunluk kültür politikası tamamiyle İslâm'a karşı olmakla belirlenmiş bir siyasi iktidarı devirdi. 1950'den günümüze kadar Müslüman kimliğe sahip çıkma mücadelesi aralıksız devam etti. Resmi ve gayri resmi bütün kanallardan İslâmî konularda bilgilenme ve modern hayatın zorlamaları karşısında olabildiğince Müslüman tavırlar edinme, Türkiye'de yaşayan insanların en baskın çıkan eğilimi haline geldi. O kadar ki Batı'dan ödünç alınan düşüncelerle canlılık sahibi olan ve İslâmî harekete karşı planlanmaları için özel destek gören eğilimler dahi tıkandıkları yerde İslâmî hareketin değirmenine su taşımaktan fazlasını beceremediler.

27 Mayıs 1960 darbesi ve ardından gelen 1961 Anayasası Türkiye'de sola ve sosyalizme açık fikirlerin kuvvet kazanması için ferah bir ortam sağladı. En az yirmi yıl boyunca Türkiye solcu fikirler ve solculuk adına şımarık taşkınlıklarla sarsıldı. Yayın dünyasında, eğitim kuramlarında, resmi işyerlerinde, sendikalarda solcu baskısını hissetmeden yaşamak imkân haricindeydi. Fakat bu alanlardaki bu ağırlıklı etkisine rağmen hem sol görüşler, hem de bu görüşlerin taşıyıcıları dar etki alanlarına hapsolmuş durumdaydılar. Sol görüşler toplum içine asla nüfuz edemedi. Solun kopardığı gürültü İslâmî hareketin bir çok bakımdan işine yaradı. En başta Müslümanlara baskı yapan bütün çevrelerin aynı ortak paydaya alınması mümkün hale geldi. Liberal-sağcı unsurlarla Müslümanların aynı tarafta yer almadıkları da kolay görülebildi. Müslümanların kişi olarak sivrilmeden ve açık yetkiler kullanmadan bile toplumda nasıl yön verici bir rol oynadıkları, hatta zaman zaman icbar edici güce eriştikleri anlaşıldı. İslâm'a karşı sabotajda bulunanların insan hak ve hürriyetleri gibi sloganlar arkasına sığınarak yürüttükleri politikanın maskesi düştü.

Ne var ki, bu sonuçlara ulaşılabilmesi için İslâmî hareket özel bir plan uygulamadı. Tersine, Müslümanları sistem adına hizmete sokma çabalarının istenmeyen sonuçlarıydı bunlar. Müslümanları sistem adına hizmete sokarak İslâmî hareketi sönümlendirmek iki usûlle yapılabilirdi ve her iki usûl de uygulamaya konuldu. Bunlardan biri sağ kitle partisi içinde Müslümanların etki gücünü saptırmak, diğeri ise Avrupa'da görülen Hıristiyan Demokrat partilere

benzer bir örgütlenme ile Müslümanların etki gücünü sınırlamak. Birinci usûl İslâmî harekete geçerli bir şemsiye sağlamış ve Müslümanlar artık sistemin sevkettiği taleplere yönelmek yerine İslâmî taleplerini kitle partisi mikyasınca büyütme gücüne açılmışlardır. İkinci usûl ise İslâmî hareketin daha kesif bir programla ve ülke çapında etkinlik gösterme cesaretini artırmıştır. İslâmî hareket Türkiye'nin yapısını ilgilendiren tek hareket olduğu ve bu ülkede Müslümanca düşünceden bir başkasının yer bulması muhal olduğu sürece hazırlanan karşı planların boşa çıkacağı bellidir. Buna mukabil Türkiye'nin kendi ayakları üzerinde durmasına engel olmayı kaçınılmaz sayanlar her an yeni bir plan peşinde koşmaktan geri durmayacaklardır. Türkiye'yi sürekli çalkalamak gereklidir, onlara göre. Bilirler ki Batı düşüncesi, batılı hayat tarzı ile Müslümanlık su ve zeytinyağı gibidir, birbirlerine karışmazlar. İkisini karışıyor gibi tutmak için kabın devamlı çalkalanması gerekir.

Eğer Türkiye'deki İslâmî hareket belli bir merkezden yönetilen bir siyasi faaliyetin ürünü olsa idi bu hareketi durdurmak isteyenler bu belli merkezi hedef alır, etkisini yok eder ve mümkünse bu merkezi ortadan kaldırırdı. Ama Türkiye'de İslâmî faaliyetleri hızlandıran odak şuradadır diyebileceğimiz bir nokta yok. Birbirinden farklı çok sayıda nokta var. İslâm düşmanlarını zor durumda bırakan husus şu ki bu farklı noktalar birbirleriyle kaynaşmasalar bile, İslâmî tavırlar bakımından daha sıhhatli bir yaklaşımda bulunmakla güçlerini artırabileceklerini biliyorlar. Dolayısıyla onları birbirlerine karşı kullanmak mümkün değil.

Eğer Türkiye’deki İslâmî hareket belli bir etnik gruba, belli bir bölge halkına, bir iş çevresine yaslanarak gelişen hareket olsa idi İslâm düşmanlarının işleri çok kolaylaşacaktı. Çünkü her zaman belli bir etnik grubu, bir bölgeyi veya iş çevresini diğerlerinden yalıtmak veya rakip gruplar, bölgeler ve çevrelerle sözkonusu hareketin önüne set çekmek mümkün olabilir. Bu açıdan da İslâmî hareket çeşitliliğin dinamizminden istifadeye açılmıştır. Doğudan batıya, kuzeyden güneye her yörede İslâmî talepleri en gerçekçi ve meşru talepler olarak benimseyen insan kümeleri yoğunlaşmaktadır. Meseleyi seçim sandıklarının istatistikî yorumuna bırakmak 1945'ten bu yana Türkiye'de yaşanan değişimlerden hiçbirşey anlamamak demektir.

Türkiye'deki İslâmî hareket uzun süren bir muhasebeden başka bir şey değildir. Hileli ve ikiyüzlü bir tavırla yürürlüğe sokulmuş bir batılılaşma hareketi uğradığı hezimete rağmen milletin yaşama azmine karşı direnmektedir. İslâmî hareket batılılaşmanın (veya batıllaşmanın) her iflâs ettiği alanda bir ileri adım atarak imkânlarını genişletmekten fazlasını yapmış değil bugüne kadar. Bundan

sonrasının da farklı olacağını ileri sürmemiz kolay değil. İslâmî hareket milletin kimlik konusundaki ısrarı ile devletin kendi kimliğini milletle özdeş kılıp kılmama konusundaki kararı arasındaki dengede bir hedefe varabilir.

Millet, kimliğinin İslâmî bir kimlik olması konusundaki ısrarından vazgeçebilir mi? Mümkündür. Avrupa Topluluğu içinde yer alan bir Türkiye gerek maddî çevreden tatmin olmak suretiyle (yani şahsiyetini verip konforu alarak) gerekse çok yönlü bir asimilasyona uğrayarak kendine yeni bir kimlik bulduğuna inanabilir. Bu durumda lâik batıcı devletin herhangi bir zorlukla karşılaşacağını söylemek doğru olmaz. Zaten kapı kulu zihniyetinin geçerlilik bulduğu bir organizasyonun Avrupalı bir kapının kulu olmaktan gocunmayacağı besbelli.

Millet İslâmî kimliğinde ısrar ettiği halde devlet kendi kimliğinin milletle özdeş kılınması gibi bir endişeden azade hükmünü yürütebilir mi? Bu da mümkündür. Belki bu ikincisi sürüp giden uygulamaya uygun düşmesi bakımından daha gerçekçi bir sonuç sayılabilir. Yüzyıllarca sömürgecilik yapmış bir Avrupa Türkiye'yi genel valilerle idare etmeyi becerebilecek tecrübelere sahip.

Dünya sistemi milletle devlet arasında bir uyumsuzluğun olagelmesini, böyle bir uyumsuzluğun şiddetlenmesini kendi sıhhati bakımından ideal kabul eder. Milletin İslâmî kimliğinden bütünüyle vazgeçmesini de dünya sistemi hoş bulmayacaktır. Bu, sayıları artan hür zenciler demektir. Türkiye'de (veya dünyanın herhangi bir yerinde) Müslümanlar kendileriyle bazı alanları paylaşmayacak kadar kültürel uzaklıkta kalmalı, ama kendilerinin yalanlarını yutacak, kendilerinin sattıklarını alacak kadar, kendileri için çalışacak kadar ehlileştirilmelidir. Dünya sistemi için tehlikeli olan milletin ihkak-ı hak teşebbüsünde bulunmasıdır. Bilinir ki Müslümanların ihkak-ı hak teşebbüsü, devletin ihkak-ı hak teşebbüsüyle örtüştüğü zaman Batı medeniyetinin tarih sahnesindeki etkinliği son bulacaktır. İslâmî hareket bu sonuca matuftur. Böyle bir sonuç muvacehesinde İslâmî hareketin neresinde olduğumuzu kendimize ve başkalarına sorabiliriz.

İslâmî hareketin üstünde, altında, önünde veya arkasında bulunabiliriz. Eğer üstünde kalma gayretinde isek, bu bizim dünya sistemiyle ittifak halinde bulunduğumuzun göstergesidir. Çünkü böylece İslâmî hareketin yol almasına katkıda bulunanları istismar etmek, onların sırtından güç ve servet sahibi olmak fırsatlarını kollarız. Müslümanların sağdan veya soldan dünya sistemine entegre olmalarının ajanlığını yaparız. Eğer İslâmî hareketin altında kalmayı kabullenmiş isek körlüğü ve sağırlığı seçmiş sayılırız. Müslümanların

istismarından, İslâmî hareketin saptırılmasından pay almadığımız halde hem sistemin çarklarının dönmesine yardımcı oluruz, hem de Müslümanların sisteme entegre edilmelerine sebep olanlara malzeme veririz veya malzeme oluruz.

İslâmî hareketin önünde bulunmak vakur ve haysiyetli her Müslümanın bulunmaya özeneceği bir mevkiidir. İslâmî hareketin önünde yer almak için elbette bilgi ve sorumluluk gereklidir, ama asıl gerekli olan bu tür üstün vasıflardan ziyade samimiyettir. İslâmî hareketin önünde her Müslümana yer vardır, çünkü böyle bir yer edinebilmek için hain olmamak yeter. Eğer İslâmî hareket kâfirlerin hezimete uğradıkları her alanda kendine geçit bulmuşsa bu sadece bazı samimi ve ihanetten salim kalmış Müslümanlar sebebiyledir.

İslâmî hareketin arkasında kalanlar yetersizlikleri yüzünden sadece takipçi rolünü üstlenebilenlerdir. Onlar ancak yer açılmışsa gelebilir, sevkedilirlerse ilerleyebilirler. Onların içinden çoğu İslâmî hareketin üstünde kalma gayreti gösteren istismarcıların avları olmaya namzettir. Beynelmilel oyunlar onların üzerinde oynanır. Onlar İslâmî hareketin önünde bulunanlara karşı pohpohlanır, onlar örnek gösterilerek Müslümanların ihkak-ı hak çalışmaları yavaşlatılmak istenir. Bütün hareketlerde olduğu gibi İslâmî harekette de sonucu belirleyecek olan nelerin noksan, nelerin kusurlu olduğu değil, nelerin tam tamına yapıldığı, nelerin mükemmelen yürütüldüğüdür. Arkadakilerin ne kadar geri kaldıkları belirleyici değildir, asıl belirleyici olan öndekilerin hızlı yürümek adına bütünden kopup kopmadıkları, hızlarını düşürdükleri için bütünü yavaşlatıp yavaşlatmadıkları, bilgi ve sorumluluk gerektiren çabaları hakkıyla yerine getirip getirmedikleridir. Türkiye'de İslâmî hareket topluma arızen eklenmiş bir canlılık değil, ülkenin iktisadi, sosyal ve siyasi kimliğinin muhasebesinden kaçınılmaz bir biçimde yükselen bir harekettir. Dolayısıyla millet hayatının her safhasında, devlet hayatının her veçhesinde İslâmî hareket adına yüklenilecek sorumluluklar vardır. Bu çok yönlü zaruretler dolayısıyla bütün Müslümanların her yaptıkları sadece İslâmî hareketin önünde mi, arkasında mı olduklarını ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda münafık veya mürted olup olmadıklarını da belli etmiş olur.

DEVLETİ YIKALIM MI, YAPALIM MI?

Modası geçmiş bir soru ile karşı karşıyayız. Günümüzde artık devleti bir hamlede toplum hayatından silmek, hiç bir otoritenin, hiç bir buyurucu gücün insanları yönlendirmediği bir yaşama tarzını özleyen anarşistler kalmadığı gibi; devleti proletarya diktatörlüğünü gerçekleştirerek toplumdaki bütün sınıfları kaldırmadan bir araç, bir cihaz gibi kullandıktan sonra hurdası çıkmış bir mekanizma olarak tarihin çöplüğüne atma iddiası taşıyan marksistler de yok. Rusya ve Çin gibi marksizmi devlet politikasının resmi ideolojisi saymalarıyla ünlü ülkeler gerçekleştirmek istedikleri hedefler bakımından dikkate değer önemde değişiklikler yaşadılar. Marksizme ilişkin tezleri değişti, ama bu ülkelerde devletin gücü ve fonksiyonu değişmedi. Stalin ve Mao eleştiriliyor, hatta kınanıyor. Ne var ki böyle bir kınamada bulunmak Stalin ve Mao'nun yerini ve yetkilerini kullananların imtiyazı. Devlet yine devlet.

Teoride devleti reddettikleri halde pratikte devletin gücünü aşırı boyutlara vardıran sol kanat politikacılarının macerası dünyanın şekillendirilmesinde belirleyici bir rolleri olmadığı noktasına ulaştı. Sol kanadın bu iddialı politikacıları, kendileri kadar iddialı sağ kanat politikacılarının sonuçta kaderlerini paylaştılar. Devlet herşeydir, ferd hiçbirşey değildir diyen İtalyan Faşizmi de, bir millet, bir devlet, bir önder diyen Alman Nasyonal Sosyalizmi de ezilerek yok edildiler. İspanyol Flanjizmi yerini krallığa bıraktı, kendisine tapılan Japon İmparatoru teslim olmak üzere basit bir Amerikan generalinin ayağına gitti. Neticede güçlüler yerlerini terkettiler, ama güç olduğu yerde kaldı. Sağ politikalar açısından bakılınca da devlet yine devlet. Medeniyet tarihinin son yüz yüzelli yılında devleti yıkalım diyenler devleti yıkamadı, devleti yapalım diyenler devleti yapamadı.

Buraya kadar adını andığımız ülkelere bakalım: Rusya, Çin, İtalya, Almanya, İspanya, Japonya. Bu ülkelerde ya devletin ateşli aleyhtarları veya ateşli devlet taraftarları iktidara gelmişler, gelebilmişler. Fakat İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde devleti yok etme veya tersine devleti yüceltme fikr-i sabitine takılan iktidarlar kurulmamıştır. Daha doğrusu ikinci gruptaki ülkeler köklü siyasi çalkantılarını onyedinci ve

onsekizinci yüzyıllarda yaşamışlar, yönetimin hangi ellerde kalacağı hususunda günümüze kadar devam eden bir istikrara varmışlardır. Açık bir ifadeyle, istikrar iktidarın sermayenin eline tevdi edilmesi suretiyle tecelli etmiştir. Devletin niteliği konusunda heyelanlar, depremler ve iniş çıkışlar yaşayan ülkeler kapitalist gelişmeleri bakımından geç kalmış ülkelerdir. Sadece gecikmiş ülkelerdedir ki devlet ya hep ya hiç olarak görülmek istenmiştir. Bunun bir sebebi olmak gerektir. Bu sebebi araştıralım.

En genel anlamıyla gözönüne alındığında devlet insanlık kadar eskidir. İnsanlığın geçmişinde marksistlerin tasavvur ettiği bir ilkel komünal toplum yer almamıştır. Eğer "vahşet" (?) çağlarının toplayıcılık ve avcılıkla geçinen toplumları var idiyse, onlar da bir devlet yönetimi altında yaşamışlar, belli yasalara ve o yasaların temsilcisi insanlara uymak suretiyle hayatlarını idame ettirebilmişlerdir. Devletin bulunmadığı dönemleri hayal etmek yalnızca yeniçağın insanlarının zihinlerinin ürünü olabilirdi, Çünkü gelecekte devletin ortadan kalkmasını akıllarına getirebilenler yalnızca onlar oldu. Antikitenin ve ortaçağın düşünürleri devletin iyisi ideali üzerinde kafa yordular ama, devletsizliği bir ihtimal olarak bile hesaba dahil etmediler. Çünkü modern çağlara, yani kapitalizmin alenen zuhuruna kadar insan toplumlarının, üzerinde anlaşmaya varılmış değer yargıları, kabullenilmiş ahlâk ilkeleri, hayatın yorumu olmaksızın ayakta kalamayacağı biliniyordu. Devlet insanlara değer yargıları, ahlâk ilkeleri, hayat yorumu veriyor; insanlar değer yargıları, ahlak ilkeleri, hayat yorumları bulunduğu için devlet teşkil ediyorlardı. Farklı devletler vardı, çünkü farklı değerler vardı.

Kapitalizm bu farklı, değerleri teke indirgedi; Para veya menfaat. Eğer insanları bir arada tutan unsur menfaat birliği idiyse, sözkonusu menfaatin temin edilebildiği bir toplum devletin örgütleyici, düzenleyici ve giderek denetleyici müdahalesi olmaksızın varlığını devam ettirebilirdi. Kazanç ve kâr elde etme mekanizması toplum hayatını düzenlemede öylesine mutlak bir iktidarı kullandığı düşüncesinde idi ki fazladan bir düzenleyici, devleti kendine ayakbağı sayıyordu. Bu noktada şöyle bir itirazla karşılaşabiliriz: Müdahaleci devlet politikaları karşısında liberalizmin tutumunu izah bakımından kâr peşinde koşan sermaye sahiplerinin devlet karşısındaki tedirginliklerini anlayabiliriz, fakat bu sermayedarlar kârlarını azami kılma konusunda devleti araç kılmaktan hiç geri durmamışlardır. Onların meselesi soyut anlamda devlet değil, devletin kârların artırılması konusunda en uygun tutumu takınıp takınmadığı ve iktisadi hayatın spesifik rasyonalizmine ayak uydurup uydurmadığıdır. Asıl izaha muhtaç olan Rousseau gibi medeni hayatın karmaşıklığı karşısında "soylu vahşi"yi savunup,

gelecekte bir çeşit basit yaşama düzeni arayan düşünürler ile, Marx gibi kapitalizme doğrudan cephe olarak “ilerleme”nin öncekine benzer bir basit yaşama düzenine götüreceğini uman düşünürlerin devlet karşısındaki tutumudur,

Temelde Rousseau ve Marx gibi düşünürlerin medeniyet ve devlet aleyhtarlığı sermaye sahibi olup da kârlarını azamiye çıkarmak isteyenlerin devlet karşısındaki tutumlarıyla müşterektir. Aradaki fark, düşünürlerin kendilerine o düşünceleri telkin eden hayat şartlarını yerilmiş (granted) kabul etmeleri, sermayedarların ise bu hayat şartlarını temin edilmiş (guaranteed) bulunduğunu bizzat farketmeleridir. Yani düşünürler düşman oldukları devletin dost oldukları ilişkilerle ayakta durduğunu anlayamamışlar, ama sermayedarlar devlete karşı tutumlarının bir gücü inkiyad ettirmeden ötede anlamı olmadığını başından beri gözönünde tutmuşlardır. Rousseau'ya toplumsal sözleşmeyi düşündüren de, Marx'a devletsiz bir komünist toplum hayal ettiren de insanların devletsiz karar verebilecekleri kadar başlı başına birer devlet oldukları izlenimini, yaşanan hayattan istidlal etmeleridir. Sermaye sahipleri filozoflardan elbette ki daha gerçekçi idiler, onların gerçekçiliği Batı Avrupa'da bir menfaat bloku ortaya çıkardı, Onsekizinci yüzyılın sonlarıyla, ondokuzuncu yüzyılın başlarında teşkil edilen bu menfaat blokunun adı NATO olamazdı, fakat bu menfaat bloku gerçekten bir Kuzey Atlantik Paktı idi.

Bu paktın özelliği kültürel, ideolojik ve iktisadi bakımdan devletin varlığını öne çıkamamak ve fakat inzibati, askeri ve hukuki bakımdan devletin etkinliğini azamiye ulaştırmak politikasını iki yüz senedir aralıksız sürdürmüş olmasındandır. Görünen “sivil” hayat ve fakat onu taşıyan devlettir. Kâr eden şahıslar, fakat kâr güvenliğini teminata bağlayan devlettir. Bu pakt şu üç şeyi birbiriyle kaynaştırmıştır: Endüstriye hizmet veren bilgi birikimi, belli zümrelere mensub olmayanlara geçit vermeyen ticaret ağı, sömürgelerin talanı. Bilgi birikimi, ticaret ağı ve talan her biri tek başına diğer ikisini temsil edecek şekilde İşleyiş göstermiştir. Dolayısıyla bu üç unsurdan birinden bile zarar gören diğerlerinin zararına uğramaktan kurtulamaz. İşte Avrupa'da bu paktın gerçek üyeleriyle derin kültürel irtibatları olan üç ülke Almanya, İtalya ve İspanya paktın zarara uğrattığı ülkeler haline geldiler. Paktın kültür köklerini bu üçü kadar paylaşmayan bir başka üçlü grup Rusya, Çin ve Japonya zarara uğrayanlardan da zarar görecek kadar taşralı idiler. Kademeli bir efendilik sistemini kapitalizm ihdas etmişti.

Efendilik yarışında geri kalanlar mesafeyi kapatmak için politikayı ters çevirdiler. Sivil hayatı sildiler, onun yerine bütün ağırlığıyla devlet geçti. Kâr eden devlet oldu ve ferd kârın güvenliği için bir dolgu maddesi olmaktan

fazlasını beklemedi. Kapitalizmin ihdas ettiği kademeli efendilik sisteminde rolleri değiştirmek uğruna çok şey yapıldı. İki dünya savaşı ve peşinden gelen mevzi savaşlar. Ne Almanlar bin yıllık hayat sahasına kavuştular, ne de Ruslar dünya devrimine giden yolu açabildi. Tersine Almanlar'ın artık devletleri bile yok, Ruslar ise imparatorluklarını çöküntüden kurtarabilmek için dışardan gelen her reform teklifine boyun eğmek zorunda. Bütün bunlara mukabil Kuzey Atlantik Paktı gücünü dünya ölçüsünde muhafaza ediyor. Evet ama, bu güç ancak belli değer yargıları, dünyada geçerliliği şimdilik kabul edilmiş ahlâk ilkeleri ve bir beyin yıkama usulü ile insanlara benimsetilmiş hayat yorumu çerçevesinde muhafaza edilen bir güç. Yirminci yüzyılın başında patlak yeren çatışma hangi yanından bakarsanız bakın kapitalizmin bir iç çatışması. Bolşeviklerin Faşistlerin ve Nazilerin bütün çabalarını kapitalizme değil, kapitalizmin mahzurlarına karşı olduğunu ve belki de sırf bu yüzden herbirinin kapitalizmin birer mahzuru olduklarını anlayacak tecrübelere sahip artık insanlar. Devleti yapmak nutukların sadece Roma İmparatorluğu'nun çöküşüyle başlayan “tip devlet”i ima ettiği için, en anlamlı olduğu zamanda bile kısıtlı bir anlam taşıdığını böyle kötü tecrübelerden sonra görme yolu da belki açılmıştır.

Gerçekten, bugün bizim devlet telâkkimiz (Çinli de olsak, Arjantinli de, Arap da olsak Türk de) bize içinde yaşadığımız kültürün, baskın eğitim tarzının (bu eğitim formel olduğu kadar gayri nizami de olabilir) ambalajlayıp sunduğu bir anlayıştan ibarettir. Devlet nedir diye sorulduğunda cevabımızı ya lûgatlardan edindiğimiz tariflerle, yahut bazı referans kitapların bize açıkladığı malûmatlarla hazırlarız. Böylece düşebileceğimiz en büyük yanlışa düşeriz. Senelerden beri yanımızda yöremizde kimin devlete karşı, kimin devletten yana olduğu konuşulup durmuştur ve biz bu sözleri sanki bir şey ifade ediyormuş gibi dinlemişizdir. Dinlemek ne kelime, lâfa karışıp kendimizin de devlet karşısında nasıl bir tavrımız olduğunu söyleme gayretkeşliği içine dalmışızdır. Uzağa gitmeye ne hacet? Bu yazının başlığına bakın yeter. “Yıkılan ve yapılan bir şey” Devletin bir şey değil, bir eylem olduğunu söyleyen Ortega y Gasset'nin dediklerine biraz dikkatlerimizi çevirirsek belki bize sunulan ambalaji açıp içine bakma imkânına da kavuşuruz.

Ortega şöyle diyor: ‘Tabiî sebeplerle birbirinden ayrılmış gruplar, ortak bir hayat düzeyine gelmek zorunluluğunu duydukları zaman, Devlet ortaya çıkar. Bu zorunluluk kaba kuvvetle değil, dağınık gruplara yüklenen bir görev, bir amaçla yaratılır. Devlet herşeyden önce bir eylem planı ve iş bölümü programıdır. İnsanlar birlikte birşey yapmak için biraraya çağırılırlar. Devlet ne kan birliğidir, ne dil birliğidir, ne de toprak birliğidir. Somut, durağan, belirli,

kısıtlı bir şey değildir. Devlet, salt dinamizmdir. Ve bu fikir yüzünden, Devletin hiçbir fizikî sınırı yoktur. (...) “Ya yükselir, ya düşer” İşte, devlet budur. Birşey değil, bir eylem. Devlet her an bir yerden gelen ve bir yere giden bir şeydir. (...) Herhangi bir zaman bölümünde, devleti gerçekten parçalara ayırıp incelemek imkânı olsa, bir maddî bağlantı (kan birliği, dil birliği, tabiî sınırlar gibi) biçiminde görünen paylaşılan hayat ilişkilerine rastlarız. Durağan bir yorum, bizi şu yolda düşünmeye yöneltecektir: İşte, Devlet budur. Ancak kısa bir süre sonra bu grubun ortak bir eylemi olduğunu görürüz. Mutlaka başka ülkeleri fethediyorlar, öteki devletlerle federasyonlar meydana getiriyorlardır. Bir başka deyişle birliğin temel ilkesi gibi görünen bağıntının ötesine geçiyorlardır. Bu birliği, bir belirli birliği aşmak demek olan gerçek Devlettir. Daha ileri bir şeye doğru yönelen saik engellendiği zaman, Devlet otomatik olarak çöker ve eskiden var olan ve Devletin fizikî temeli imiş gibi görünen birlik (ırk, dil, doğal sınırlar) hiçbir işe yaramaz ve Devlet dağılır, parçalanır.”

Eğer bu yaklaşımdan bir şey öğrenmeye niyet etmişsek, iki hususun bilhassa dikkatimizi çektiğini görürüz: Birincisi insanların birlikte birşey yapmak üzere bir araya çağrılışlarıdır. Yani devlette yapılan şey bizzat ve bizatihi devletin kendisi değil, birlikte yapılmaya çağrılan “amaç”tır. Bu amacın olmadığı yerde devlet yoktur. Devlet amacı yapmaz, amaç devleti yapar. O halde herhangi bir toplum teşkilâtı ile karşılaştığımızda bunun “kimin” ve “ne” işine yaradığını sormakla devletin hem niteliğini, kimliğini, hem de yönünü, fonksiyonunu kavrayabiliriz. Tarihin hem eski çağlarında, hem de modern zamanlarda devlet varlığını her dönemde üzerinde anlaşmaya varılmış değer yargılarından, kabullenilmiş ahlâk ilkelerinden ve hayatın belli bir yorumundan kopartmaksızın devam ettirmiştir. Dikkatimizi çeken ikinci husus kapitalizmin alenen zuhurundan itibaren ortaya farklı farklı devletlerin değil, bir tek devletin “kârı azamiye çıkarma motiviyle çalışan” devletin çıktığıdır. Bu yeni devleti yapan amaç “kâr”dır. Bu yönüyle bolşevizmin teklif ettiği değerler sistemi dışına çıkamamaktan doğduğunu öne sürebiliriz. Eğer bugün bile aynı pakt gücünden bir şey kaybetmemiş gibi görünüyorsa, insanların “daha fazla kâr” etmekten başka bir sebeple bir araya gelmeyişleridir. Dünya kamuoyuna askeri bir savunma paktı gibi sunulan NATO Gorbaçev'in reformlarından sonra gücünü azaltmak üzere bir eğilim benimsemiş değildir. Üstelik NATO'nun askeri kanadında bulunmayan ülkelerin mevcudiyeti de bu örgütün, dünya iktisadi hakimiyetinde özel bir yere sahip oluşunun belirtilerindendir. Bugün dünya üzerinde farklı bayraklara, millî sınırlara, dillere ve irili ufaklı yönetim kademelerine rağmen bir tek devlet bulunduğunu bunun da şefleri metropolde

bulunan kapitalist devlet olduğunu ileri sürmek asla fantazya değildir.

Bugün dünya sistemi denilen şey Devletin çağımızda yaşayan son şekli sayılmalıdır. Bütün milletlerin yaptıkları, spor karşılaşmalarından, ekonomik başarıya kadar sistem içinde kendine iyi bir yer edinme çabaları olarak görülmelidir. Önce değer yargılarını, ahlâk ilkelerini ve hayat yorumunu benimsiyorsunuz ve ardından bu yargılarda, ilkelerde ve yorumda kendinizin ne kadar iyi olduğunu ispata çalışıyorsunuz. Kısacası, sizi o amacı gerçekleştirmek için çağırdıklarında “devlete” katılıyorsunuz. Sistem içinde başarı peşinde koşmak (Amerika’ya karşı Almanya'nın ve Japonya'nın yaptığı ve ufak tefek başka unsurların yapmaya heves ettiği) sisteme taze kan pompaladığı için yani onun değerlerini, onun ahlâkını ve yorumunu yaygınlaştırdığı için sistem tarafından tehlikeli görülmez ve hatta teşvik edilir.

Bugün bize modern devletin tarihi gibi gösterilen vakalar gerçekte yeni ve farklı devlet teşebbüslerinin tarihidir. Dünya sistemi kendine rakip olacak yeni ve farklı devlet tiplerini (teşebbüslerini) tasfiye ederek bu güne ulaşmıştır. Roma imparatorluğu yıkıldıktan sonra Kilise ile Dünyevî İktidar çatışması, ardından gelen Protestan hareket yoluyla Devlet dinî kavramının kökleşmesi ve nihayet Amerikan bağımsızlığı ile çevrimini tamamlamış bulunan devlet tipi başarıya erdikten ve hakimiyetini ihdas ettikten sonra bütün diğer ülke ve halklar için geçerli bir prototipmiş gibi sunulmaktadır. Oysa bu sadece “bir” devlettir. Bu devlet değer yargıları bakımından İslâm anlayışından uzak, ahlâk ilkeleri bakımından ilgisiz ve hayat yorumu itibariyle yeryüzünden bir kültür olarak dahi İslâm yaşama biçiminin silinmesi, yok edilmesi esası üzerine oturmuştur. Dolayısıyla insanların sistemin gereklerine değil de İslâm hukukunun değer yargılarına, İslâm ahlâkının vecibelerine, İslâm'a mahsus bir hayat yorumuna çağırmak doğrudan doğruya sistem dışı bir amaç uğruna harekete geçmek anlamı taşımaktadır. Eğer böyle bir çağrı vuku bulur ve buna icabet edenler çıkarsa Kuzey Atlantik Paktı dışında bir devletin dinamizmi de fiilen harekete geçmiş demektir. Bu kadar.

UŞAKLARIN KUVVETİ KÖLELERİN ACZİDİR

Birinin ağzından “Türkiye bugün yeni bir darboğazdan geçmektedir” sözünü duyacak olursak, bu işittiklerimizi kolayca alay konusu yapabiliriz. Çünkü bu cümle hem bayat bir yargının tekrarıdır, hem de ucuz bir konuşma usûlünün nakaratlarındandır. Dolayısıyla her bayat ve ucuz hüküm gibi “Türkiye bir dar boğazdan geçmektedir” hükmünü mizah alanına havale etmek gerekir. Bütün bunlara rağmen, andığımız hüküm doğruluğundan fazla kaybetmeyecektir. Türkiye'nin dar boğazdan geçtiği yargısını bayat kılan, ülkemizin sık sık dar boğazlardan geçişidir. Dar boğazların sonu gelmeyince mesele bıkkınlık veriyor, bunun bahsinin geçmesi de bayat bir hal alıyor. Bayatlığın yanında ucuzluk da var, zira geçilen dar boğazlar herhangi bir iyileşme, herhangi bir verim herhangi bir yön sağlamış değil. Bir tür şaşkınlık artarak devam ederken, kimi insanların kalkıp dar boğaz nakaratını gevelemeleri işin ucuzluğunu aşikâr ediyor. İş bu kadarla kalmıyor, bir de dar boğaz edebiyatının tehlikeli yanı var. İnsanlar bu yolla korkutulabiliyor, haksızlıklara rıza göstermeye icbar ediliyor, zulme yardakçılıkta bulunmaları hususunda kandırılabiliyor. Tıpkı dereyi geçerken at değiştirilmez, köprüyü geçene kadar ayıya dayı demek gerekir dedikleri gibi.

Ne kadar bayat, ucuz ve tehlikeli olsa da bugün benim ağzımdan aynı sözü duyacaksınız: “Türkiye yeni bir dar boğazdan geçmektedir.” 26 Mart 1989 mahallî seçimleri Türkiye'nin yeni şartlar altındaki yapılanmasında hangi dinamikleri harekete geçirebileceğine dair işaretler sunacaktır.* Acaba toptan teslimiyet yandaşları mı ağırlıklıdır, dolambaçlı bir teslimiyet ülkede bir temele sahip midir, yoksa Türkiye bir direnişi yürütmeye elverişli diri güçlerini harekete geçirebilir mi? Tanzimat'tan günümüze kadar Türkiye'nin yaşadığı bulanıklık hep aynı meseleyi önümüze koyuyor. Bu toplumun kendi yaşama hakkını dolaysız biçimde ileri süremediği dünya şartları oluşmuşsa, acaba bu şartlara toptan teslim mi olmalıdır? Bu şartların gereklerine teslim olunduğu halde kısmî bir hususiyet alanı korunmalı mıdır? Bu şartları geçersiz kılabilecek bir direnişi başlatmalı mıdır? Dünya şartlarına teslimiyet, o şartları dayatan güç veya güçlere teslimiyet anlamına geliyorsa, insan olarak kendi niteliğimizi nerede arayacağız? Kayıtsız şartsız teslim olacak mıyız? Şerefli bir barış sağlarlarsa mı teslim

olacağız? Yoksa herşeye rağmen direnecek miyiz? Uşak mıyız? Köle miyiz? Efendi mi?

Bu soruların ihtiva ettiği meselelere dalmadan önce 26 Mart günü yapılacak seçimden doğacak sonuçların yaşadığımız darboğazla olan ilişkisini açıklamak gerek. Darboğaz verilmiş bir karar dolayısıyla değil, bilâkis verilmemiş, verilememiş bir karar dolayısıyla, yahut verilmiş bir kararın uygulanamayışı dolayısıyla yüzyüze geldiğimiz bir durumdur. Meseleyi iyi anlayabilmek için yakın tarihimizin önceki gelişmelerini bir an için ihmal edip karşılaştırmayı 12 Eylül 1980 ile 26 Mart 1989 vakıaları arasında yapmak gerekir. Bu bir bakıma zorunludur da. Çünkü son gelişmelerde, önceki vakıaların doğurduğu sonuçlarla karşılaşıyoruz. Öncekiler sonrakilerin açılmamış kutusu. Sonraki öncekinin açıklanışı, daha da sarih hale gelişi.

12 Eylül 1980'de Türkiye'yi yeni bir siyasî düzene icbar eden askerî müdahale verilmiş bir kararın sonucudur. Elbette ki bu karar bazı kimselerin bazı devlet makamlarından “heveslerini” almaları için alınmış bir karar değildir. Gerçi böyle bir vakıa gerçekleşmiş, o güne kadar süregelen şartlarda bazı makamları elde etmeyi hayal bile edemeyecek niceleri kendilerini çaplarını aşan mevkilerde buldular. Bu olay sadece üst makamlar için değil derece derece alt makamlar içinde geçerliydi. Yeni meclis, yeni bakanlar, yeni genel müdürler, yeni rektörler, yeni daire başkanları, yeni müdürler... Bütün bu değişme 12 Eylül dolayısıyla alınan kararın gereğiydi. Türkiye için alınan karar ülke yapısının dünya sistemi gereklerine göre yeniden düzenlenmesiyle ilgilidir. Bu yeni düzenleme yakın tarihimiz bakımından Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde yapılan düzenlemelere eşdeğer olma iddiasında idi. Eğer başarılabilseydi, Türkiye 1923'ten 1930'a kadar geçen dönemde sahip olduğu kimlikten daha farklı bir kimliğe sahip bir ülke olacaktı. Ama başarılamadı ve böylece ülke yeni bir darboğaza girdi.

Başarılamayan nedir? Varılamayan hedef Türkiye'nin dünya sisteminin bir şubesi haline getirilmesi hedefidir. Türkiye, Dünya Bankasının ve IMF’nin istediği gibi iktisadiyatını ayarlamaya çalıştı. Sanayii yatırımlarını durdurdu, turizmi teşvik etti, eğitimini uşaklığın gereklerine ayarladı, vs. vs. vs. Yine de dünya sisteminin bir şubesi olamadı. Olamayınca da sistemin ona bırakacağı artıktan istifade edemedi. Kuyruk salladı, ama çanağı yalayamadı. Eğer çanak yalayabilseydi başarı tam olacaktı, zira Türkiye'yi sitemin bir şubesi haline getirmeyi başaranlara bunun mükâfatı verilecek, büyük çoğunluk da mükâfatı alanların sultası altında kıstırılmış bir halde tutulacaktı. Zengini daha zengin fakiri daha fakir kılmak 12 Eylül felsefesinin uzağında bir sonuç değildir, buna

mukabil bu alanda bile başarılı olunamamıştır. Yani zenginler beklediklerini elde edememişlerdir. Acaba neden?

Çünkü 12 Eylül rejimiyle birlikte Türkiye'de hükümet edenler ülke bünyesinde bazı operasyonlar gerçekleştirirken, kendilerine bu işi yaptıranların sonunda hizmetlerinin karşılığı olarak “himmet edeceğini” ümid etmişlerdir. Veresiye çalışmışlar, fakat onları çalıştıranlar bu yaptıklarının herhangi bir uşağın zaruri vazifesi olduğuna inandıklarından, onlara bu işi yaparken “orada” bulunmuş olmalarından fazla bir ödeme yapma gereği duymadıkları gibi, artık ortalıkta fazla kalabalık ettiklerini de hissettirir bir eda takınmışlardır. Normal şartlarda 1992'de olması gereken iktidar değişikliğinin 26 Mart mahallî seçimlerinden hemen sonra gerçekleşmesi mümkündür. Nitekim bugün Türkiye bir bakıma bir genel seçim provası yaşar gibidir. 12 Eylül'ün ideal(?)leri iflâs etmiştir, ama bundan sonrası için sistem yeni bir ideal (?) icad edecektir. Ama önce Türkiye'de hangi ruhun daha canlı olduğunu test etmek gerekli. Türkiye’de uşak ruhunun dayanağı sağlam mı? Uşaklığı değil köleliği benimseyenler daha mı ilerde? Yoksa millette efendilik ruhuna temayül artmış mı?

Türkiye'de hangi temayülün ağır bastığı darboğazdan geçerken çok önemli. Eğer bu iyi ölçülmezse doğabilecek bir kargaşada kimin ne mevkii işgal edeceği, kimin hangi ayaklar altında kalacağı anlaşılamaz. Hele verilmiş bir karar yoksa veya daha önce verilen kararın hükmü kalmamışsa bu konudaki endişelerin verdiği huzursuzluk daha da büyük olur. Türkiye'de uşaklığın mı, köleliğin mi, efendiliğin mi geçer akçe olduğunu bilmek hem ülkeyi sistemin tutsağı kılmak isteyenlerin, hem de ülkeyi sistem tutsaklığından kurtarmak isteyenlerin merak ettikleri bir husus. 1950 yılında Müslüman halk oylarıyla tek parti dönemini sona erdirip DP iktidarına destek verdiği zaman bu husus birinci dereceden önemli kabul edilmiyordu. Çünkü CHP içinden çıkarılmış bir yönetici kadroyla meselenin çözüme götürüldüğü varsayılıyordu. 1983 seçimleri de aynı varsayıma dayanılarak yapıldı. Devlet partisi üçe bölünmüş olarak Müslüman halkın karşısına çıktı, milletin temsil gücü dışarda bırakılmıştı. Bu yüzden ANAP'ın iktidara gelişi milletin temayülünü yansıtabilecek bir ölçüm sayılamazdı. Nitekim, daha sonraki gelişmeler Müslüman halkın içinde birçok değişik temayülün kaynaştığının göstergesi oldu. 1987 seçimleri getirilen %10'luk baraj sebebiyle sağlıklı bir ölçüm yapılmasını engelledi, buna rağmen 1987 seçimlerinin herkese öğrettiği bir ders vardı: Bütün menfi şartlara, baskıya, imkân darlığına ve siyasî ikbal beklentisinin bulunmayışına rağmen erimeyen, varlığını hissitterme ısrarını gösteren %6. (Burada bir parantez açıp RP'nin 1987'de %7.18 oy alışının gerçek oranı değiştirmediğini belirtmeliyim. Benim

esas aldığım en kötü şartlarda sahip olunan aslî unsurdur. Kanaatime göre ülke nüfusuna oranla aynı unsur (%6) en iyi zamanda da, en kötü zamanda da varlığını korumuştur.)

26 Mart 1989 seçimleri dolayısıyla Türkiye'de hangi siyasî yönelişlerin bulunduğunu değil, hangi ruh durumunun büyük çoğunluk üzerinde nasıl etki yapacağını anlamak mümkündür. Bilmeye çalıştığımız Türkiye'de hangi fikirlerin savunulduğu, hangi siyasî düzen taleplerinin gündemde tutulduğu değildir. Ülke geleceğini bunlardan daha çok, hangi ruhun canlı kaldığı, hangisinin güdükleştiği ilgilendirir. Tersi de doğru, canlı kalan ruh ülke geleceği ile ilgilenecek, güdük kalan ruh böyle bir ilgiden uzak duracaktır. Batılılaşma sürecine girdiğimizden bu yana Türkiye üç kefeli bir terazidir. Terazinin bir kefesi üzerinde yaşadığımız toprakların gayri müslim karakterini öne çıkarma taraftarı olanların doldurduğu kefedir. Bir diğerinde din faktörü belirleyici olmamakla birlikte “yerlilik” ve “biz” duygusu sahibi olanlar yer tutarlar. Terazinin üçüncü kefesinde ise, Müslüman olmayı hem üzerinde yaşadığımız toprakların, hem de birlikte yaşadığımız insanların en üstün değeri ve vasfı sayan insanlar bulunur. Üç kefeli terazi olur mu? Tükiye'de olur. Ama diyeceksiniz ki terazinin dengesi ancak iki kefe arasında sağlanabilir. Nitekim öyle de olmaktadır. Denge gerektiğinde andığımız üç kefeden biri havada kalmakta diğer ikisi esas ağırlıkları temsil eder hale gelmektedir.

Bugün ne siyasî örgüt olarak, ne de sosyal görüntü bakımından Türkiye terazinin üç kefesini netlikle birbirinden ayırmak elimizden gelmez. Her üç kefenin birbiriyle çok karmaşık ilişkileri var. Belki de ülke üzerindeki yabancı hakimiyeti bu karmaşıklıktan iyi istifade ediyor. Meşrutiyet döneminde ülke kültürünü üç tip kitapçı beslerdi. Beyoğlu kitapçıları vardı, Bab-ı Ali kitapçıları vardı ve Sahaflar vardı. Belki bu bölünme içinde terazinin üç kefesini bir ölçüde farketmek mümkündü. Fakat bugün artık pek çok şey birbirine karışmıştır ve insanları sahip oldukları kültürle teşhis gayet zor bir hadisedir. İnsanları kültürel belirlenmeleri veya donanımlarıyla, sosyal düzenlilikleri ile veya gelir gruplarıyla tasnif etmenin büyük hatalara sürükleyeceğini bir iki teşebbüsle çabucak anlayabiliyoruz. O halde ne yapmalıdır? İnsanları temsil ettikleri ruh (esprit) dolayısıyla tasnif etmelidir.

Üç kefeli Türkiye terazisinin birinci kefesinde uşak ruhlular, ikinci kefesinde köle ruhlular, üçüncü kefesinde ise efendi ruhlular bulunuyor. Yani toptan teslimiyet, şartlı teslimiyet ve direniş. 26 Mart 1989 mahalli seçimlerine yedi siyasi parti katılıyor, fakat terazinin sadece üç kefesi var. O halde bir kefede birden fazla partinin yer alması zorunlu. Ülke seçmenleri hangi partiyi hangi

kefeye koyacak? Daha doğrusu kendini hangi kefeye koyacak? Bütün bunları yakın bir gelecekte göreceğiz. Yalnız Türkiye'de değil, dünyanın hemen hemen her yerinde insanları iki veya daha fazla kötü arasında tercihe mecbur bırakan bir siyasî mekanizma harekete geçirilir. Çoğu zaman insanlara veba ile kolera arasında seçim yapma şansı tanınır. Ama bazan insanlar seçimi kırk katırla kırk satır arasında yapmak zorunda olmadıklarını belli etme direncini gösterebilirler. Kırk katırla kırk satırın dışında hayatta kalma yolu vardır. Uşaklık ve kölelik dışında efendilik imkânı vardır.

Fakat üçüncü yolu açabilmek için, üçüncü imkânı kullanabilmek için bilgi, bilinç, sabır ve dirayet gerekir.

İnsanlara uşaklık ve kölelik yaptırmak başkalarının elindedir, lâkin efendilik insanın kendi kazanması gereken bir değerdir. Yine de insan her zaman hangisine rıza göstereceğini seçme şansına sahiptir. Yeter ki bedelini göze alsın.

Dünya sisteminin hegemonyası içinde en az bedel ödeyerek edinilecek yer uşaklıktır. Uşakların her hangi bir düşüncesi, herhangi bir iddiası olması gerekmez. Hizmetine girdikleri gücün verdiği emirleri usluca ve üzerinde düşünmeden yerine getirmeleri yeter. Uşaklar doyurulurlar ve giydirilirler. Zaten onların gözünde uşaklığı cazip kılan da budur. Türkiye'de durumları itibariyle, bütün dertleri şu dar-ı dünyada geçinip gitmek ve hoşça vakit geçirmek olduğundan sağcı veya solcu değildirler, ama gerektiğinde her ikisinden imiş gibi görünmek vazifeleri arasındadır. Tasma izlerini örtecek kadar kabarık tüyleri olabilir veya yağlı boyunları bu izleri göstermeyebilir. Türkiye'de uşak ruhluların ensesi kalındır. Türkiye'de köle ruhlular, ıskartaya çıkmış uşaklarla kendilerine uşaklık sırası gelmesini bekleyenlerin oluşturduğu topluluktur. Kölelerin bir kısmı gözden düştüğü için eski yerini kazanmaya çalışır, diğer kısmı da göze girmek uğruna türlü sıkıntıya katlanır. Köleliğin uşaklıktan farkı uşakların her türlü emirleri yerine getirmeye elverişli şahsiyetleri olmasına karşılık kölelerin sadece bazı emirleri yerine getirme gibi bir kişilik yapısına sahip oluşlarıdır. Yani kölelerin meslekleri vardır, uşakların yoktur. Köleler sağcı veya solcu olabilirler. Düşüncelerinin bulunması onların uşaklıktan uzak tutulması için yeter sebeptir. Dünya sistemi gözüne alındığında temelde sistemin mantığını ve ahlâk yasasını kabul etmekle bereber köleler Türkiye'nin kurallara bağlı ve ülke insanının nisbî de olsa kârlı çıkacağı karşılıklı tâvizlerle yürüyen bir ilişkisi içinde olmasını isterler. Köleler hizmete amadedirler, fakat “iş” seçerler. Şunu yaparım, ama şunu beceremem derler. İşte o zaman ben her şeyi ve istediğiniz zaman yaparım diyen uşaklar ortaya atılır.

Türkiye'de en sert ve en kırıcı mücadele uşaklarla köleler arasında geçer.

Kölelerin gücü ellerinden “iş” gelişi dolayısıyladır. Uşakların gücü de sahiplerinin isteklerine itirazsız ve yorum yapmadan riayet edişleridir. Dünya sistemi yürürlükte kaldıkça ve Türkiye'ye söz geçirdikçe uşakların kuvvetinin azalacağı yok. Oysa kölelerin kuvvetten düşüp aciz kalmaları her zaman mümkündür. Kölelerin aczini uşaklığa talip olmaları doğurur. Eğer köleler uşakların yediğinden yemek, uşakların giydiğinden giymek karşılığında ne iş olursa yapacak bir programla dünya sistemine şirin görünme çabasına girişirlerse sistem tarafından hiç hesaba katılmama gibi tehlike karşısında kalırlar. Kölelerin aczi, yani kuyruğu peşin peşin sallayıp çanak yalamayı veresiye hesabına kaydetmeyi kabul edişleri, uşakların gücünü artırır. Zira dünya sistemi için eldeki kuş daldaki kuştan iyidir.

Türkiye terazisinin üçüncü kefesine koyduğumuz efendilik ne ola? Zahirdeki hale bakılırsa özü uşak ve köle olanlar Türkiye'de efendi rolü oynamaktadırlar. Dünya sistemi kendi uşaklarını gerçek efendiler karşısında heybetli kılabilmek için iyi besliyor, iyi giydiriyor. Dışardan bakan da ense kulak yerinde bir uşağı efendi sanabiliyor. Türkiye'de efendilik ruhunu temsil eden veya efendilik ruhunu taşıyanlar dünya sisteminin efendiliğini tanımamakla en bariz vasıflarını ortaya koyarlar. Bu efendi ruhlular hangi çevreden, hangi kültür alanından gelmiş olurlarsa olsunlar ülkenin ve insanın sorumluluğunu, bir bakıma yükünü omuzlamakla kendilerini belirgin kılmışlardır. Uşak ruhlular ve köle ruhlular karşılarında bir efendi ruhlu buldukları zaman hemen hassasiyet gösterirler. Kendi efendileri olmasa bile ne de olsa bir efendidir. Uşak ruhlular ve köle ruhlular tabiatları icabı efendi ruhlulara karşı hem hayranlık, hem düşmanlık duyarlar.

Türkiye'de efendilik ruhunu taşıyanların Müslümanlardan ibaret bulunduğunu söylemeyi çok isterdim. Ama ne yazık ki buna dilim varmıyor. Belki Batılılaşma öncesinde bunu söylemek şimdikinden daha kolaydı. Bugün uşak ruhlular ve köle ruhlular arasında Müslümanlar yoktur demek ise çok zor, belki de imkânsız. 26 Mart seçimlerinin göstereceği şeylerden biri de seçmenlerin efendilik ruhuna ne kadar açık olduklarını belli etmeleri olacaktır. Daha önce de belirttiğim gibi efendilik başkasının insana kazandırabildiği bir özellik değildir. Bunun için de önce kendinin efendisi olmak, kendine söz geçirebilmek gerektir. Müslümanlar faaliyetleri, ahlâki özellikleri ve bilgileriyle kendilerinin efendisi olabilirler. Sünnet-i seniyyeye tereddütsüz ve kesinlikle ittibâ ederlerse Yahudi ve Hıristiyanlara efendilik edebilirler. Aksi halde onların efendiliğini tanımaktan başka bir yol önlerinde yoktur. Ve nihayet Hazreti İbrahim'in geleneğine sahip çıkmakla antik ve modern, doğulu ve batılı kültürlerin efendisi kalırlar. İlk seçim

kendi efendiliğini bilip bilmeme seçimidir. Sonrası gelir.

KİM KAZANDI KİM KAYBETTİ?

Galeyân geldi mi mantık savuşurmuş. ANAP oylarının son yerel seçimlerde büyük bir düşüş göstermesiyle birlikte çoğu kimsenin çoşkuya kapıldığı farkediliyor.* Bu çoşkuyu artıran da yeni bir iktidar beklentisinin bazı sağ ve sol kanat politikacılarını sarmış olması. Heyecanların başıboş akışına kendimizi kaptırmak yerine aklımızı başımızda tutarak olan biteni kavramaya çalışırsak gereksiz savrulmalardan kendimizi korumuş oluruz. Nelerin değiştiğini, nelerin aynı kaldığını ve hangi yönde değişmenin mümkün olduğunu aydınlık bir kafayla tetkik etmeden iyimser veya kötümser olmamak gerek.

Önce değişmeyen nedir, ona bakalım. 26 Mart 1989 yerel seçimleri ANAP'ın kontrollü ve yumuşak tasfiyesinin bir parçasıydı. ANAP'ın yerini SHP'ye bırakarak küçülmesi 12 Eylül sonrası siyasetini denetim altında tutanların rahatsız olacakları bir sonuç olmayacaktı. Onların korktukları 12 Eylül 1980'den önce Türk siyasî hayatında liderlik konumunda bulunanların yeniden güçlenmeleri olabilirdi. ANAP ve SHP'nin görünüşte zıtlaşan, ama özde dayanışan politikalarının ikinci sahnesi geçen pazar vukubulan seçimlerdi. Birinci sahne 6 Eylül 1987'de eski siyasilerin yasaklarının kalkması referandumunda oynanmış ve SHP alenen EVET demesine rağmen, gizlice HAYIR'ı desteklemiş, böylece hâlâ kendisine ciddî engeller çıkaran Ecevit faktörünü saf dışı etmeyi ummuştu. Ayrıca hatırlanmalıdır ki, Erdal İnönü'nün parti genel başkanlığından istifası sırasında ciddî endişe duyanlardan biri Özal olmuş ve İnönü'nün yeni dönem politikacılarından biri olması hasebiyle bu gibi davranışlardan uzak durmasının isabetli olacağını vurgulamıştı. ANAP son seçimlerde dayanışma politikasının ikinci sahnesinde rolünü oynadı. SHP'ye karşı seçim seferberliği ilân etmedi. ANAP karşısında SHP bir miktar güçlenmeliydi ki yeni dönem siyaseti inandırıcı bir mücadele kimliği kazanabilsin. Yoksa, halkın yıldırılması esasına dayanan despotizm pek sırıtacaktı.

ANAP'ın kontrollü ve yumuşak tasfiyesini plânlayanlar planlarını yüzde on barajlı seçim sistemi ve sağ oylar üzerinde iktidar ambargosu yardımıyla kolayca uygulamaya koyabileceklerini düşünüyorlardı. Yüzde on barajı RP ve DSP'yi

meclisten uzak tutacak ve iktidar ambargosu da DYP'yi eritecekti. Yani gerçekte mücadele ne sağ-sol arasında, ne de ANAP ile SHP arasında cereyan ediyordu. Gerçek mücadele eski dönem politikacıları ile yeni dönem politikacıları arasındaydı ve yeni dönem politikacıları 26 Mart akşamına kadar kendilerini bu mücadelenin galipleri saymaya yatkındılar. Şok ne ANAP'ın çok oy kaybetmesi, ne de SHP'nin çok belediye başkanlığı kazanması yüzünden yaşandı. Asıl şok Türkiye siyasetinin kökleri olan bir politik ortama dönüşüyle geldi.

1989 yerel seçimlerinde ANAP'ın başarısızlığı, altı yıl önce 1983 genel seçimlerindeki başarısıyla aynı mahiyettedir. Doğrusu, ortada ne başarı, ne de başarısızlık vardır. Her ikisinde de belli bir siyasî sonuç elde edilmiştir, ama bu sonucun toplum hayatındaki yönelişlerden herhangi birinin temsilcisi olduğu söylenemez. 1983'te ANAP, yanıbaşında seçime giren iki parti gibi bir hayal örgüttür. Siyasî yasaklar bu hayal örgütlerin birer ikame malı olarak kullanılmalarını sağlamıştır. Şu noktaya dikkat edilsin: İmren Aykut, Mehmet Yazar gibi Özal kabinesinin bakan sandalyelerini işgal eden kimseler ANAP dışı, 12 Eylül siyasî hayatının unsurlarıdır.* Onların ANAP'taki yerleri ANAP'ın, 12 Eylül rejiminin iki kalkanından biri olduğunun göstergesidir. 12 Eylül'ün diğer kalkanı ise SHP'dir. Bu bakımdan son yerel seçimler Türk siyasî hayatına büyük bir yenilik getirmiş sayılmaz. Yapmacık bir parti (ki biz ona kokteyl parti veya seri sonu partisi diyoruz) bir başka yapmacık parti karşısında (ki onun yapmacıklığı 12 Eylül ile sınırlı değildir) oy kaybına uğramıştır. Türkiye'de yürütülen veya Türkiye'ye dayatılan siyaset tarzı bakımından hep olan bir şey. Mesele ANAP kaybetti, SHP kazandı olsa idi, bu al gülüm, ver gülüm oyunu kimseyi düşündürtmeyecekti. Kimse ANAP kaybetmedi diyemez, kimse SHP kazanmadı diyemez. Yine de kazançlı çıkanın SHP olmadığını ve bir yeni dönem politikacıları cephesi varsa bu cephenin ciddi bir darbe yediğini söylemek mümkün. Garip ama gerçek olan şu ki, ANAP'ın üçüncü parti durumuna düşmesi, SHP'nin birinci parti olmasını engellemekte. Diyebiliriz ki, SHP gizli ortağının bu hezimetini beklemiyordu, ihtimal verseydi, önlemeye çalışırdı.

Bu yazının yazıldığı sırada henüz 26 Mart yerel seçimlerine katılma oranı hakkına bir rakam verilmedi. Yani seçmenlerin bu seçimlere ne derecede yakın ilgiyle eğildiklerini kolayca söyleyemeyiz. Fakat ANAP'ın oy kaybındaki oran ile diğer partilerin kazançları oranına bakarak diyebiliriz ki şimdilik ANAP'tan herhangi bir oy kayması olmamıştır. ANAP'ın elinden kaçan bir başka partiye gitmemiştir. Diğer partiler artışlarını yeni seçmenlerin artışı oranında gerçekleştirmişler ve katılmadaki düşüş onların artış oranının büyümesini sağlamıştır. Bilindiği gibi son yerel seçimlerde 1980 sonrasının seçimlerinde

uygulanan oy vermeme cezası kalkmıştı. Ceza tehditi altında olmadıkça sandık başına gitmeyenler son seçimde yoktu. Bu seçimde olanlar bile isteye belli bir siyasî tercihi savunanlardı. (Hiç olmazsa böylelerinin sayısı bir öncekine göre daha çoktu.) Demek ki ANAP oylarının büyük bir kısmı otorite karşısında ezik ve hiç bir siyasî bilinç taşımayan insanlardan gelmekteydi. (Onlar oy vermedikleri zaman da otorite yanlısı bir hayatı güçlendiriyorlar). Son seçimde ANAP'ın bir miktar oy kaybetmesi "düzenlenmiş" sayılırdı, ama beklediklerini fazla fazla aldı "düzenleyiciler." Tıpkı 1982 Anayasası'nın oylamasında beklediklerini fazla fazla aldıkları gibi. Özetle, 1989 yerel seçimlerinde değişmeyen şey manipülasyondur, çok yönlü manipülasyon teşebbüsleridir.

Değişen şey Türkiye'nin siyasî olgunlukta bir adım daha ilerlemiş bulunmasıdır. Türk seçmeni üzerine son sekiz senedir salınan yıldırma silâhları karşısında, uygulanan tedhiş yüzünden yozlaşmadığını gösterdi. Yıldırma ve tehdiş tamamen kalkmamış olsa bile, gevşer gevşemez kendi kimliğini arama çabasını devam ettireceğini gösterdi. Diyebiliriz ki seçmen bu son yerel seçimde siyasî partilerden, hatta oy verdikleri parti örgütlerinden bile bir ölçüde ilerideydi. Neden mi? Yerel seçimlere genel seçim havası verilmesine rağmen (RP hariç) her bir siyasî parti Türkiye'nin kaderini ilgilendiren meselelere dokunmadan propaganda yaptı. Pahalılık ve geçim sıkıntısı elbette halkın hayatını birinci derecede ilgilendiren bir meseledir, fakat Türkiye'de yaşayanların bilgi seviyesi ve ilgi alanı siyasî partilerin (RP hariç) tencere tava edebiyatının ilerisinde bulunmaktadır. En azından seçmenler geçim sıkıntısının uygulanan genel politikalarla bağlantısını farkedecek kadar çocukluktan sıyrılmışlardır. Başlarına gelenlerin dış politikadan da, istihdam politikasından veya faiz politikasından da bağımsız olmadığını anlayacak kadar hayata dikkatli bakabilmektedirler

Türkiye'de değişen ve değiştiği için ülke aleyhine düzenler peşindeki bütün unsurları tedirgin eden şey Müslüman halkın ülkeyi, insanı ve toprağıyla sahiplenmede gösterdiği kararlılıktır. Bu kararlılık RP'nin temsil ettiği dinamizmde yansımış ve Müslümanların sorumluluk almada önemli bir potansiyeli temsil ettiklerini ortaya çıkarmıştır. Türkiye'deki esaslı değişmenin öteki kanadını da DYP temsil etmektedir. Uzun vadede Türkiye'nin hangi yapıda istikrar kazanacağını bu iki anlayışın nasıl bir biçim alacağıyla ilgilidir. Türk siyasî hayatına musallat olan öteki anlayışlar arızîdir ve varlıklarını ancak zor kullanarak, halkı inkiyad ettirerek ve aldatarak muhafaza edebilirler. Şimdilerde sık sık kullanılan sağ oylar, sol oylar zıtlaştırması bir büyük safsatadan ibarettir. Türkiye iktidar değişiminde ve oluşumunda demokratik işleyişi benimsediğinden

bu yana görünüş itibariyle iki kampa ayrılmıştır. Bunlardan birine sağ, diğerine sol demek, tarihten ve sosyolojiden hiç nasibini almamış ve üstelik Türkiye üzerine oynanan oyunlarda haberli veya habersiz görev almış bir zihniyetin marifeti olabilir ancak.

Türkiye'de sağ-sol bölünmesi yoksa ne vardır? Türk siyasî hayatında gerçek bölünme dünya sistemi karşısında takınılan tavırla bağlantılıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana siyasî mekanizmada yer tutan bir anlayış (genel anlamda ilk parti) Türkiye'nin dünya sisteminin yönetici unsurlarıyla zıtlaşmaya girmeyecek kadar edilgin bir konumda tutulmasını devletin bekaası için zaruri gören anlayıştır. Bu anlayış dünya sisteminin Türkiye'ye yönelttiği tehditleri ilk plânda hesaba katar ve ülke içinde sisteme kefil olur. Bu kefaletin ideolojik formu “laisizm” ibaresiyle ifadesini bulur. Gerçekte savunulan laiklik değildir. Savunulan, Türkiye'nin yöneten-yönetilen zıtlaşmasını aşarak dinamizm kazanmasını sağlayacak İslâmî yöneliş önüne çekilen “demir perde”dir. Bu günkü siyasî tabloda bu anlayışı iki siyasî parti belirgin kılmaktadır: ANAP ve SHP. Geçmişte bu anlayış sadece CHP içinde temellenmiş durumdaydı. Günümüzde ANAP, Kemalizmin pratik yönünü, SHP teorik yönünü yüklenmiş durumdadır. Zaten ANAP’tan değil teorik, düşünmeye ilişkin herhangi bir başka fonksiyon beklenmez. Aksi de SHP için doğrudur, bu parti de varlığını sahte umutlara ve ilkelerine gösterdiği sözde sadakate borçludur. Teorisinin hiç bir pratik değeri yoktur. ANAP dünya sisteminin taleplerini fiilen yerine getirmekte, SHP bu gerçekleştirilenlerin sosyal ve kültürel temelinin bekçiliğini yapmaktadır. Türkiye'de ANAP'ı sağda imiş gibi göstermenin ülke üzerinde oynanan oyunlarla doğrudan ilgisi vardır. Çünkü bilinmektedir ki Cumhuriyet Tarihi'nin her üç askerî müdahalesi de CHP karşısında zafer kazanan yani Türkiye'nin sisteme temelden bağlanmasına karşı duran bir anlayışı iktidardan uzaklaştırmıştır. İşte ANAP görüntüde devirenle devrileni birleştirmekte, ama gerçekte dünya sisteminin aracısız memurluğunu üstlenmektedir.

Yakın tarihimiz, Türkiye'nin belli sosyal ve iktisadî gelişmeler sonucu yakın doğuda sistemin ülkemize biçtiği yerin dışına taşma eğilimlerine karşı askeri müdahaleler yoluyla sisteme bağlı güçlerin revizyon ve restorasyonu çabalarını yansıtır. 27 Mayıs'ın ilk mesajı NATO'ya ve CENTO'ya bağlı olduğunu açıklamakla verilmiş, 12 Mart, ABD lehine haşhaş ekimini sınırlamakla sistem gözünde iyi bir yer sağlamış, 12 Eylül'de 24 Ocak kararlarına silâhlı bir destek temin etmiştir. Gerçi bu kararlar ne Türkiye'ye ne de Türkiye'de bu kararların bekçiliğini yapanlara bir fayda temin etmemiştir, ama ülkenin sistem dışına çıkmasını önlemiş ve peşinden gelen icraatla Türkiye'nin kurtuluş yolu üzerine

yeni engeller örülmesini temin etmişti. Denilebilir ki, nasıl olsa AP iktidarı 24 Ocak kararlarını almıştı, o halde dünya sistemi bakımından 12 Eylül hareketi gerçekleşmeden de istenen sonuç elde edilebilirdi. Bu yorum doğru değildir. Eğer 24 Ocak karaları AP yönetimi altında uygulamaya konacak olsaydı Türkiye dünya sistemine entegre olmak için gerekli yapı değişikliğini "yerlileştirecek" dolayısıyla dünya sisteminin istediği yerine getiriliyormuş gibi göründüğü halde sistemle yerli unsurların çıkarlarının uyumsuzluğu sebebiyle 24 Ocak kararları ülke içinde eritilecekti. Halbuki 12 Eylül ve altı yıl süren ANAP iktidarıyla eriyen Türkiye'nin direniş odakları oldu.

İşte ANAP'la DYP'yi ayıran nokta böyle bir mahiyet sahibidir. DYP dünya sistemine itiraz etmemekte, buyrukları almakta ve fakat bunların uygulamasını "alaturkalaştırmaktadır." Böylece Türkiye gerçek kurtuluş yoluna giremese bile zaman kazanmaktadır. Dünya sistemi, DP, AP iktidarlarında kendi isteklerini yerine getirmek için ülke içinde bazı güçlere ve kimi zaman da ülkenin çoğunluğuna bir haraç ödemek zorunluğu ile yüzyüze gelmiştir. Sistemin dediği olmakta, fakat Türkiye'nin yerli güçlerinden bir kısmı da bu oluşumdan yüklü bir pay almaktadırlar. Gerek siyasî kimlik bakımından, gerekse iktisadî büyüme açısından Türkiye, genel vali ile idare edilen bir müstemleke niteliğine düşmektense, sömürgeciyle pazarlık etmeyi göze alan taşaronla idare edilen, ama yine de kendi ellerindeki aletleri kendi bildiğince kullanan bir özerk yönetimi devam ettirebilmektedir. ANAP ise, dünya sisteminin eline tutuşturduğu tüzük ve yönetmeliği harfiyen uygulamaktan fazlası elinden gelmeyen bir siyasî kadronun barınağıdır. Dünya sisteminin kendilerine yüklediği ödevleri yaparken günlerini gün etmek de onların dar-ı dünyada görüp görebilecekleri yegâne nimettir. Bu sebepledir ki ANAP tipi politikacıların herhangi bir muhalefet yürütmeleri söz konusu olamaz. Onlar ancak emirlere boyun eğebilir.

Sistem karşısında dolaylı ve doğrudan boyun eğişe zıt eğilimi bugün RP temsil ediyor. RP'nin iki esas kökü, iki ana damarı var. Bunlardan biri yirmi yedi yıl devam eden ve Türkiye'yi kültürel zincirlerle ve ağır vergi yükleriyle, candarma baskısıyla zapt-u rapt altına alan yönetime karşı çıkan Müslüman halkın militan birikimdir. Diğer ana damar Mehmet Akif'ler, Fevzi Çakmak'larla kısmen belirginlik kazanmış ve ülke geleceğinin bütün zor şartlarda bir çıkış yolu sağlamasını birinci meselesi haline getirmiş dirijan unsurdur. (Burada andığım iki isim yazılarımı dikkatle izleyenleri bazı tereddütlere sevkedebilir. Çünkü ben İslâm'ın modernist yorumunun gerçek kurtuluş yolunu tıkadığını ve kâfir medeniyetine yerleşecek zemin sağladığını savunuyorum. Mareşal de, Şair de birer Müslüman modernisttir. Ama bu insanların hayatları bize öğretti ki

Müslümanlıkları, modernist görüşlerine galebe çalmıştır. Ayrıca Türkiye'deki İslâmî hareketin geçmişinde bütün dirijan kadrolarda modernist eğilim ağır basar. Gerçek bu ise ve "kökler" böyle ise olmayanı var göstermeye yeltenmek nafiledir.) Yani RP, Türkiye'deki sağ-sol yutturmacasını etkisiz bırakacak sağlamlıkta bir yapıya sahiptir. 1970'lerden itibaren Müslüman halkın gücüyle yönetimde kararlılığı temasa geçirme eğilimi RP'yi bugüne getirmiştir. Bu eğilim bütün siyasî komplolara, eritme ve yıldırma taktiklerine rağmen varlığını korumuş ve son yerel seçimlerde yükselen çizgisini belli etmiştir. Bu sözleri bize rahat rahat söyleten bu yükselen çizgi değil, en elverişsiz şartlarda bu eğilimin dirayet göstermiş bulunmasıdır. Eğer bu dirayet gösterilmeseydi RP son yerel seçimlerde herhangi bir "düzen" partisi kimliği ile oy avcılığı yapmaya yeltenecekti. Fakat öyle olmadı. Son genel seçimlerde yüzde onun altına düşmek gibi umut kırıcı bir konuma itilmiş olmasına rağmen tavizkâr bir tutum takınmadı. Bilâkis, şahsiyetli bir yol izledi. Yükselen çizgisini, ben de sizin telde oynarım, diyerek değil, bu telde oynamanın herkesi nasıl tepetaklak düşüreceğini belirterek sağladı. Nitekim, seçime giren partiler arasında yalnızca RP Türkiye üzerine oynanan oyunların iç yüzüne işaret etti. AT hizmetinde ve İsrail hizmetinde neler kaybedildiğini, Orta Doğu ve Balkanlar'da Türkiye'nin hangi şahsiyetli politikayı benimsemesi gerektiğini sadece RP vurguladı. Bütün bunlar Türkiye'nin sulandırılmış siyasî ortamında oy kazandıracak değil, oy kaybettirecek tutumlar olarak görülebilirdi. Eğer uşaklık ruhunu temsil eden ANAP büyük bir oy kaybına uğramış ve ihkak-ı hak peşinde olan DYP eski AP oylarına kavuşmuş ve Türkiye'nin üçyüz yıllık siyasetinin temelden eleştiricisi RP ciddi bir hamle yapmışsa, bunun sebebini Türk seçmeninin siyasî olgunluk bakımından ilerleyişinde arayabiliriz. Bundan böyle Türk seçmeni üzerinde yatırım yapacak olanların ondaki uşaklık ruhunu okşayarak bir sonuç alamayacaklarını bilmeleri gerekir. 1989 yerel seçimlerini efendilik kazanmıştır diyerek kestirip atmak mümkün değil. Dünya sisteminin ajanları davalarından vazgeçecek değildir. Büyük bir ihtimalle önümüzdeki aylar ANAP'ın hızlı ve iz bırakmadan çözülmesini, kısa zamanda bütün varlığını (tabanını ve milletvekillerini) başka siyasî örgütlere kaptırmasını önleyecek tedbirlerle geçecektir. İlk yapacakları iş RP'nin şahsiyetli politikasına başka unsurlar katma gayretiyle ilgili olabilir. Eğer fırsatçı (son dönemde ANAP'lılaşmış) unsurların RP içinde sulandırıcı etki yapmasına göz yumulacak olursa dünya sistemi önemli bir başarı elde etmiş sayılacaktır. Dünya sisteminin DYP'yi iktidara gelmekten alıkoyacak bazı teşebbüslerde bulunacağını da düşünebiliriz. ANAP çökünce tezgahlanacak bir yeni partinin de bu işi görmede ödevler yüklenebileceği akla

gelebilir. İşte bunu başarabilirlerse SHP iktidarının önü açılmış olacaktır.

Yani böylece 12 Eylül sosyal demokrat bir maskeyle ve ANAP politikasının bütün mahzurlarıyla hükmünü yürütme imkânına kavuşabilir.

Şimdilik Türk siyasî hayatı normalleşme yolunda bir mesafe katetmiş görünüyor. Eğer yeni tedhişler ve beklenmedik provokasyonlar karşısında kalmayacak olursa seçmenler de tercihlerini siyasetin normal mecrasında değerlendireceklerdir. Türkiye'de zor olan şey “normal” siyaseti yürütmektir. Çünkü dünya sisteminin asıl rahatsız olduğu şey Türkiye'de halkın, bilhassa Müslüman oluşunu üstün tutan halk kesiminin sağlıklı tercihlerde bulunması; demokratik işleyişin bu güne kadar her on yılda bir askıya alınışının temel sebebi de Müslüman halkın aklını başına aldığı nispette ipleri eline alabileceği ihtimalinin belirişidir.

BU SAATTEN SONRA NE YAPILIR?

Hiç bir savaş hassa alaylarıyla kazanılmaz. Çünkü hiç bir ordu hassa alaylarından ibaret değildir. Yine de bir galibiyetin temelli, sürekli ve verimli duruma gelişi hassa alaylarının mahiyeti, niteliği ve kuvvetiyle bağlantılıdır. Savaşı kazanan hassa alayı değildir, ama hassa alayına sahip olmayanın savaşı kazanması bahis konusu bile edilemez. Yani savaşı kazanmak için vazgeçemeyeceğiniz güç belli bir tarafın aslî ve öz kuvvetidir. Ne var ki bu aslî kuvvet tek başına savaşı galibiyetle sona erdirmeye yetmeyecektir. İstenilen sonuç ancak bağlı kuvvetlerin ağırlığını hissettirmesiyle, yerinde ve zamanında devreye girmeleriyle elde edilebilir.

Savaşın muharebeden ibaret olmadığı düşünülecek olursa, savaşı kazanmanın bir bakıma barışı da kazanmak demek olduğu akla gelmelidir. İki ordu çarpıştılar ve biri diğerini yendi. Acaba yenen taraf barışı kazanacak kadar güçlü mü? Muzaffer bir ordu hem kendi mensuplarına, hem de dışındakilere (hatta ve bilhassa galebe çaldığı kimselere) verecek şeylere sahipse dayanıklı ve dayanaklı bir barışı da kazanmış demektir. Ne var ki galip ordu barışı kazanmadan da hükmünü yürütebilir. Eğer bu ordu hassa alaylarını iyi besleyebiliyor ve bu hassa kuvvetleri belli bir amaç etrafında iyi örgütlenmeyi başarmışlarsa, amacın korunduğu, örgütlenmenin geçerli sayıldığı güne kadar hakim ve galebe çalan bir güç olarak varlığını devam ettirir.

Bütün bu stratejik mülâhazaları insan başarısında taktik ve stratejilerin önemini vurgulamak veya bir galibiyet yolunu teminata bağlamanın şartlarını dikkatle gözönüne almak üzere sıralamış değilim. Aksine, strateji ne olursa olsun, hangi taktik güdülürse güdülsün, bu iradi müdahelelerin ancak haklı, doğru ve yerinde davranışlarla kaynaşma gücüne sahip olduklarını, olanları bilenlerin olacakları bulabileceğini dile getirmek istiyorum. İnsanın tabiatıyla tarihinin birbirinden kopmayacağını, böyle bir kopmayı temine matuf her faaliyetin ıstırap ve bozulma getireceğini anlatma çabası içindeyim.

Türkiye bağımsız yaşamak isteyen ve bağımsız yaşamayı hayatının ekseni haline getirmiş insanların ülkesi. Bu Türkiye'nin temel vasfının birinci unsuru olsa bile, temel vasfın tamamı bağımsızlık duygusu ile anlaşılamaz. Türkiye aynı

zamanda iktidar paylaşımı kavramına yabancı bir ülke. Yani devletin yanı başında veya devletin karşısında bir güç bulunmasını Türkiye'de yaşayan insan zihnine sığdıramayacaktır. Diyeceksiniz ki bu özelliklerin Türkiye'ye has oluğunu söylemekle gereksiz bir vurgulamada bulunuyorsun, altını çizdiğin yargı pek öyle birinci dereceden ayırıcı vasıf sayılmaz. Gerçekten bağımsızlık duygusunu bir çok başka toplumda bulmak mümkün. Devletin gücünün tanınması da kapitalist gelişmesi gecikmiş bir çok ülkede görülen bir özellik. Türkiye'nin birçok Asya ülkesiyle ortak vasıfları sayılacak olursa bunlardan birinin küçük birimlerdeki (aşiretler, yöreler, etnik öbeklenmeler) bağımsızlık temayülleri, diğerinin de devletin fonksiyonlarındaki kapsayıcı ve yürütme gücündeki nüfuz edicilik olduğu ileri sürülebilir. Fakat Türkiye'deki bağımsızlık duygusu ve devlet karşısındaki tutumun bütün diğer geç kapitalistleşmiş toplumlardan ve Asya toplumlarından ciddi farkları var. Bunlar öğrenilmeye değer.

Öncelikle şunu öğrenilmeye değer buluyoruz ki Türkiye'de bağımsızlık ve iktidarın parçalanmazlığı birlikte ve aynı anda etkinlik gösteren iki unsur. Bağımsızlık devlete karşı bağımsızlık değildir. Yani ferd kendi gücünü yönetimin otoritesi kırıldığı oranda kazanacağını düşünmez. Bağımsızlık, devletle, hatta bir bakıma devlet için bağımsızlıktır. Böylece devletin bağımsızlığı doğrudan ferdin bağımsızlığının teminatı haline gelir. Faşizan anlayıştan farklı olarak Türkiye'de bağımsızlık temayülü birlik içinde erimeyi değil, birliğin bağımsızlık korunarak sağlanmasını güçlendirir. İnsanlar, “Allah devlete zeval vermesin” diye düşünürler, ama devletin kurbanı olmayı düşünmezler.

Ne bağımsızlık duygusunu belirgin sınırlarla dışa vuran örnekleri, ne de iktidarın parçalanmazlığını ifade eden tavırları berrak bir biçimde günlük hayatımızda göremeyiz. Çünkü Türkiye'de yaşayan insanlar üç yüz yıldan bu yana kendi bünyevi özellikleri hesaba katılmaksızın uzak idealler adına bazı kalıplara dökülmek isteniyor. Bunda başarısız olunduğu zaman da aynı mahiyette yeni kalıplar deneniyor. Batılılaşma öncesinin meseleleri ise çok farklı. O dönemin aradığımız berraklığı temin edeceğini söylemek de kolay değil. Günümüz Türkiyesi'nde insanlar bir yandan teknolojik medeniyetin bütün insanlığa musallat olan dertlerini çekmek, bir yandan da sadece bu ülkenin başına sarılan siyasi, sosyal, ekonomik belaları göğüslemek mecburiyetiyle karşı karşıya. Bu karmaşıklık içinde Türkiye'nin ayırıcı vasfına dikkat ederek bir çıkış yolu aramaktansa, en genel ölçülere vurulduğu zaman elde edilen sonuçlar çoğu kimseye daha ilginç gelebiliyor. Fakat ne zaman ciddi bir tıkanıklık vuku bulur

da bunun sebeplerini araştırma zorunluluğu ile karşılaşırsak, yahut umulmadık bir gelişme yüzünden hangi tutumda karar kılacağımızı bilemez duruma düşersek, o zaman meseleyi kavramak ve çözmek için ülke insanının temel vasıflarını bilmenin paha biçilmez önemi ortaya çıkıyor.

1980 sonrasında Türkiye'de uygulanan siyasi iktisat eğer istenilen sonuca ulaşmadıysa bunun en büyük etmeni, gerek 24 Ocak kararları dolayısıyla alınan tedbirlerin, gerek 12 Eylül sonrasında yürütülen uygulamanın doğrudan doğruya Türkiye insanına ters gelişidir. 12 Eylül sonrası iktisadi şartları her kademeden küçük sermayenin büyüğüne bağımlılığını artırdığı ve büyük sermaye de üretken ve verimli bir kazanç yolunu bağımsızlık tutkunu küçük birimlere kapadığı için uzun yıllar esnaflıkla ifadesini bulan bağımsızlık eğilimi gayri meşru kazanç alanlarına ve gözle görülmeyen pazarlıklar yöntemine kaymıştır. Ne var ki bunun sosyal maliyeti çok yüksek olmuş, Türkiye'deki çarpık kapitalizm, daha önceki kararsız dengesini bir daha ele geçiremeyecek bir biçimde sarsılmıştır. Bu açıdan bakılınca Türkiye'de son on yılda İslâm düşüncesine ve İslâmî davranışlara yöneliş bu sağlıksız gidişe bir tepki ve ülke insanının bağımsızlığını yeniden ele geçirme, devletin parçalanmazlığı anlayışına meyletme çabalarının bir ifadesi olarak anlaşılabilir. Nitekim, 26 Mart 1989 yerel seçimleri hangi yönden bakarsanız bakın, Türkiye'deki insanların büyük yapılar içinde eriyip dünya sisteminin silik bir parçası olmak yerine, kişilik sahibi bir tutumu, bağımsız ve sesini işittiren bir yaklaşımı seçtiklerini gösterir. Böyle olduğunu rahatlıkla dile getirebiliyoruz, zira hiç bir siyasi parti Türkiye'nin meselelerini ve ülke insanının içinde bulunduğu durumu, yaşamakta olduğunu ve muhtemel tehlikeleri herkesin anlayabileceği kelimelerle söyleyebilmiş değil. Bazıları söylemek istemedikleri için, bazıları söylemeye imkân bulamadıkları için. O halde insanlar çeşitli akıl yürütmelerle kendi durumlarını değerlendirerek ve içinde sürüklendikleri siyasi alışkanlıkların etkisiyle bir sonuca varmışlardır. Gerçekte, ülkemizde ferdin bağımsızlığını, kişi dokunulmazlığını savunan ve devletin parçalanmazlığı ile güvencesini bulan insan sayısı tamama yakındır. Çeşitli ideolojik manevralar, şartlandırmalar, strateji ve taktik uygulamalarıyla ülke insanının siyasi tercihi partiler arasında dağıtılmış, yani etkisiz hale sokulmuştur. Aslına bakarsanız Türkiye'deki siyasi yarış veya mücadele bağımsızlıktan yana olanlar ve konfor adına bağımlılığa rıza gösterenler olmak üzere iki kamp arasında cereyan etmesi gerekir.

Alıcı gözle bakıldığında Türkiye'deki siyasi partilerin kalıcı oy potansiyeline sahip olanlar ve geçici oy potansiyeline sahip olanlar şeklinde iki yanda tasnifi mümkündür. Son günlerde yaptığı rötuşlarla kendine merkez-sağ görüntüsü

vermeye çalışan ANAP en gevşek ve en kolay uçan oyları çekebilmiş partidir. Bütün gücünü 12 Eylül rejiminin bekçisi olmaya borçlu olan bu siyasi kuruluş ne sermaye çevreleri tarafından, ne de herhangi bir sosyal grup dolayısıyla harekete geçirilmiş bir desteğe sahip değildir. Kendi hesabına daha da kötü bir nokta, ANAP'ın Türkiye'yi dünya sisteminin istekleri doğrultusunda bir standardizasyona, IMF'nin beklediği entegrasyona ve ülkeyi zapt-ü rapt altına almak isteyenlerin görmeyi arzuladıkları istikrara götüremeyişidir. Türkiye'nin yeni açılımları bakımından ANAP şimdiden yok sayılabilir.

DYP son yerel seçimlerde büyük bir oy artışını hesabına geçirmekle birlikte oylarındaki kalıcılık bakımından ANAP'tan farklı bir yapıya sahip değildir. DYP oylarını ANAP'a nispeten kalıcı kılan, bu partinin DP ve AP mirasçısı olmakla direnişi sayılmalıdır. Ancak, böyle bir mirasın siyasi bir inatlaşmadan daha köklü bir temelini bulmak mümkün değildir. Teklifleri bakımından DYP, halkın gözünde ANAP'tan daha parlak bir duruma yükselemeyecektir. Yine de DYP'nin "yerlilik" tezi, bu partinin ANAP'la aynı kefeye konulmasını önlemektedir. DYP, şartlı teslimiyet partisidir ve bu şartlı oluş oylarındaki devamlılığın ömrünü belirler.

Oylarında hiç bir ciddi artış olmamasına karşılık, devamlılık bakımından yukarda zikrettiğimiz iki partiden farklı mahiyet arzeden SHP'dir. SHP oylarını sürekli kılan Cumhuriyetin kuruluşundan beri CHP çizgisinde siyasi etkinlik göstermiş insanların taassubudur. Bu taassup yarım asırlık tarihinde iki önemli yara almıştır. Bunlardan biri sosyalizme yöneliş, diğeri de AT'na rıza gösteriştir. Önceleri CHP taassubu olarak yaşayan, şimdilerde gerçekten taassup olup olmadığı tartışma götürür hale giren bu anlayış sosyalizme yöneldikçe kendi faşizan köklerini eleştireye tabi tutmak zorunda kalmakta, AT'na yöneldikçe de sosyalizan gerekçelerini kaybetmektedir. Şimdilik SHP'nin kalıcılığını iki kaynak temin ediyor: Bunlardan biri râfızîlik, diğeri ise mondenliktir (Mondaine: Dünyanın gelgeç tatmin yollarına uyan, maddî âlemin alâkalarıyla tatmin olan). Fakat bu kaynakların da pek sağlam olduğu söylenemez. Çünkü Türkiye'nin bugünkü dalgalanışı içinde ANAP, DYP veya bunlara benzer herhangi bir siyasi parti de laikliğini ispat edebilmek, İslâmî iddialar taşımadığını gösterebilmek gayretiyle râfızî oylara talip olabilir ve belki bunda SHP'nin olduğundan daha da başarılı sonuçlara varabilir. Mondenlikte SHP'nin ne kadar ileri gidebileceği de şüphe götürür. Türkiye'nin mondenlerini ancak sosyal endişelerinin yedeğinde kendine çekebilen SHP kalıcılığını en çok sosyalist veya komünist görüşlü kimselerin desteğinde devam ettirebilir. Böyle bir sürekliliğin de sürekli oy kaybı demek olduğunu kendileri de pek iyi bilirler.

İşte, siyasi destekleri böylesine zayıf, siyasi yapıları bu desteğe paralel olarak derme çatma olan partiler kendi ikballerini çabuk sonuç alabilir taktiklere, hızlı manevralara ve bir ceberrutluk stratejisine bağlamışlardır. Bütün beklentileri siyasi ve ekonomik boşlukları iyi değerlendirip en uygun fırsatta yönetim mevzilerini gaspetmek ve bu gücün kirasıyla geçinmekle sınırlıdır... Ülke içinden kalıcı, sağlam destekler bulamamanın zorlamasıyla her birinin ülke dışından desteklere talip oldukları gözler önündedir. Bu yönüyle Türk halkının bağımsızlık temayülleriyle sağcı veya solcu hiçbir siyasi programın tamamiyle örtüşmediğini anlamak kolaylaşır.

Dikkat çeken bir başka önemli nokta da Türkiye'de iri kıyım siyasi teşekküller olarak beliren güçlerin hiç birinin hassa alaylarına sahip olmayışlarıdır. 12 Eylül öncesinde AP'nin gençlik kollarından mahrum oluşu ve bu yüzden kısmen bazı Müslüman gruplara ve kısmen de MHP militanlarına yaslanma gereği duyması, CHP'nin her eğilimden komünist kuruluşa kanat germeden kıpırdayamaz halde kalışı çok manidardır. Bugün AP yerine DYP, CHP yerine de SHP var gibi. Ama gerçekte AP, DYP'ye, CHP, SHP'ye inkılab etmiş değil. 12 Eylül sonrası şartlarında DYP elinde sadece dünya sistemine kafa tutmaya meyyal unsurları, SHP de dünya sistemiyle uyum kurmaya meyyal unsurları tutabilmiştir.

Diyebiliriz ki Türkiye'de siyasi kuruluşların (partilerin) görüntüsünden bir ölçüde bağımsızlaşan bir sosyal oluşum gerçekleşmektedir. Siyasi partiler merkezleri ve yönetim elitleri bakımından günden güne daha teslimiyetçi bir tavrı izhar etmedikçe varlıklarını koruyamaz duruma itiliyorlar, buna mukabil direniş odakları ülke çapında yeniden biçimlenme sürecine geçmiş bulunuyor. Bütün siyasi partiler alt kademeleri itibariyle bu direniş odaklarının etkisine açık. Türkiye'de gayri resmi olarak yaygın bir “redd-i ilhak” ve “müdafaa-i hukuk” örgütlenmesi var. Redd-i ilhak, çünkü Avrupa Topluluğu tarafından müstemlekeleştirilmek istemeyenlerin bir tavrı bu. Müdafaa-i hukuk, çünkü hem ferdin, hem yörenin, hem ülkenin bağımsızlığı ve yaşama hakkının üstün tutulmasına matuf.

Müslümanlar Türkiye’deki yeni redd-i ilhak ve müdafaa-i hukuk hareketinin öncülüğünü yapıyorlar. Sadece Müslümanlar ülke dışından herhangi bir destek aramadan siyasete ağırlıklarını koyma başarısına ermişlerdir. O kadar ki, kendilerini yabancı siyasi güçler karşısında mazur ve meşru göstermek isteyenler Türkiye'deki Müslümanları temel hak ve özgürlüklerinden mahrum bırakmadıklarını ispat telaşını yaşıyorlar. Yani siyasi kararları bakımından ülke dışından güçlere hesap vermek mecburiyeti ile karşı karşıya kalanlar Müslümanlar değil, gayri İslâmi olmakla geçerliliğini koruma durumunda

bulunanlar. Fakat onların çıkmazı üstesinden gelinir gibi değil. Ülke dışındaki güçlere hem İslâmi bir yol izlemediklerini, hem de Müslümanları ezmediklerini göstermek zorundalar. Bu ikili ve birbiriyle uzlaşmaz tutum, Türkiye'deki demokratik işleyişi de etkiliyor. Demokratik işleyiş korunacak olursa bundan en çok Müslümanlar istifade ediyor. Demokratik işleyişten vazgeçecek olursa Türkiye'nin dünya sistemine entegrasyonu imkânsız hale geliyor. Türkiye'de Müslümanların ülke yönetiminde söz sahibi kılınmasını önleme çabaları, bütün stratejik ve taktik hesaplara rağmen günden güne zorlaşıyor. Çünkü insanın tarihi tabiatından koparılamaz. Türkiye'deki insanın tabiatı tarih olarak dışa vuruyor. Bu tezahürü önleyen baskıların kalktığı her fırsatta Türkiye'deki insanlar ferd olarak bağımsızlıklarını yeniden ele geçirmek ve temsiline aracı oldukları gücün parçalanmazlığını öne sürmek üzere tabiatlarını tarihe dönüştürüyorlar.

Unutmamak gerekir ki insan başarısı ancak liyakatle kendini dışa vurduğu zaman gerçektir. Türkiye'deki Müslümanlar başarıya lâyık olduklarını son yirmi yılın siyasi iniş ve çıkışlarında ispat etmişlerdir. Bugün Türkiye'de Müslümanların ülkedeki hassa alayları oldukları belirginlik kazanmıştır. Artık hassa alaylarının mahiyeti, niteliği ve kuvveti bir mesele olarak önümüzdedir. Bilinmesi gereken ilk husus önde gelen görevin iktidara el koymak olmadığı ve Türkiye'deki Müslümanların gücün ne uğruna kullanılacağı konusunda bütün öteki yurtsever unsurlarla ortaklaşa bir anlayışa varmaları olduğudur. Bunun için her kademede bilim kurulları tesis edilmeli ve bu kurullar siyasi tavrın hangi verimlere açık olduğunu ortaya koyacak yeterliğe ulaşmalıdır. Eğer taklitçilik bir belâ ise, papağan eğitiminin de en çok taklitçiliğe hizmet ettiği anlaşılmalıdır. Anahtar olmayı erdem saymak yerine her türlü anahtarı kullanabilecek bir el haline gelme başarısına talip olunmalıdır. Böyle bir başarıyı siyasi gücün bilgiyle beslenmesi temin edebilir. Hangi bilgi mi? Dünyevi ve uhrevi bütün bilgiler.

* Bu yazı 24 Mart 1989 tarihli Millî Gazetede yayınlandı.

* Bu yazı 31 Mart 1989 Tarihli Millî Gazete’de yayınlandı.

* Turgut Özal'ın yerel seçimler akabinde kurup 11 Nisan'da güvenoyu aldığı hükümet, 12 Eylül rejiminin 1983 öncesine dönüşünü yansıtır. 1983'ten sonra yapılan evdeki hesap, ANAP'ın ceberrut bürokratik güçle halkın muhafazakar eğilimlerinin bir potada eritilebilmesi hesabıydı. Geçen süre içinde sağcı-milliyetçi-Müslüman çevrelere şirin görünme tedbirleri böyle bir sonucu temine matuftu. Bu hesabın çarşıya uymadığı, yani halkın eğilimlerinin kendine mahsus yapabilirlik gücünü kullanma yolunda olduğu, farkedilince tek parti döneminin veya üniformalı siyasetin gerekleri istikametinde ricat edildi. (15. IV. 1989)